

عرفان

مجله تحقیقی، ادبی، تربیتی و اجتماعی

سال نود و هفتم دور دوم ماه میزان، شماره مسلسل ۵۹۳، سال ۱۳۹۷ هجری شمسی

- روش تدریس پرسش و...
- د بنوونکو د لارښود کتابونو...
- خصوصیات یک معلم خوب

عرفان

د پوهنې وزارت

مجله تحقیقی، ادبی، تربیتی و اجتماعی

میزان ۱۳۹۷ هجری شمسی

Erfan

Research, Cultural & Social Magazine

September 2018

آموزش دروس به طور عملی در بلند بردن سطح کیفی نظام آموزشی کشور نقش کلیدی را ایفا میکند

آموزش و پرورش دختران در آگاه ساختن فردا جامعه نقش اساسی دارد

د پوهنې وزارت
د ارتباطاتو او عامه پوهاوي ریاست
کابل - افغانستان

Directorate of Publication & Information
Ministry of Education
Islamic Republic of Afghanistan

E-mail: magazineerfan@gmail.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مسوول مدير

محمد ابراهيم ستانکزی
مهتمم: صادق سپين غر

مسلكي غړي

عبد الواسع سعادت
عبد الناصر فقيري

انځور

محمد ادریس نوري

کمپوز چارې

احمد شعیب ورسجی

ډیزاین

بريالی رحمانزی

د دفتر شميره

۰۷۲۹۸۱۹۰۳۵

کتنپلاوي

پوهنيار محمد کبير حقمل
معراج زماني

استاد گل رحمان رحمان

سر محقق محمد آصف گلزاد
د سرمؤلف مرستيال عنايت الله عادل
محمد اکرم وفادار
عبد الصبور غفراني
محمد نسيم عياد

ددې گڼې مطلبونه لیکوال مخ

- ۱..... سرمقاله
- ۳..... رشد از لحاظ روانشناسی نسیمه عبدالرحیمزی
- ۱۷..... یادگیری و یاد دهی عبدالقیب جهید
- ۲۳..... روش تدریس پرسش و... گلبارز بنیادی
- ۳۵..... بنوونکی په ټولنه کې امین الله نژند
- ۴۱..... د بنوونکو د لارښود کتابونو... شکیلا دوست
- ۴۹..... خصوصیات یک معلم خوب ماهره ناصری هاشمی
- ۵۸..... په درسي کتابونو کې څه وخت... سهراب دیدار
- ۶۴..... د علمي څېړنې او علمي نصاب... صدیق الله حبیبی
- ۷۱..... پیونده او مشابهت های لیلی... عین الدین اسدی
- ۸۲..... خشکسالی سامعه واعظ
- ۸۷..... احوال الشخصیه طلاق استاد عنایت الله عادل
- ۹۴..... حکمت تعدد زوجات... مایل آقا متقی

د عرفان مجله د مطالبو په اېډیټ کې خپلواکه ده، راغلي لیکني له عرفان سره پاتې کېږي.
د عرفان مجله د لیکوال د لیکني ننگه نه کوي، هر لیکوال ته ښایي،
چې د خپلي لیکني ننگه په خپله وکړي

د پوهنې وزارت

څېړنیزه، ادبي، بنوونیزه، روزنیزه او ټولنیزه مجله

تله ۱۳۹۷ هجري لمريز کال

غوره ښونکي چاته وايي ؟

دراڼه ښوونکي او معلم پدې پوهيږي چې نن هغه وخت اوزمانه تيره ده چې خلک به له خپل څنگ او گاونډي څخه بې خبره وو او پدې نه پوهيدل چې ترڅنگ يې خلک، دڅه ډول کلتور، دود، دستور، علم او پوهې سره ژوند کوي او دژوندانه له څه ډول آسانتيا وو برخمن دي . په پخوانۍ نړۍ کې يوڅو دگوتووپه شمار دتمدن مرکزونو وچې دعلم . پوهې فن او مهارت وړانگې ورڅخه راپورته کيدلې، خو په ۲۱ پيړۍ کې هرڅه بدل شو او انسانان دژوندانه نورو لوړو پړاونوته رسيدلي.

گړانه ښوونکيه ! ۲۱ پيړۍ دسرعت، وقت، مهارت، خبرتياوو فن او مسلک پيړۍ ده، پدې پيړۍ کې ټولگي ته سلف سرويس او ښوونځي ته دپوهني جمهوريت وايي دنن ورځې ښوونکي بايد دپته تياروي هغه پوښتنې ځواب کړي کومې چې زده کوونکي يې دسلف سرويس څخه دگټې اخستې په پايله کې ترلاسه کوي، دنن ورځې زده کوونکي پرونې زده کوونکي نه دي چې يوازې يې دښوونکوله خولې هرڅه زده کول، نن په نړۍ کې اطلاعاتو او خبرتياوو دانفجار زمانه ده پدې وخت کې هرڅوک، هر چيرته ، هر څه ته لاسرسی لري او هر هغه څه چې ورباندې نه پوهيږي دخبري رسنيو اواطلاعاتي شبکو او الکترونيکي وسايلو څخه په کار اخستې سره په يوڅو ثانيو کې ترلاسه کوي، نو درنو ښوونکو ته پکار ده چې دننۍ نړۍ غوښتنو ته په کتو درسي بدلون راولي چې وکولای شي خپل زده کوونکي د اوسني وخت دغوښتنو سره سم وروزي او وکولای شي چې ټولنې او هېواد ته د خدمت جوگه شي.

يو له هغو ځانگړتياوو څخه چې د نن ورځې ښوونکي بايد ورباندې ښايسته وي هغه د اطلاعاتو او خبرتياوو درلودل دي؛ د ۲۱ پيړۍ ښوونکي بايد اطلاعاتي او خبري وسايلو ته لاسرسي ولري او د هغو د کارونې پوره مهارت له ځان سره ولري.

ښوونکي بايد خپل زده کوونکي داسې وروزي چې د اطلاعاتي او خبري وسايلو د کارولو توان ولري او د خپلو معلوماتو د پراخولو لپاره مدام العمر زده کوونکي وي- ښوونکي بايد د کار نړيوال بازار ته په کتو د خپلو زده کوونکو په روزنه کې هڅه وکړي، خو د روزنيزو ادارو فارغان وکولای شي نه يوازې په کور دننه د کار لپاره چمتو شي بلکې وکولای شي د هېواد څخه بهر هم د کار توان او مهارت ولري، په اوسني وخت کې زموږ زياتره هغه ځوانان چې له هېواد څخه بهر ملکونو ته تللي د وږ او مناسب کار د پر مخ بيولو توان نلري او زياتره يې په شاقه کارونو بوخت دي، حتی زموږ ډير تحصيل لرونکي کسان هم په بهر هېوادونو کې خپل مسلک بيا له سره نوی کوي او بيا ځلي يې لولي. غوره ښوونکي د تدريس له نويو ميتودونو سره چې د فعال تدريس ميتود، مرستې ميتود، گروپي ميتود، کشفي ميتود، نمايشي ميتود، د مغزي باران ميتود... او داسې نور دي آشنایي ولري او پدې وپوهيږي چې د کوم مضمون، کوم ټولگي او کوم لوست د ښې زده کړې لپاره له کوم ميتود او لارو چارو څخه ښه پورته کړي.

غوره ښوونکي د خپلې تعليمي کچې د لوړولو لپاره د نننۍ نړۍ له فناوري څخه ښه پورته کوي او د خپلې پوهې او خبرتياوو کچه لوړوي او دغه راز د داخل خدمت او ظرفيت لوړولو پروگرامونو کې گډون کوي.

غوره ښوونکي د روانشناسي له اصولو سره آشنایي لري او پرې پوهيږي چې کوم زده کوونکي د کوم ميتود او نورو لارو چارو په کارولو سره يو ښه زده کوونکی کيدای شي او خپل ښوونځی پر مخ بيولی شي. دغه راز غوره ښوونکي د درس، ښوونځي او روزنيزې مؤسسې او خپل دولت له تعليمي او روزنيزو موخو (هدفونو) خبر وي او د هغو لاسته راوړلو لپاره هڅه کوي، دغه راز غوره ښوونکي د لوست د سم پر مخ بيولو او د وخت د تقسيم لپاره له ځانه سره مخکې جوړې شوې طرحې او پلانونه لري او په خپل وخت يې پلې کوي.

درنو ښوونکو او قدرمنو استادانو: دا څو لنډې کرښې دغوره ښوونکي د ټولو شجايانو د څرگندولو لپاره کافي ندي بلکې د بيلگې په توگه ترې يادونه وشوه.

هيله ده چې د گران هېواد افغانستان د سمسورتيا، غوړيدنې، د ملي او سراسري سولې د تامين، د هېواد د خپلواکۍ او آزادۍ د ستايلو او په هېواد کې د سرفرازه ژوند کولو لپاره د خپل هېواد د راتلونکي نسل په سالمه ښوونه او روزنه کې له خپل ټول توان او طاقت څخه کار واخلي او د يو غوره ښوونکي د ټولو صفاتو په درلودلو سره خپل ماشومان او ځوانان مومن، وطنپاله او سوله دوست وروزي او خپل هېواد د نړۍ د بسيا هېوادونو په کتار کې ودرولی.

رشد از لحاظ روانشناسی

مقدمه

روان شناسی که در سال (۱۸۷۹) میلادی به عنوان یک علم تجربی شناخته شد، کوشش کرده است به این سوال که (انسان چگونه موجودی است؟) پاسخ دهد. روان شناسی علمی می کوشد با طرح مفاهیمی نسبتاً ساده که انجام آزمایش تجربی آن ها امکان پذیر باشد و یا قابلیت های بررسی با روش های تحقیق علمی را داشته باشند به این خواسته جامه عمل بپوشاند. این جهت گیری علمی قاعدتاً، دایره ی بررسی و مطالعه ی انسان را محدود می سازد، ولی روان شناسان به این نتیجه رسیده اند که تنها از این راه می توان به بررسی دقیق، همه جانبه و علمی رفتار پیچیده ی انسانی پرداخت.

روان شناسان با پرسش های زیادی مواجه اند؛ مثلاً: یک طفل تازه متولد شده دنیا را چگونه می بیند؟ و آیا او درک مشخص از محیط خود دارد؟ و چه زمانی مادر، پدر و خودش را می شناسد؟ بسیاری اطفال در یک سالگی مادر خود را می شناسند و از بیگانه ها دوری می کنند. یاد گرفتن زبان دوم و یا زبان خارجی برای بزرگ سالان مشکل تر است مگر کودکان زبان دوم را به آسانی می آموزند. زبان اول (زبان مادری) را بدون هیچ گونه آموزش رسمی فرا می گیرند و به آن تسلط پیدا می کنند.

همچنان در شناخت اجتماعی کودکان، نیز سؤالاتی را طرح می کنند مثلاً: چرا بعضی افراد اجتماعی ولی برخی دیگر خجالتی هستند؟ اگر خصوصیات و صفات خانواده گي تعیین کننده خواص های شخصی افراد است، پس چرا کودکانی که در یک خانواده تربیت می شوند باهم متفاوت اند؟ - دوستان نزدیک چه نقشی در رشد کودک و نوجوان ایفا می کند؟ سوال های فوق الذکر و نظیر آنها سوالهای اند که در مطالعات مربوط به رشد باید به آنها جواب داده شود. ما به دو گونه اطلاعات نیاز داریم.

- نخست اطلاعاتی از واقعیت های تایید شده، تا بتوانیم بگوییم که ادعای مطرح شده با این واقعیت ها همخوانی دارد و یا نه؟

نوع دوم: اطلاعات مورد نیاز است که بدانیم چه نوع شواهدی به ادعا اعتبار می بخشد و مبتنی به این شواهد است که ما تشخیص می دهیم که دلایل ارائه شده در باره آن ادعا تا چه اندازه قابل قبول اند. - یک ادعا وقتی علمی است که منطق یا ساختار خاصی داشته باشد که به آن (فرضیه) گفته می شوند فرضیه های علمی تجربه پذیرند.

روان شناسی علمی با روان شناسی غیر علمی دارای مرز های مشترکی است. ولی آنچه این دو روان شناسی را از یک دیگر جدا می کند. خصوصیات (عملی بودن) روان شناسی علمی است. معنای دقیق تجربه پذیر بودن آن است که نه تنها تجربه می تواند فرضیه ها را امتحان کند. بلکه می تواند شرایطی را آماده کند. که اگر فرضیه ای نادرست باشد نادرستی آن را نشان دهد. - روان شناسی عملی شاخه ای از علم تجربی و نوعی از دانش است که در این نوع دانش، صحت هیچ ادعایی از پیش معین نیست، ادعای مطرح شده زمانی علمی خواهند بود که تنها از طریق تجربه تأیید شده باشند.

مفهوم رشد:

رشد به تغییرات پی در پی و منظمی گفته می شود که از زمان انعقاد نطفه تا هنگام مرگ اتفاق می افتد. این تغییرات در ابعاد گوناگون جسمانی، عاطفی، شناختی و اجتماعی به وجود می آید. رشد انسان از رحم مادر شروع می شود، که شرایط محیطی بر آن اثر می گذارد. مثلاً کودک می تواند در حدود یک سالگی اولین لغات با معنی را تلفظ کند، راه برود و یا در حدود ۱۱ تا ۱۴ سالگی به بلوغ برسد.

اهداف مطالعه رشد:

روانشناسان سه هدف عمده را تعقیب می کنند:

- ۱- توصیف رشد. روان شناسان در پی آن هستند تا چگونگی رشد انسان را در طول زمان تعیین کنند. برای تحقق این هدف روان شناسان رشد رفتار افراد را در سنین مختلف به دقت مورد مشاهده

قرار می دهند. اگر چه برای رشد انسان برنامه ای مشترک و عمومی برای همه افراد وجود دارد، ولی در عین حال نمی توان هیچ دو فردی را به کلی مانند هم دانست حتی اگر در محیط یک خانواده بزرگ شوند. کودکان از نظر اجتماعی، علائق، ارزش ها، توانایی ها غالباً رفتارهای متفاوتی از خود نشان می دهند بنابر این باید در پی آن بود که انسان در چه جنبه های از رشد با یک دیگر مشابه و در چه جنبه هایی از هم متفاوت اند.

۲- تبیین رشد: توصیف رشد برای روان شناسان رشد تنها نقطه ی شروع است. زیرا آن ها در نهایت به دنبال تبیین رشد توصیف شده می باشند.

روان شناسان می خواهند معلوم کنند که چرا افراد از یک سو دارای خصوصیات عمومی و نوعی برای رشد هستند که موجب مشابهت آن می شود. و از سوی دیگر دارای خصوصیات اختصاصی و فردی هستند که سبب تفاوت میان آن ها می گردد. لذا در مرحله تبیین هم به تغییرات عمومی و نوعی در افراد و هم به تغییرات اختصاصی و فردی بین آنان توجه می شوند.

۳- بهتر سازی رشد: سومین هدف روان شناسان رشد آن است که حاصل مطالعات توصیفی و تبیینی خود را درمورد رشد در جهات مثبت رشد انسان به کار بگیرند و رشد انسانها را به حداکثر برسانند مثلاً: کودکان و نوجوانیکه دارای اختلالات یادگیری هستند و یا آن هایی که دارای مهارت های اجتماعی و هیجانی کافی در ارتباط با هم سالان خود نیستند، کمک بسیاری می کند.

مشخصات اصلی رشد.

۱- رشد یک عملیه مرحله یی مداوم و پیوسته است: بدون شک حوادث کودکی نقش مهمی در آینده فرد دارد

متخصصان رشد عقیده دارند که ۱۲ سال اول زنده گی نقش مهمی در زنده گی فرد دارد. انسان همیشه در حال تغییر است. بنأ در بزرگ سالی فرد همان فردی نیست که در ۱۰ سالگی و یا ۱۵ سالگی بود. فرد بزرگ سال میتواند مهارت های جدیدی را کسب کند و علایق و آرزو های متفاوتی داشته باشد.

تنها چیزی که در او ثابت می ماند اصل تغییرات است و به عبارت دیگر رشد در مراحل مختلف زنده گی به صورت پیوسته اتفاق می افتد.

۲- رشد عملیه همه جانبه است و جنبه های مختلف دارد: متخصصان رشد را به جنبه های مختلفی تقسیم نموده اند.

- برخی رشد و تحول جسمانی را که شامل تغییرات بدنی و مهارت های حرکتی است مورد مطالعه قرار می دهند.

- برخی دیگر رشد را جنبه های شناختی شامل ادراک، زبان، یادگیری و تفکر را مطالعه می کنند.

-عده ديگر به جنبه های روانی، اجتماعی رشد شامل هیجانات، شخصیت و روابط بین فردی می پردازند.

۳. **در رشد انعطاف پذیری وجود دارد:** انعطاف پذیری به معنی ظرفیت داشتن انسان برای تغییر در مقابل تجربه های مثبت یا منفی زنده گی است. اگر چه رشد یک عملیه پیوسته و مداوم است و حوادث گذشته در پیدایش آینده نقش دارد. متخصصان رشد معتقدند که به اساس تغییرات گوناگون زنده گی شخصی دوره های رشد نیز می تواند به طور ناگهانی تغییر یابد. مثلاً کودکان برخاشگری که مورد نفرت هم سالان شان می باشند بعداز یادگیری و تمرین مهارت های اجتماعی روابط اجتماعی شان بهبود می یابد. و نزد هم سالان مورد پذیرش واقع می شوند این انعطاف پذیری به انسان کمک می کند تا نواقص و کمبودی های رشدی را رفع سازد.

۴- **رشد تحت تاثیر شرایط فرهنگی و تاریخی قرار دارد:** نمی توان تصویر واحد از رشد برای همه فرهنگ ها طبقات اجتماعی و یا گروه های نژادی مختلف قائل بود. هر جامعه نمونه خاص از باور ها، ارزش ها، عادات، رسوم و مهارت ها دارد که آن را به نسل ها بعدی منتقل می کند رشد به واسطه ی تغییرات اجتماعی زمان از قبیل حوادث تاریخی در جنگ ها، تکنالوژی و جنبش های اجتماعی تاثیر زیادی می پذیرد. هر نسلی به شیوه های خودش رشد می کند و هر نسلی دنیا را برای نسل بعدی تغییر می دهد. بنابر این مشخصات و خصوصیات رشدی در امریکا، اروپا، آسیا و آفریقا با هم تفاوت هایی دارند و هر کدام آثار فرهنگی و اجتماعی متفاوتی را می توانند بر رشد داشته باشند مطالعات بین فرهنگی شباهت ها و تفاوت های فرهنگ جوامع گوناگون را به خوبی نشان میدهد.

خصوصیات رشد دوره قبل از تولد و دوران کودکی

دوره قبل از تولد:

رشد انسان از زمان تشکیل نطفه شروع می شود. زمانی که یک سپرم از پدر با یک اووم مادر تشکیل یک زایگوت را می دهد. یک زایگوت طبیعی و عادی دارای ۴۶ کروموزوم (۲۳ کروموزوم پدر و ۲۳ کروموزوم از مادر) است. که هر کروموزوم شامل هزاران جین میباشد. جین خواص ارثی را از پدر و مادر به اولاد انتقال می دهد.

- انسان ها دارای دو نوع حجرات میباشد حجرات جسمی و حجرات جنسی

- حجرات جسمی بدن و اندام را می سازند. در هر حجره جسمی (۴۶) کروموزوم به صورت جفت جفت وجود دارد که در هر جفت کروموزوم یک کروموزوم از مادر و یک کروموزوم از پدر می باشد.

حجرات جنسي: حجرات هاي جنسي كه داراي ۲۳ جفت كروموزوم ميباشد (۲۳) كروموزوم در هر اسپرم و (۲۳) كروموزوم در هر اووم وجود دارد. از آن جاييكه تركيب جنتيكي هر اسپرم و اووم فرق مي كند هر كودك تركيب خاصي از جين ها را دارا است تنها استثنا در اين مورد دوگانه گي هاي يكسان يا مشابه هستند. كه از يك زايگوت واحد شكل مي گيرند داراي جين هاي مشابه مي باشند. در حجرات جنسي، جفت بيست سوم كروموزومي، جنست فرد را تعيين مي كند. در جنس مونث جفت بيست سوم كروموزوم ها از دو X تشكيل شده و در جنس مذكر جفت بيست سوم از يك X و از يك Y تشكيل شده است. مادر تنها مي تواند كروموزوم هاي X را به اولاد بدهد در حالي كه پدر مي تواند كروموزوم X يا كروموزوم Y را به اولاد بدهد بنابر اين عامل تعيين جنسيت اولاد پدر است.

در طول ۲۶۶ روز فاصله بين انعقاد نطفه و تولد از سه مرحله مهم رشد ميتوان نام برد:

۱- مرحله زايگوت (دو هفته اول) زايگوت يك حجره منفرد است كه به حجرات متعددي تكثير مي شود ابتدا به دو، چهار، هشت و سپس به يك تعداد زيادي حجرات توپ مانند تبديل مي شود. كه به ديوار رحم غرس مي گردد. بدين ترتيب ارتباط مادر و فرزند براي تغذيه ي فرزند برقرار مي شود و مرحله زايگوت به پايان مي رسد.

۲- مرحله هفته سوم تا هفته هشتم

در اين مرحله بيش تر اندام ها و اجزاي بدن مشخص مي شود. رشد در اين مرحله سريع است اجزاي مهم بدن مانند سيستم عصبي، سيستم دوران خون، سيستم هاضمه بوجود مي آيد در پايان اين مرحله طفل داراي ۲۰۰ سانتي متر قد و (۳) گرام وزن ميباشد. تاحدي شبه به يك انسان مي شود.

۳- مرحله جنيني از هفته هشتم تا زمان تولد:

در اين مرحله سيستم عصبي مركزي عضلات و استخوان ها رشد سريع دارند. بين هفته ۲۴ تا ۲۸ هفتگي مغز و سيستم تنفسي به حدي رشد مي يابد كه بقا در خارج از رحم براي جنين ممكن ميشود. ماندن بيش تر جنين در رحم مادر احتمال زنده ماندن و رشد طبيعي را در اداراك، حركات و عضلات افزايش مي دهد.

در پايان ۹ ماهگي جنين به طور كامل رشد مينمايد. عوامل محيطي بسياري مي توانند رشد قبل از تولد و عمليه تولد را دشوار و پيچيده سازند اين عوامل عبارت از سن مادر، حالت هيجاني و كيفيت تغذيه مادر بوده اگر مادر در دوران بار داراي سو تغذيه باشد خصوصاً در سه ماه اخير احتمال ميرود كه طفل مرده به دنيا آيد و يا از نارسائي هاي رشدی برخوردار باشد.

دوره طفوليت: این دوره ۲ سال اول زنده گي بعداز تولد را شامل بوده و یکی از دوره های رشد است. دوره ای که سریع ترین تغییرات در آن دیده می شود مشخصات مهم رشد در این دوره ها عبارت اند از.

رشد جسمانی: نوزاد تازه متولد شده تقریباً ۷۰ درصد وقت خود را می خوابد در طول سال اول به تدریج وقت کم تری به خواب و وقت بیشتری برای توجه به محیط پیدا می کند. گریه های کودک ارتباط او را با دیگران برقرار می کند قد و وزن در طول دوسال اول به سرعت افزایش پیدا می کند.

رشد حرکتی: رشد طبیعی و تدریجی مغز امکان رشد مهارت های حرکتی مثل چنگ زدن و راه رفتن را به وجود می آورد. توانایی چنگ زدن از شش ماهگی به بعد یعنی زمانی که بین حرکات دست و چشم و هماهنگی بوجود آمد، دیده میشود. چنگ زدن طفل با استفاده از کف دستش صورت می گیرد و از یک سالگی به بعد چنگ زدن با انگشتان نیز شروع میشود. راه رفتن طفل زمانی شروع می شود که طفل بتواند سرخود را راست نگه دارد. سپس به کمک دیگران مدت کوتاهی می تواند بنشیند و به کمک دیگران راه برود. به طور عموم مهارت راه رفتن در (۱۰) ماهگی مشاهده می شود.

رشد شناختی و اداری: بعداز تولد حس بویایی و حس شنوایی نسبتاً حساس و فعال هستند و حس بینایی ضعیف است. نوزاد می تواند یک شی را تنها تا فاصله ۶ متری در ساحه بینایی خود قرار دهد. اما این توانایی در اولین ماه ها به سرعت رشد میکند. البته این رشد بیشتر تحت تاثیر رشد مغز است. تا رشد چشم. طفل در ۸-۹ ماهگی به این توانایی شناختی می رسد که بداند اشیاء و انسانها حتی اگر حس نشوند (دیده نشوند، شنیده نشوند) وجود دارند.

ظرفیت حافظه محدود است ولی در ۲ سال اول تولد به سرعت رشد می کند ثبت اطلاعات با سهولتهای بیشتری صورت می گیرد. ولی دوباره به یاد آوردن اطلاعات در برخی اوقات دشوار است. در یک سالگی طفل می تواند یک یا دو کلمه بگوید و در ۲ سالگی با جملات کوتاه صحبت کند.

رشد هیجانی و اجتماعی: هیجانات طفل در ابتدا به صورت گریه و خنده ظاهر شده ولی به تدریج پیچیده می شوند. احساس امنیت از نیاز های عاطفی و اجتماعی اولیه کودکان است که باید در این دوره تامین شود. دلبستگی بین طفل و والدین (خصوصاً مادر) این احساس امنیت و آرامش را فراهم میکند.

دوره کودکی از (۲-۶) سالگی

در این دوره کودکی شکل، قیافه و اندازه قد کودک تغییر زیادی می کند. مثلاً: کودک ۶ ساله نمی تواند عکس دوره ی قبل خود را تشخیص بدهد. هم چنان سیستم عصبی مرکزی طفل نیز رشد می

کند. این تغییرات به او اجازه می دهد که رشد مهارتی و شناختی مناسب داشته باشد و بر محیط اطراف خود تسلط پیدا کند.

رشد جسمانی:

در این دوره طفل عموماً لاغر به نظر می آید زیرا قسمت تنه و پاها نسبت به قسمت سر و صورت رشد بیشتری پیدا میکند.

افزایش مداوم و پیوسته ای در قد و وزن کودک پدید می آید به نحوی که تناسب بدنی کودک کم و بیش مانند بزرگ سالان می شود. در این دوره هر سال به طور متوسط حدود ۷ سانتی متر به قد و حدود ۲ کیلوگرام به وزن کودک اضافه می شود به طوری که در ۶ سالگی، یک کودک متوسط ۲۱ کیلوگرام وزن و (۱۱۷) سانتی متر قد دارد.

رشد مغز با سرعت بیشتری نسبت به بخش های دیگر بدن ادامه پیدا میکند و سرعت ادراکات حسی در کودکان بیشتر می شود.

مهارت های حرکت: کودکان از ۲ تا ۶ سالگی اگر چه لاغر تر می شوند ولی قوی تر شده که رشد طبیعی مغز این اجازه را به آنها می دهد که کنترل و هماهنگی بیشتری، هم بین اعضای مختلف بدن آنها و هم بین آنها و محیط شان بوجود آید در این مرحله رشد، کودکان با سرعت و توازن بیشتری حرکت می کنند و مهارت های حرکتی در آنها؛ مثلاً؛ دویدن، بالا رفتن خیز و جست زدن و غیره بهبود حاصل می کند. این تغییرات در وقتی بازی کردن قابل مشاهده است در ۵ سالگی کودکان می توانند بایسکل سواری کنند. توپ را پرتاپ کنند ان را بادست بگیرند. و یا با پا بزنند.

مهارت های شناختی و زبانی:

یکی از خصوصیات مهم شناختی در این دوره خود مرکزی کودک است. اگر چه طفل در این دوره نمی تواند جمع و تفریق کند. ولی شمارش اعداد و فهم اصول اساسی در اعداد، در این سنین شروع می شود. از (۲ تا ۳) سالگی ارتباط بین اعداد و مصادیق آنها برای طفل دقیق نیست و حتی در شمارش برخی اعداد را حذف می کند. و یک چیز را پیش از یک بار می شمارد و یا برخی از چیزها را نمی شمرد.

در ۴ سالگی ترتیب ثابتی بین اعداد برقرار می کند. بین اعداد و اشیا رابطه یک به یک برقرار می کند. مهارت های حل مسئله و حافظه نیز در این دوره رشد می کند ولی به تنهایی نمیتواند مسائل را حل کند به راهنمایی و حمایت والدین و بزرگ سالان نیازمند است هم چنان طفل در ذخیره سازی و اطلاعات خرد مندانه و هوشیارانه مهارت ندارد ولی زمانی که والدین به او کمک کنند توانایی حافظه افزایش پیدا میکند.

رشد هیجانی و اجتماعی

با رشد هیجانی و اجتماعی (مفهوم خود) به شکل مثبتی در اطفال شکل میگیرد. اطفال این کفایت و اطمینان را بدست می آورند که نسبتاً مستقلانه رفتار کنند مثلاً خود شان صبحانه بخورند و حتی در لباس پوشیدن با بچه های کوچک تر کمک کنند اطفال ۶ ساله می توانند عواطف و هیجان های خود را نسبت به والدین و دوستان بدون زیاده روی به خود محوری نشان دهند.

دوره کودکی دوم (۷ تا ۱۱ سالگی)

مهم ترین خصوصیات رشد در این دوره عبارت اند. رشد جسمانی و حرکتی ، رشد شناختی و زبانی
رشد هیجانی و اجتماعی:

رشد جسمانی و حرکتی: اطفال در این دوره بسیاری مهارت ها را بدون آموزش بزرگ سالان فرا می گیرند. بدن آن ها به قدر کافی رشد یافته که بتوانند این مهارت ها را به خوبی انجام دهند در این دوره عضلات طفل قویتر می شوند. لذا قدرت پرتاپ توپ در یک کودک (۱۰) ساله دو برابر یک کودک(۶) ساله است ظرفیت شش ها نیز افزایش پیدا می کند. به همین جهت طفل قادر می شود تندتر بدوند. بیشتر تمرین داشته باشند. میتوانند هر گونه مهارتهای حرکتی از قبیل چکش زدن، اره کردن استفاده از سوزن، بافندگی کردن، نوشتن، قیچی کردن، بایسکل سواری فوتبال و غیره را به خوبی انجام دهند.

رشد شناختی و زبانی: کودکان در این دوره نه تنها بیشتر از کودکان دوره قبل می دانند؛ بلکه توانایی برنامه ریزی پیدا میکنند. دانش خود را به طور اختصاصی در موضوع خاص افزایش می دهند. نقاط قوت و ضعف خود را پی می برند در این دوره توانایی حافظه کودکان نیز افزایش پیدا می کند. می توانند نام های کشورها را حفظ نمایند به اساس مناطق جغرافیایی و یا حروف الفبا جور کنند و سپس آنها را به حافظه خود بسپارند. حروف اول این کشور ها را با هم ترکیب کند و از آن ها کلمه ویا جمله بسازد. کودکان تا قبل از (۱۰) سالگی بهترین یادگیرندگان برای زبان دوم هستند. در آموزش زبان دوم، طفل معمولاً زمانی بیشتر موفق خواهد بود که زبان اول خود را به خوبی فرا گرفته باشد.

رشد هیجانی و اجتماعی

شناخت اجتماعی کودک در این دوره پیشرفت می کند، یعنی سایر افراد و گروه ها را می شناسند و پیدا می کند که دیگران را نباید تنها به اساس رفتار ظاهر مورد قضاوت قرار داد، بلکه انگیزه و نیاز های درونی افراد مهم تر از رفتار های ظاهری آن ها می باشد. اطفال در این دوره با توجه به ارتباط

با محیط اجتماعی گسترده، شناخت گسترده تری از خود پیدا می کنند و نقش متفاوتی را به عنوان عضو خانواده عضو تیم ورزشی، عضو صنف به عهده می گیرند. و مهارتی های تازه ای در زمینه های تحصیلی، ورزشی، اجتماعی و غیره پیدا می کنند.

خصوصیات رشد در دوره ی نو جوانی

معمولاً سنین ۱۲ تا ۲۰ سالگی را دوره نو جوانی می نامند در این دوره نو جوان با تحولات زیادی فزیولوژیک، هیجانی، و اجتماعی رو به رو می شود اگر چه تغییرات رشد در این دوره خود می تواند منبع دشواری ها و مشکلات باشد ولی اساساً جهات مثبت و سازنده آن غلبه دارد و فرد را به کمال خود نزدیک می کند.

رشد جسمانی:

یکی از مهم ترین تغییرات جسمانی در این دوره بلوغ است در این دوره رشد جسمانی سریع گردیده و با پدید آمدن بعضی تغییرات جنسی به دوره کودکی پایان می دهد و نوجوان را به اندازه، شکل و توانایی بالقوه جنسی بزرگ سالی نزدیک می کند. فعالیت های هورمون در دختر و پسر متفاوت است. شروع سن بلوغ می تواند بین ۸ تا ۱۴ سالگی در تغییر باشد که به عوامل مختلفی مثلاً جنس، وراثت، عامل جغرافیایی فرهنگی وضعیت تغذیه و سلامت، روابط عاطفی و اجتماعی، و غیره وابستگی دارد. یکی از خصوصیات دوره بلوغ، رشد جسمانی ناگهانی است این افزایش ناگهانی معمولاً به نوعی غیرقابل پیش بینی در همه اجزای بدن اتفاق می افتد، مثلاً: انگشت ها و کف پای نوجوان قبل از ساق پا و بازوهای او رشد می کند. هم زمان با دراز شدن استخوانها، وزن نوجوان نیز به سرعت افزایش پیدا می کند.

در مجموع از سن ۱۰ تا ۱۴ سالگی یک دختر متوسط حدود ۱۷ کیلو گرام به وزن و ۲۴ سانتی متر به قد و اضافه می شود. و به یک پسر از ۱۲ تا ۱۶ سالگی در حدود ۱۹ کیلو گرام به وزن و ۲۵ سانتی متر به قدش اضافه می گردد دختران به طور متوسط در ۱۳ سالگی و پسران در سنین ۱۴ سالگی بیش ترین افزایش وزن را پیدا می کنند. این تغییرات از یک نوجوان به نوجوان دیگر فرق دارد و تحت تاثیر عوامل گوناگون عمل میکند. تغییرات جسمی سریع بلوغ نو جوان را به کالوری های اضافی ویتامین ها و مواد معدنی زیاده تر نیازمند میسازد. در جریان رشد نیاز به کلسیم و آهن برای رشد استخوان ها و عضلات ۵۰ درصد بیش از دو سال قبل از آن است. در بسیاری از نوجوانان مصرف آهن کم است نو جوانان دختر خصوصاً در دوره عادت ماهانه کمبود آهن پیدا می کند. که ممکن بی اشتها و بی حال به نظر برسند.

رشد جسمي:

در دوره نوجواني ظرفيت شش افزايش پيدا مي كند هم چنين اندازه قلب دوبرابر مي شود حجم كلي خون نيز افزايش پيدا مي كند اين تغييرات مهم فيزيولوژيكي به نوجوان امكان مي دهد كه ساعت ها فعاليت جسماني داشته باشد.

رشد جنسي: رشد جنسي سبب مي شود تغييرات عمده اي در دختران و پسران نو جوان به وجود آيد، رشد جنسي به صفات اوليه جنسي و صفات ثانوي جنسي مربوط ميشود. تغييرات در صفات اوليه جنسي، اعضاي جنسي را در برميگيرد كه مستقيماً در توليد مثل و بار داري شامل ميباشد. در دختران تخمه گذاري به طور نا منظم صورت مي گيرد و در پسران نيز غلظت اسپرم به مقدار لازم نه رسيده تا اووم را بار وركند.

رشد مو در بدن (درصورت زير بغل) از ديگر صفات ثانويه جنسي مي باشد. تغيير صدا نيز از صفات ديگر ثانويه جنسي در دوره نوجواني است، طوريكه حنجره نو جوان رشد مي كند صدای او بم تر مي شود كه اين تغيير بيشتر در پسران ديده مي شود.

بلوغ زود رس و ديررس:

بلوغ زود رس و ديررس مي تواند فشار رواني ايجاد كند و نوجوان را با هييجان هاي خاصي روبه رو سازد. اين دوره براي دختران و پسران متفاوت است براي دختران بلوغ زود رس دشوار تر از بلوغ ديررس است. زيرا انتظارات و توقعات اجتماعي بيشترى براي آن ها تحمیل مي شود. ولي به لحاظ رواني - اجتماعي هنوز به رشد كافي دست نيافته اند. در مقابل براي پسران بلوغ ديررس دشوار تر از بلوغ زودرس است. زيرا يكي از معيار هاي مهم در پذيرش در بين هم سالان و روابط دوستانه با ديگران قدرت جسماني و رشد جنسي است و لو اين كه يك نوجوان به لحاظ شناخت و رواني، اجتماعي از رشد مناسبی برخوردار باشد. لازم است نوجواني كه بلوغ زودرس ياديررس دارند، تحت حمايت اجتماعي زيادترى قرار گيرند. تا پذيرش اجتماعي مناسبی را در نزد گروه هم سالان خود پيدا كنند. تلاش خود نوجوانان نيز در اين مورد بسيار مهم مي باشد.

رشد شناختي:

تمام توانايي هاي شناختي مربوط به تفكر، يادگيري و ياد آوري كه در دوران مكتب به وجود مي آيند در دوره نوجواني به رشد و پيشرفت خود ادامه مي دهند مهارت هاي حافظه و دانش ابتدائي نوجوان گسترده تر مي شود. در گفتن و نوشتن و مباحثات توانايي هاي خاصي كسب مي كند.

توانایی های شناختی بلند یعنی(تفکر در باره نظر) گسترش می یابد بنابر این نوجوان در این دوره نه تنها به لحاظ کمی دچار تحولات شناختی می شود، بلکه تحولات شناختی کیفی نیز پیدا می کند.

رشد روانی، اجتماعی

تغییرات جسمانی دوره ی نوجوانی سبب می شود بدن از حالت دوره کودکی خارج شده و تدریجا به بدن بزرگ سال تبدیل شود.

خصوصیت مهم رشد روانی اجتماعی در دوره نوجوانی دسترسی به تعریفی از خود و بدست آوردن هویت است که پاسخی به سوال مهم (من کیستم) میباشد.

تعریف خود: در ارتباط با تمام تحولات جسمانی، شناختی و اجتماعی آن چه از اهمیت در دوره نوجوانی برخوردار است (خود) می باشد.

نوجوان نیازمند به آن است که شخصیت اش را در رابط با تغییرات مختلفی که در او اتفاق افتاده است و در رابط با تفاوت هایی که در دوران کودکی پیدا کرده است، با دنیای بزرگ سالان بنا سازد تا مجموعه هیجانات، تفکرات و رفتار او را با دیگران سازگار سازد.

تلاش نوجوان برای تعریف خود و کسب هویت ضروری است و خونسردی و بی تفاوتی در این امر او را با مشکلاتی در زنده گی اجتماعی آینده روبه رو می سازد.

نوجوانانی که به تعریف خود وهویت واقعی خود دسترسی پیدا کرده اند افرادی هدف مند و با هویت مثبت در زنده گی خواهند بود. آن ها دارای اضطراب متوسط احساس عشق به والدین، عزت نفس، هویت اخلاقی قوی، تحصیل کرده و با دیگران صمیمی می باشند.

در مقابل کسانی که به هویت واقعی خود دست نیافته اند افرادی بی هدف هویت منفی خواهند بود این افراد دارای اضطراب زیاد، احساس کناره گیری و یا جدایی از والدین، حقارت نفس، تعصب زیاد هستند تحصیلات ناموفقانه و بالاخره ارتباط گوشه گیرانه میباشند.

نظریه رشد شناختی پیاژه

هر چند که بسیاری کسان ژان پیاژه را به عنوان روانشناس کودک می شناسند و تحقیقات او بیشتر در باره کودکان انجام گرفته است. آنچه بیش از هر چیز نظر پیاژه را به خود جلب کرده روانشناسی جنیتیک است، پیاژه از طریق جمع آوری اطلاعات رفتار ها، اندیشه ها و شناسایی اعمال و افکار کودکان و بزرگان را مورد مطالعه قرار داده است. در واقع هدف اصلی تحقیقات پیاژه، معرفت شناسی یا دانش شناسی بوده است. که روانشناسی جنیتیک را به عنوان وسیله انتخاب کرده تا منشا و تکامل دانش را در نزد نوع بشر بررسی کند. فرض پیاژه آن است که اگر بفهمند که چگونه دانش (در نزد

کودکان) ساخته می شود آن وقت خواهند فهمید که دانش چیست زیرا ساختمان دانش ماهیت دانش را نشان میدهد.

بنابر این هدف روان شناسی جنتیک پیازه مطالعه نحوه ایجاد و تکامل فعالیت های شناختی انسان در روز های نخست کودکی تا بزرگسالی است.

- **مفاهیم اصلی نظریه پیازه:** در نظریه رشد یا تحول شناختی عمل متقابل یا تعامل بین جاندار و محیطی که در آن زنده گی می کند نقش اساسی دارد. زنده گی در نظریه پیازه خلاق است که بدون وقفه بین جاندار و محیط زنده گی او جریان می یابد. این تعامل یا مبادله بین شخص و محیط به دو صورت انجام می گیرد. یکی بیرونی است که سازگاری و دیگری درونی است که سازمان نامیده می شود.

- سازگاری جنبه برخورد و سازش با محیط را در تعامل بین فرد و محیط نشان می دهد. وقتی که کودک می آموزد تابه محیط خود به طور موثر مقابله کند. گویند که وی با محیط سازگاری می پردازد و به دو صورت جذب و تطابق انجام می گیرد.

جذب مستلزم بروز پاسخی است که از پیش کسب شده است. جذب وقتی صورت می گیرد که کودک چیزی را از محیط بگیرد و آن را جزئی از خود بسازد.

از نظر روانشناسی پیازه جذب وقتی صورت می گیرد که شخص مطلب تازه ای را بر حسب مطالب آشنا ببیند، یعنی در موقعیت تازه رفتاری را انجام دهد که در موقعیت گذشته انجام داده است برای مثال: یک منطقه دور افتاده روستایی که قبلاً هواپیما ندیده اند ممکن است با دیدن هواپیما آن را به یک ادراک آشنای قبلی جذب کنند و آن هواپیما را یک پرنده سفید بزرگ بنامند.

- از طرف دیگر وقتی که رفتار کنونی شخصی برای مقابله با محیط کفایت نمی کند و نیاز دارد تا در رفتار خود تغییر ایجاد کند به تطابق می پردازد. فرد در تطابق ناگزیر از ایجاد تغییر در رفتار خویش است پس انطباق بدین معنی است که فرد پاسخ های خود را بنا به خواست های محیط، تغییر می دهد.

سازمان: سازگاری جنبه بیرونی تعامل و سازمان جنبه درونی آن است. در واقع سازمان به یک نظم منطقی حاکم بر دستگاه شناختی اشاره می کند. بناً به عقیده پیازه سازمان دادن یک تمایل فطری در نزد موجودات زنده است که سبب می شود آنها بتوانند ساخت ها و تجارب پراکنده خود را در هم اتمام کنند و ساخت های سطح بالا تری را به وجود آورند این ساخت ممکن است جسمانی باشند یا روانی سازگاری و سازمان جدا از یکدیگر نیستند و تکمیل کننده یکدیگر به حساب می آیند.

تعریف شخصیت:

تعریف کردن مفهوم شخصیت مانند اکثر مفاهیمی که به خصوصیات انسان مربوط می شود کار آسانی نیست در زبان عامیانه شخصیت معانی مختلفی دارد. مثلاً: شرافت، رفعت، نجابت، بزرگواری، مرتبه، درجه، در صحبت های روزمره، وقتی می گویم فلانی آدم با شخصیت است. منظور این است که مقام و منزلتی دارد که مورد احترام دیگران است کارهای ناشایسته انجام نمی دهد. قدرت تصمیم گیری دارد با سواد است، شجاعت دارد.

در روانشناسی، اصطلاح شخصیت هیچ یک از معنی بالا را ندارد بلکه معنای آن سبک یک فرد است بدون اینکه کوچکترین قضاوت داشته باشیم و از زشتی، زیبایی، بدی، خوبی درستی و نادرستی و غیره هر فرد سبک خود یعنی شخصیت خاص خود را دارد که از او انسانی واحد و منحصر به فرد می سازد. گفته می توانم که انسان ها از نظر چهره صدا، راه رفتن، حرف زدن، پوشیدن، حرکت کردن و عکس العمل در مقابل محرک داخلی و خارجی با یکدیگر تفاوت دارند از نظر سبک، یعنی (شخصیت) نیز با یک دیگر تفاوت دارند بنابر این می توان گفت که شخصیت یعنی شیوه خاص بودن. در تکوین شخصیت دو عامل کلی نقش دارد. حیاتی و اجتماعی، عوامل حیاتی معمولاً به ارث می رسد و از همان ابتدا در فرد وجود دارد. عوامل اجتماعی محصول محیط اجتماعی است. محیطی که فرد اولین سال زنده گی خود را در آن گذارنده است یعنی خانواده مدرسه و اشخاصی که با او ارتباط داشته اند.

نقش هم سالان در تعریف خود

گروپ هم سالان نیز در تعریف خود و شکل گیری هویت نوجوانان در این دوره نقش مهمی ایفا می کند. در دوره کودکی، دوستی ها به طور دسته جمعی و گروهی می باشد. در حالیکه در دوره نوجوانی دوستی ها محدود به دو و یا سه نفر می شود. ارتباط نیز بسیار صمیمی تر و نزدیک تر از دوره قبل و فراتر از مسائل تحصیلی است. گروه هم سالان و دوستان به عنوان منبع اطلاعات مهمی در تعریف خود و شکل گیری هویت به شمار می روند. زیرا در جستجوی هویت خود و شکل گیری هویت برای خود می باشد. بنابر این گروپ هم سالان و دوستان می تواند به عنوان آینده برای ظرفیت ها و توانایی و علایق نوجوانان بشمار رود.

انتخاب دوست از تصمیم گیری های مهم دوره نوجوانی می باشد بسیاری از نگرانی های والدین نیز از جانب دوستان نوجوانان می باشد.

گروپ هم سالان فشار های گروهی خاص را در جهت مثبت (رقابت های تحصیلی) یا منفی (کار های غیراخلاقی و خطر پذیری) بر نوجوانان تحمیل می کنند البته این فشار تا سن ۱۵-۱۴ سالگی می باشد ولی سپس از فشار آن کاسته می شود. نوجوانی که هم چنان اصرار بر آن دارد که رفتار خود

را تحت فشار های گروهی انجام دهد و خواسته ها و نیاز های خود را مطابق با خواسته ها و نیاز های گروه هم سالان خود قرار می دهد به تعریف خود و هویت مناسبی دست نمی یابد و در مراحل بعدی زنده گی فرد موفق و هدف مندی نخواهد بود.

منابع:

- روانشناسی عمومی / تالیف حمزه گنجی، تهران: موسسه نشر ساوالان ۱۳۸۴ - شخصیت ص ۲۱۹-۲۲۰ روانشناسی عمومی
- روانشناسی پرورشی (روانشناسی یادگیری و آموزش) تالیف علی اکبر سیف - تهران: آگاه ۱۳۷۹ - نظریه رشد شناخت پیازه ص ۲۸-۷۳ یک فصل
- روان شناسی: مولفان: دکتر محمد تقی فراهانی، دکتر رضا کرمی نوری با همکاری محمود اوحدی - سال چاپ چاپ ششم ۱۳۸۵

يادگيري و ياد دهی

آموزش يا درس دادن و به تعبير بهتر «ياد دادن» و «يادگرفتن» فرايندي است كه انسانها به نحوي با آن سروكار دارند و اين عمل مستمر و مادام العمر است، زيرا: هيچ لحظه يي از زندگي انسانها خالي از آموزش نيست و هيچ انساني را نميتوان يافت كه ياد نه گرفته باشد و ياد نداشته باشد، خصوصاً در دنياي امروز همه جاي زندگي را چيزهاي ياد داني و ياد گرفتنی فرا گرفته اند.

گاهي ياد دادن و يادگرفتن در زندگي ما خيلي مطرح و پر رنگ مي باشد، و هم گاهي بسيار جدي به نظر نمي آيد و ميتوان گفت ضعيف و كم رنگ به مشاهده ميرسد. اما هيچ گاهي رانميتوان در زندگي پيدا كرد كه ياد دادن و ياد گرفتن حضور نداشته باشد.

آموزش ها در دو عرصه حركت مي كنند، يكي ساحه آموزش دهنده يا «ياد دهند» و ديگري ساحه «آموزش گيرنده» يا «يادگيرنده». اين دو عرصه به هم پيوسته و غير قابل انفصال اند و هر گاه يكي از آنها را حذف كنيم، بصورت قطع آموزش تحقق نمي يابد.

جالب اينكه هر انساني در هر دو ساحه يادشده نقش دارد؛ يعني هم در عرصه ياد دهی فعاليت مي كند و هم در عرصه يادگيري به جستجو مي پردازد.

زيبايي زندگي هم در همين امر نهفته است كه انسانها همواره در حال ياد دادن و يادگرفتن هستند.

ياد گرفتن و ياد دادن، يعنی زنده بودن، به هر پيمانه ای که ياد دادنېا و ياد گرفتنېا ما بهتر صورت بگيرند، زندگي ما معنا دارتر و با مفهوم می شود، به اين ملحوظ که از زندگي لذت می بریم.

بيايد به اين مطلب پی برد که ياد دادن و ياد گرفتن بهتر چگونه صورت می پذيرند؟! «روزن شاین» یکی از متفکران تعلیم و تربیت می گوید: «درس خوب معلم، از چشمان شاگردانش مشاهده می شود، اما درس موفقیت آمیز معلم از اعمال و رفتار دانش آموزانش پديدار می گردد».

اين نقل قول، یک پیام روشن دارد:

بين ياد دادن خوب و ياد دادن موفقیت آمیز تفاوت زيادی وجود دارد و ياد دادن موفقیت آمیز تغييرات مثبت در سلوک و عملکرد فراگیر ايجاد می نمايد. از همين جاست که یک معلم تخصص یافته شاگردان خود را از قلب شان ياد می دهد، نه از روی کتاب و ابزار، يعنی درس با کیفیت و لذت آفرين در قلب فراگیر و دانش آموز می نشيند و چون نقش حجر در دل يادگیرنده حک می گردد و در صفحه شفاف ذهن آن متجلی می گردد.

درس ها يا آموزش های موفقیت آمیز آنست که دانش آموز، يا يادگیرنده بتواند موضوع يادگیری را آن طوری هضم کند که معنا و مفهوم آن را به خودش، زندگي اش، شهرش، مردم و جامعه اش ارتباط دهد، نه تنها مطلب را آن طور ياد می گيرد که هرگز فراموش نکند؛ بلکه درجه و ميزان علاقه اش به يادگیری، بيشتر و بيشتر خواهد شد و به جستجوی اطلاعات تازه تر خواهد رفت.

ياد دهندگان (پدران، مادران و معلمان) می توانند از اين اصل روان شناسی اجتماعی استفاده کنند و مطالب ياد دانی را با احوال شخصی، خانوادگی و اجتماعی يادگیرندگان مرتبط سازند. با اين شیوه، می توان توانایی ها و استعدادهاى نهفته در وجود انسانها را که والاترين موهبت های الهی هستند، در لابه لای خواسته ها و تمایلات، کشف و بيدار کرد و به آنها مجال رشد و شگوفایی داد.

برعکس اگر ياد دادنېا (درسهېا) به گونه ای باشند که يادگیرندگان (متعلمان) وادار شوند از خود، رفتاری نشان دهند که هر گز به مفهوم واقعی آن پی نبرده اند، يا به طریقه هایی عمل کنند که با «وجود خودشان» و با ضمير و درون خودشان ارتباطی بر قرار نکنند، احساس خواهند کرد فردی بیهوده و بی ثمر هستند، يا بازیچه دست معلم، پدر و مادر خود قرار گرفته اند، چون هيچ انگیزه ای در آنها به وجود نیامده است.

هر ياد گیرنده با درگیر شدن مستقیم با مطالب يادگرفتنی (درسی) چنان می آموزد و به يادگیریها و باورهای عمیق می رسد که بی درنگ در جهت آگاهی های تازه تر و بيشتر گام

بر می دارد و مایل می شود بازهم بداند و باز هم بداند راهی که به ابتکارهای ذهنی و فکری نیز می رسد.

قبلاً تصریح شد که هر گاه معلم مطالب درسی اش را با زندگی فردی و اجتماعی شاگردانش مرتبط سازد، ریشه دارترین و مؤثرترین آموزش را داده است؛ چون با رعایت این اصل مهم روان شناسی توانسته است، انگیزه های را در آنها به وجود بیاورد که به یادگیری های مفید و پایدار بپردازند.

یاد دادن سه عنصر اصلی دارد

به ارتباط یاد دانهای موفقیت آمیز باید سلسه بحث را کمی توسعه داد که: ما به کودکان و نوجوانان آموزش می دهیم، برای اینکه «یادگیرند» بهتر زندگی کنند، سالمتر زندگی کنند، بیشتر زندگی کنند، داناتر باشند تا از زندگی لذت ببرند و به رضایت برسند که در حقیقت همانا سعادت است.

پس میتوانیم بگوییم، «آموزش» یا «یاد دادن و یاد گرفتن» وسیله یا «ابزاری» است برای بهتر بودن، بهتر شدن، بهتر ماندن و به خوشبختی رسیدن.

اگر کمی بیشتر به تعریف بالا بیندیشیم، قبول خواهیم کرد که آموزش «نیاز» هر انسان است، نیاز هر انسان زنده به بهتر بودن، بهتر شدن و بهتر ماندن.

با «ابزار» آموزش میتوانیم زندگی را آن طور که هست، لمس کنیم و آن طوریکه ایجاب مینماید قبولش کنیم، کودک از همان آغاز ورود به زندگی، یاد می گیرد و یادگیری او هیچ وقت متوقف نمی شود، او با این ابزار، نیازهایش را مرفوع می سازد، و به برکت همین ابزار، روز به روز، ساعت به ساعت حتی لحظه به لحظه تغییر می کند. هر تغییری که در زندگی کودک اتفاق می افتد، به این معناست که رشد کرده و بزرگتر شده است.

یادگیری هایی که مقتضی است، تا کودک رشد کند و به شگوفایی برسد، صورت نپذیرد به این معناست که هیچ تغییری در او به وجود نخواهد آمد. به عبارت دیگر بدون یادگیری، هیچ تغییری در درک، احساس، فکر، توان، قدرت و کارآیی کودک صورت نخواهد گرفت؛ یعنی به سرحد کمال ممکنه و مبلغی از رشد نخواهد رسید. زندگی و ویژگی های آن را نخواهد شناخت و نخواهد توانست، با زندگی کنار بیايد، و سر انجام زندگی برای وی دشوار خواهد شد.

مسلماً هر «یادگیری» باید با «تغییر» همراه باشد، تغییر از وضعیت موجود، به وضعیت مطلوب.

بدون تردید همه می خواهند همیشه در وضعیتی قرار گیرند که بهتر از وضعیت قبلی آنها باشد، بناءً آموزش نیاز همه است.

تغییراتی که ما به وسیله آموزش در خود به وجود می آوریم، در واقع همان حرکت زندگی است.

در آموزش سه عنصر اصلی وجود دارد:

عنصر اول: کسی که یاد می دهد.

عنصر دوم: در آموزش کسی هست که یاد می گیرد.

عنصر سوم: در آموزش کاری، مطلبی یا موضوعی هست که باید یاد داده شود.

به صورت ملخص می توانیم عنصر اول را «یاد دهنده» عنصر دوم را «یادگیرنده» و عنصر سوم را «موضوع یادگیری» نامید.

تعریف و واضطر آموزش را می توانیم اینطور بیان کنیم:

آموزش یعنی یاد دادن برای یادگرفتن مطلب یا موضوعی به قصد تغییر.

یادگیری و تفاوت های فردی یادگیرندگان

قاعداً یک انسان از انسان دیگر متفاوت است و تفاوت میان کودکان و نوجوانان در جبهه و خلقت آن ها وجود دارد. این تفاوت ها به عنوان (تفاوت های فردی) { Individual Differences } شناخته شده اند و در واقع بر ویژگیهای منحصر به فرد انسانها تأکید دارند.

برای اینکه ویژگیهای منحصر به فرد انسانها فهمیده شود که چه چیزهایی هستند باید بحث را با این جمله قاطع و بی چون و چرا آغاز کنیم: «هیچ انسانی شبیه هیچ انسان دیگر نیست».

انسانها فرآورده های صنعتی و ماشینی نیستند که کاملاً شبیه هم باشند و عملکردها و کاربریهای یکسان داشته باشند و از عهده وظایف یکنواخت برآیند.

بنا بر این اصل، هر کودک یا نوجوان نیز موجودی است کاملاً منحصر به فرد، حتی دو قلوهای (نوازادان دوگانه یی) همسان که نظر به کودکان دیگر مورد بررسیها و پژوهشهای علمی - روانی قرار گرفته اند، از این قاعده مستثنی نیستند.

ویژگیهای منحصر به فرد یا تفاوت های فردی هم ظاهری هستند و هم باطنی. تفاوت های ظاهری را همه می بینیم؛ رنگ، نژاد، قد، توانمندی و باریک اندامی، پرتوانی و کم توانی و مانند آنها، چیزهایی نیستند که از نظرها پنهان بمانند، اما متأسفانه درک و تشخیص تفاوتهای باطنی دشوار است. به طور مثال، تشخیص درجه و میزان هوش، استعداد، قدرت حافظه، علایق، انگیزه ها و راز و رمز شخصیت افراد به سادگی صورت نمی گیرد.

امروز به برکت تلاشهای خستگی ناپذیر دانشمندان بخصوص روان شناسان و صاحب نظران تعلیم و تربیت، تفاوت های فردی انسانها ریشه یابی شده اند و از طریقه های علمی، تحقیقی به اثبات رسیده اند.

اکنون ما می دانیم که دو عامل مهم در ایجاد تفاوت های فردی مؤثر هستند؛ یکی عامل وراثت و دیگری عامل محیط. برای شناخت دو عامل مهم تفاوت های فردی، باید گفت: وراثت و محیط، مثل دانه گندم و زمین هستند که نوع، جنس و کیفیت هر یک بر دیگری تأثیر می گذارد. این دو در یکدیگر تأثیر متقابل دارند و همین تأثیر متقابل، عامل اصلی تفاوت های فردی می شود. تعیین سهم دقیق هر یک از این دو عامل، کار دشواری است؛ چون، بدون مطالعه نمی توانیم مشخص کنیم در رشد و نمو ی بوتۀ گندم، دانه نقش بیشتری بازی می کند یا کیفیت و بارآوری زمینی که دانه در آن کاشته می شود.

وراثت عاملی است که بیش از هر چیز، تشابه های جسمانی را ظاهر می سازد، ولی تشابه های باطنی را مخفی نگه می دارد، اما محیط، عاملی است که حالت های روحی، روانی و شخصیت افراد را می سازد و به تشابه های باطنی وراثت نیز قوت و قدرت می دهد.

مشاهده تشابه های جسمانی که از هر کس به ارث می رسد، دلیل قانع کننده ای برای شبیه سازی ویژگی های شخصیتی و نسبت دادن آنها به پدر و مادر نیست. مردم عادی، اغلب خصلت های روحی و روانی کودکان خود را نیز به مسئله وراثت ارتباط می دهند و رفتارها و توانمندی های ذهنی و فکری آنها را به والدین و اجداد او تشبیه می کنند. این نوع برخورد ها و قضاوت، مورد قبول روان شناسان و متخصصان تعلیم و تربیت نیست.

آنها به این باور رسیده اند که هم وراثت و هم محیط، در به وجود آمدن تفاوت های فردی، نقش بنیادین دارند. فقط در بعضی از موارد خاص، اثر وراثت و در بعضی موارد اثر محیط برجسته تر می شود.

تحقیقات بسیار زیادی انجام گرفته است تا نقش وراثت و محیط را به طور جداگانه و باهم پیدا کنند. نتیجه این تحقیقات، معلوم کرده است که وقتی کودک متولد می شود با تمام خصوصیات موروثی که همراه خود می آورد، احتیاج به محیطی مناسب دارد تا در آن بارور شود.

همبستگی بین این دو عامل، تا آن جا آشکار شده است که هر یک می تواند بر دیگری غلبه کند یا مغلوب آن شود. به عبارت ساده تر، می توان استعدادهای و توانمندی های موروثی را در محیط مناسب پرورش داد و به شگوفایی رساند. و نیز می توان ریشه آنها را در محیط نامناسب خشکاند و از بین برد. این همبستگی بین دو عامل وراثت و محیط تا آن جا به

اثبات رسیده است که حتی ابتلاء به بسیاری از بیماریهای روانی را نیز می توان نتیجه تأثیرهای متقابل محیط و وراثت دانست.

ویژگیهای منحصر به فرد یا تفاوتهای فردی انسانها روی همه شئون زندگی آنها اثر می گذارند. پس باید بپنداریم که ویژگیهای منحصر به فرد کودکان و نوجوانان نیز روی یاد گیریهای آنها تأثیرهای بی چون و چرا دارند. هر قدر مربیان، معلمان، پدران و مادران از تفاوتهای فردی شاگردان و فرزندان خود، آگاهی های بیشتر داشته باشند، قادر خواهند شد آموزشهای دقیقتر و صحیحتر به آنها بدهند.

یادگیری و یاد دهی بر بنیاد شناخت تفاوت های فردی فراگیران مسئله ای است قابل مکث و دقت که در تمام محصله و نتیجه باید اذعان کرد که ادوار فرایند آموزش لزوماً مورد بررسی مربیان و یاد دهنده گان قرار داشته باشند تا محصول یادگیری موفقیت آمیز را مطابق انتظارات متوقعه در پیامد داشته باشیم.

چهار ستون آموزش و پرورش در گزارش کمیسیون بین المللی آموزش و پرورش برای قرن بیست و یکم، این طور عنوان شده است: یادگیری برای دانستن، یادگیری برای انجام دادن، یادگیری برای زیستن و یادگیری برای باهم زیستن.

منابع:

۱. یاد دادن برای یادگرفتن/ تألیف علی رؤف - تهران - سازمان برنامه ریزی درسی، ص ۲۱-۲۵-۲۹-۳۳.
۲. گنجی، حمزه: روان شناسی تفاوت های فردی، مؤسسه انتشارات بعثت ۱۳۶۹، ص: ۴۲، ۴۳، ۶۰، ۶۹....
۳. مان، نرمان ال: اصول روان شناسی ترجمه دکتر محمود صناعی، نشر اندیشه، چاپ دوم سال ۱۳۴۲، ص: ۶۱.

روش تدریس پرسش و پاسخ و نقش آن در یادگیری شاگردان

خلاصه

در این مقاله که عنوان آن روش تدریس پرسش و پاسخ و نقش آن در یادگیری شاگردان است، مطالب ذیل مانند: چگونگی ضرورت این روش در پروسه تدریس و رهنمودهای برای معلمان که چطور این روش را برای یادگیری بهتر شاگردان استفاده نمایند، قالب بندی و نحوه پرسیدن سؤالات، معلم باید برای دریافت سؤال عجله نکند، زمانهای انتظار برای دریافت جواب از شاگردان، چراهایی برای پرسیدن در صنف، راهبردهای پرسیدن سؤال از شاگردان در صنف، مهارتهای اساسی برای دریافت پاسخهای روشن از شاگردان، پاسخ دهی به سؤالهای شاگردان، مراحل اجرای روش پاسخ و پرسش، محاسن و محدودیتهای این روش مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. در اخیر نتیجه گیری و فهرست منابع نیز ذکر گردیده است.

مقدمه

روش تدریس پرسش و پاسخ سابقه ای به بلندای تاریخ انسان دارد، گرچه به صورت غیر رسمی و ابتدائی بوده است. اما شکل رسمی کاربرد روش پرسش و پاسخ در پروسه تدریس به زمان سقراط

برمی گردد. سقراط روش پرسش را به جای "گفتار یک جانبه" برگزید. روش پرسش و پاسخی را که سقراط مورد استفاده قرار میداد گونه ای "گفتگو" بود. سقراط طوری عمل می کرد که فکر و اندیشه ای نازل شده در نزد شاگردانش نماند، او تلاش می کرد به سنجش عقیده و دانش کسانی که با آنها در گفتگوست بپردازد تا بانشان داندارستی جوابهای شان، آنها را به اندیشیدن و جستجو برانگیزد. از این رو سقراط خود را "مامای دانایی" می خواند و می گفت آن طور که مادرم مامای جسم است، من مامای روانم. چون در گفتگو با دیگران به آنها یاری می دهم تا اندیشه هایی را که روان شان توقع دارد پدید آورند. مبنای روش پرسش و پاسخ یا گفتگوی سقراطي، پرسش بود، به یاری این پرسش ها، سقراط شاگردان را به فکر وامی داشت و بنیان ایده ها و دانسته های نادرست را متزلزل می کرد تا نتیجه ای که مورد نظر او بود حاصل شود.

متن

پرسش و پاسخ فنی است که در همه فعالیت های آموزشی به کار می رود؛ به ویژه، هنگامی که معلم می خواهد شاگردان را به تفکر درباره موضوع یا مفهوم جدید یا بیان مطلبی که قبلاً آموخته است تشویق کند. این روش برای مرور مطالب تدریس شده مفید است یا برای ارزشیابی میزان درک شاگردان از آموخته های شان استفاده میشود. معلم پرسشهای پیگیر را به شکلی منظم و پی در پی و بلافاصله پس از نخستین پاسخی که شاگرد میدهد مطرح می کند. هدف او از پرسشهای پیگیر، راهنمایی شاگرد برای رسیدن به پاسخ مورد نظر است. در حقیقت، معلم با طرح اینگونه سؤالا ذهن شاگرد را تحریک می کند؛ در نتیجه، توجه شاگرد به پاسخهای خودش بیشتر می شود و با تمرکز حواس و تفکر، مسئله را بیشتر بررسی می کند و پاسخهایی را که ناشی از تفکر عمیقتر و پخته تر است ادامه میدهد. استفاده از این فن، سبب می شود که شاگرد به تدریج به سطوح بالاتر یادگیری برسد. همچنین، این پرسشها شاگردان را یاری می دهد تا پرسشهای خود را روشن تر، صحیحتر، دقیق تر و عمیق تر بیان کنند. (۱۳۹: ۱۴۰)

روش پرسش و پاسخ، یکی از روشهایی است که معلم به وسیله آن شاگرد را به تفکر در باره مفهوم جدید یا بیان مطلبی تشویق می کند. در این روش، شاگرد تلاش می کند با کوششهای ذهنی، از معلوم به مجهول حرکت کند. از اینروست که نامگذاری این روش به روش تدریس سقراطي توجیه پذیر می شود. سقراط معتقد بود که دانش در طبیعت افراد وجود دارد، کافی است که معلم زمینه رامساعد کند تا شاگرد خود به دانش مورد نظر برسد. سقراط در جلسات بحث با شاگردانش، ابتدایه انتقال اطلاعات و پاسخ به سؤال یا مسئله ای نمی پرداخت، بلکه با طرح پرسشهای متوالی، افراد را به تفکر وا می داشت و آن را قدم به قدم هدایت می کرد تا خود جواب درست را کشف کنند. در روش حاضر، هنگام جلب توجه شاگرد به مطلب یا درس جدید و تدریس آن، مستقیماً به بیان مطلب نمی پردازد؛ بلکه با طرح سوالات منظم، فعالیت ذهنی شاگردان را در مسیر مطالب و مفاهیم

جدید قرار داده و آن را هدایت می کند تا خودشان به کشف مفاهیم جدید توفیق یابند. این روش برای مرور مطالبی که قبلاً آموخته شده و یا ارزشیابی میزان درکی که شاگردان از مفهوم درس دارند و برای پرورش قدرت تفکر آنها روش بسیار مؤثری به شمار می آید. اما سوالات باید با توجه به زمینه های علمی شاگردان طرح گردند و به طوری مطرح شوند که توجه آنها را برانگیزد و ذهن آنها را به حرکت درآورد.

معلم باید تدابیری اتخاذ نماید که همه شاگردان در جریان فعالیتهای آموزشی قرار گیرند و فعالانه به اندیشه و پرسش و پاسخ بپردازند. از جانب دیگر، معلم باید به شاگردان فرصت کافی برای تفکر و تأمل و پاسخ دادن بدهد. هدف اساسی از روش تدریس پرسش و پاسخ تشخیص و تحریک تفکر، توانایی ها، علائق، تقویت قدرت استقلال، سنجش و قضاوت، استفاده از تجارب و دانسته های گذشته و ایجاد اعتماد به نفس در شاگردان است.

قالب بندی و نحوه پرسیدن سوالات

معلم مجرب آنست که بتواند معلومات صحیح را از چگونگی یادگیری درس جدید شاگردان به دست آورد. سؤالهای خوب سؤالهای هستند که به شکل درست قالب بندی شده باشند. در واقع، بخش اصلی مهارت معلم در توجه به شیوه استفاده از کلمات خاص برای طرح سؤال است. بهتر است که هر معلم برای اطلاع از عمل خود در صنف درسی، به خود سنجشی بپردازد. برای رسیدن به این منظور او می تواند از ضبط صوت استفاده کند. اگر امکان استفاده از ویدیو مقدور باشد، به کارگیری آن بهتر خواهد بود. در ضبط ویدیویی، معلم می تواند ضمن بررسی صدا و حرکات، شخص معلم، آنها را کنترل یا اصلاح کند.

برخی صاحب نظران عرصه تدریس و یادگیری برای اینکار استفاده از میکرو تیچینگ یا تدریس خورد را تجویز می کنند. مراد از این تدریس به یک گروه کوچک به صورت آزمایشی است. تدریس خورد یا کوچک، شرایط عملی را برای تمرین مهارتها فراهم می سازد. ولی به جای یک صنف واقعی، دو یا سه شاگرد یا چند نفر از همکاران به عنوان شاگرد به منظور تمرین مهارتهای معلمی به استدیوی تدریس و یادگیری دعوت می شوند. مدت زمان تدریس در میکرو تیچینگ یا تدریس خورد کوتاه [حدود ۱۰ دقیقه] زمانی که تمرین تدریس تمام می شود، معلم می تواند به تنهایی فیلم ویدیویی خود را ببیند و قضاوت نماید.

سؤالهایی که از قالب بندی درستی برخوردارند، ویژگی های زیر را دارند یا باید چنین خصوصیتی را داشته باشند:

۱- استفاده از ساده ترین کلمات.

سؤال باید نگرش، دانش و مهارت شاگرد را بسنجد نه مهارتهای زبانی او را. سؤالهای ساده و مستقیم از سؤالهای پیچیده و مبهم بهترند، زیرا احتمال درک مطلب درس در سؤالهای ساده بیشتر است.

۲- سؤال بايد واضح و روشن باشد.

يعنی سؤال بايد کاملاً واضح بوده و ابهام نداشته باشد. هر سؤال بايد دربرگیرنده یک مسئله باشد، زیرا فقط یک پاسخ لازم است.

۳- سؤال بايد معقول باشد.

شاگردان بايد شانس جواب معقول را داشته باشند. اگر جوابی که شاگردان می دهند خارج از حیطه دانش یا تجربه مورد نظر برای سؤال باشد، سؤال نامناسب است.

۴- سؤال بايد مرتبط به مطالب کلیدی درس باشد.

سؤال بايد در باره مطالب مورد بحث طرح شود. همچنین بايد در تحقق اهداف درس مؤثر باشد و به طور کلی مربوط به نکات کلیدی درس باشد.

۵- سؤال بايد جواب برانگيز باشد.

بهرتر است سؤالات، تفکر برانگيز و چالش افزا باشند. سؤال نبايد پيش پا افتاده باشد و بايد ميزان دانش و فهم شاگرد را بسنجد.

انواع سؤالها:

يکي از راه های ساده ای دسته بندی سؤالات، قرار دادن آنها در دسته های واگرا {تباعد یا دوری} و همگرا است. سؤالهای همگرا سوالهای هستند که فقط یک پاسخ درست دارند. این نوع سؤالها را "سؤالهای بسته" هم می نامند، مانند مثال زیر.

پاسخ _____ سؤال

سؤالهای واگرا متفاوت از سؤالات همگرا هستند. این سؤالها طیفی از پاسخها را از سوی شاگردان می طلبند. به این سؤالات، سؤالهای باز هم گفته می شود، مانند مثال زیر:

سؤالهای واگرا و همگرا از نظر نوع نقدی که بر می انگیزند متفاوت اند. سؤالات واگرا تفکر خلاق را هدف قرار می دهند. در حالی که سؤالهای همگرا تفکر منطقی را تحریک می کنند. به هرصورت، هردو نوع سؤال ارزشمند و حائز اهمیت اند. بهتر است که بین سؤالات همگرا و واگرا بايد توازن رعایت گردد.

پرسشهای همگرا مورد نیازاند؛ زیرا برای آماده سازی شاگردان به منظور « تفکر سطح بالا » آماده می شوند. استفاده از سؤالهای واگرا پاسخهای شاگردان را دقیق تر و تحلیلی تر کرده و بر پرورش

تفکر انتقادی و خلاقانه در آنها یاری می رساند. سؤالاتی که در زیر ارائه می شود نمونه ای از سؤالهای واگرا هستند:

۱. مسئله ای را که پیشرو دارید به چند صورت قابل حل است؟
۲. از ضرب و تقسیم در زندگی چه بهره ای می توان گرفت؟
۳. به جز قاعده ای که در کتاب درسی برای محاسبه ای مساحت متوازی الاضلاع بیان شده است، از چه راههایی دیگر می توان مساحت آن را محاسبه نمود؟
۴. منظور از «فیصد» چیست؟

شیوه استفاده از سؤالات واگرا

- برای کسب مهارت پرسیدن و طرح سؤالهای بهتر، راهنمای زیر را در نظر آورید:
۱. از طرح و پرسش سؤالهایی که به توان با « بلی » یا « خیر » جواب بدهد بپرهیزید.
 ۲. در استفاده از کلمات آغازین جمله سؤال دقت به خرج دهید، زیرا آنها سبک پاسخگویی به سؤال را مشخص می سازد.
 ۳. سؤالهایی که با واژه « آیا » شروع می شوند، عموماً دارای پاسخهای بلی و خیر هستند.
 ۴. اگر ناگزیر باید از سؤالهایی استفاده کنید که پاسخ بلی و خیر دارند، به آنها واژه های استفهامی چرا، چگونه، چطور و... را بیفزایید.
 ۵. برای تفکر واداشتن شاگردان در پی پرسش و طرح سؤالهایی باشید که با واژه های استفهامی مانند: چه زمانی، در کجا و... آغاز می شوند.
 ۶. از شاگردان سؤالهایی بپرسید که آنها را وادار کند تا دست به مقایسه، تفسیر، تحقیق، استنباط، حدس و... بزنند.

برای دریافت جواب سؤال عجله نکنید

یکی از دانشمندان به نام ماری بودرو Mary Budd Rowe ۱۹۷۴، در یکی از تحقیقات خود پیدا نمود که معلمان معمولاً کمتر از یک ثانیه برای دریافت جواب سؤال تحمل نشان می دهند! این زمان بسیار اندک است تا برای بازخوانی اطلاعات از حافظه دراز مدت یا اطلاعاتی است که شاید الزامی است تا از منابع دیگر پیدا کرد. تحقیقاتی زیادی واضح کرده اند که برخی معلمان به طور متوسط سه ثانیه وقت برای دریافت جواب سؤال تخصیص می دهند. ماری بودرو اظهار داشته است، آنگاه که معلمان برای تخصیص « زمان انتظار » سه ثانیه یا بیشتر از آن وقت می گذارند در نتیجه نتایج زیر به دست می آید:

۱.

ول جواب شاگرد از ۴۰ تا ۸۰ درصد افزایش می یابد.

۲.

بر ارقام جوابهای متناسب افزوده می شود.

۳. از خطای شاگرد کاسته می شود.
 ۴. بر جرئت شاگردان افزوده می گردد.
 ۵. بر تعداد سؤالاتی که شاگردان می پرسند افزوده می شود.
 ۶. شاگردان « کندتر » در پروسه یادگیری بیشتر شرکت می کنند.
 ۷. بر تنوع جوابها اضافه می شود.
 ۸. از سخت گیری و انضباط بیش از حد پروسه درسی کاسته می شود.
- ماری بودرو اضافه می کند که معلمان آموزش دیده، با رعایت زمان انتظار معمول رفتارهای زیر را از خود بازتاب می دهند:
۱. با انواعی از جوابها مواجه می شوند.
 ۲. بر تنوع سؤالهایی که معلم می پرسد، افزوده می شود.
 ۳. انتظارات معلمان از عملکرد شاگردان پسندیده و دلپذیر میشود.

زمانهای انتظار برای دریافت جواب از شاگردان

زمانهای انتظار، زمانی است که معلمان آن را برای آماده شدن شاگردان برای ارائه جواب در نظری می گیرند. متخصصان، زمان انتظار را به دو نوع تقسیم کرده اند: زمان انتظار اولیه و زمان انتظار ثانویه. زمان انتظار اولیه، وقتی شروع می شود که معلم می خواهد نخستین جواب را از شاگرد بگیرد. زمان انتظار ثانویه آنست که معلم منتظر می ماند تا همه شاگردان صنف، نه شاگرد مشخصی به سؤال جواب بدهند. زمان انتظار ثانویه ممکن است به یک دقیقه برسد، به ویژه زمانی که «سؤالات باز یا واگرا» طرح شود و پرسیده میشود. ماری بودرو براین باور است که زمان انتظار ثانویه میزان جوابهای شاگردان را از ۵۰ تا ۷۰ درصد افزایش می دهد. وی اظهار میدارد که زمان انتظار ثانویه فرصت بسیار خوبی را برای شاگردانی که از نظر یادگیری درس ضعیف هستند ایجاد می کند. اگر معلمان برای دریافت پاسخ از شاگردان عجله زیادی نشان ندهند، آنها فرصت سازماندهی ذهنی خواهند داشت. افزون براین، شاگردان فرصت پیدا می کنند تا مفاهیم را با همدیگر مرتبط ساخته و بیان آنها را به شکل معنی دار ارائه بدارند. بنابراین، ایجاد فشار و درخواست جواب در کوتاه ترین زمان سبب تشنج و اضطراب می شود و جوابهای ارائه شده بی کیفیت به نظر می آیند. (۳: ص ۲۴۴-۲۴۵)

چراهایی برای پرسیدن سؤال در صنف درسی

چه تصویری از پرسش سؤال در صنف داریم؟ چه هدفی از پرسیدن داریم؟ پرسش انواع سؤال چه کمکی به شاگرد می کند؟ این سؤالات و بسیاری از سؤالات دیگر باید از سوی معلمان پاسخ داده شود تا پرسیدن سؤال به نحوی مطلوب انجام گیرد و شاگردان بدون آنکه نگاه منفی به سؤالات معلم داشته باشند به آنها پاسخ دهند. این احساس در شاگردان به وجود آید که سؤالهای معلم برای آنها

در درك و فهم و يادگيري مطلوب تر ياري رسان باشد. دلايل يا چراهاي پرسيدن سؤال در صنف قرار ذيل اند:

- ترغيب شاگردان براي گفتگوي سازنده و منظم و براي تمرکز بر روي موضوع درسي.
- آگاهي از شيوه تفكر و احساساتي كه به موضوع درس دارند.
- تحريك علاقه و تشويق به كنجكاوي.
- ترغيب به استفاده از روش حل مسئله به منظور يادگيري و انديشيدن.
- كمك به شاگردان براي عرضه دانش خود به صورت كلامي.
- ترغيب « بيان فكر » و رهيافت تشريحي به مڪلفيت هاي درسي.
- كمك به شاگردان براي يادگيري از يكدیگر و براي توجه و آريزايي ديدهگاههاي ديگران.
- بازييني و بررسي ميزان يادگيري شاگردان.
- ژرف تر كردن سطوح تفكري شاگردان و تقويت و اعتلاي توانايي آنها براي مفهوم سازي درس.

راهبردهاي پرسيدن سؤال از شاگردان در صنف

راهبردهايي كه در زير ارائه مي شوند نظم خاصي به فعاليتهاي معلم و شاگرد مي دهد. بدون دستيابي و استفاده از اين راهبردها تا حدودي زيادي استفاده از روش تدريس « پرسش و پاسخ » كم اثر خواهد بود. راهبردهاي مورد نظر عبارتند از:

• به شاگردان ارتباط چشمي داشته باشيد. وقتي در باره درس صحبت مي كنيد بايد به طور مستقيم به شاگردان بنگريد. براي اينكه همه صنف را با نگاههاي خود پوشش دهيد از تمرکز به يك سمت صنف خودداري كنيد.

• شاگرداني را كه مي خواهيد به سؤال جواب دهند با اسم شان مشخص كنيد. بهتر است نخست سؤال را طرح كنيد بعد اسم شاگرد را بگوييد. اين كار سبب مي شود تاهمه شاگردان به سؤال شما گوش دهند.

• از بلند شدن صداهاي مزاحم در صنف جلوگیری كنيد. به شاگردان بگوييد كسي كه مي خواهد به سؤال جواب دهد بايد ابتدا دستش را بالا كند.

• از شاگرداني كه داوطلب نمي شوند به سؤال پاسخ دهند، بخواهيد كه به سؤالات پاسخ دهند. زيرا عده از شاگردان بر ميناى تنبلي در فكر كردن براي پاسخگويي به سؤال داوطلب نمي شوند. از شاگرداني كه به فعاليت صنفی توجهي ندارند، سؤال پرسيد. در نظر داشته باشيد كه سؤال را نبايد به منظور تنبيه كردن يا جزا دادن به كار ببريد.

• سؤالا را در صنف براي همه شاگردان توزيع كنيد. هدف اين است كه فقط سؤالا را از شاگرداني كه در رديف آخر صنف نشسته اند يا آنهايي كه در رديف اول صنف نشسته اند نپرسيد. بلكه از همه شاگردان صنف بپرسيد تا سطح توجه شاگردان را بالا ببريد.

• معلم بايد در صنف قدم بزند، پيوسته در يك جا ايستاد نشود، زيرا قدم زدن در صنف به مديريت انضباطي صنف كمك مي كند.

• معلم بايد عادت كند تا نخستين جواب درست را قطعي تلقى نكند. پس از پاسخگويي شاگرد به سؤال، جواب شاگرد اول را به شاگرد ديگر حواله كرده و نظر آن را راجع به صحت و سقم پاسخ جويي شود.

. از شاگردي كه به سؤال رياضياتي جواب مي دهد بخواهيد تا پاسخ را روي تخته صنف بنويسد. اين شيوه كمك مي كند تا راه هاي حل مسئله شاگردان را مشاهده كنيد و شاگردان ديگر راهم براي همفكري فرا خوانيد.

سه مهارت اساسي براي دريافت پاسخهاي روشن از شاگردان

پروسة پرسش و پاسخ با ارائه شدن جواب كامل و روشن تكميل مي گردد. اگر معلمان به جوابهاي روشن و كامل از طرف شاگردان دست نمي يابند، با استفاده از سه مهارتي كه ارائه مي گردد، مي توانند به هدف خود برسند:

۱- مهارت برانگيختن

اين مهارت وقتي به كار مي رود كه شاگرد در پاسخ به يك سؤال به سه گونه زير عمل كند:

(الف) بگويد من پاسخ را نمي دانم (من نمي دانم)؛

(ب) يك پاسخ خيلي ضعيف ارايه كند؛

(ج) يك پاسخ نادرست بدهد.

در اينجا مسئله را با اين احتمال كه شاگرد پاسخ « من نمي دانم » را داده است شروع مي كنيم. فرض مي كنيم كه شاگرد در مقابل سوالي كه از او شده است اين پاسخ را داده باشد، در اين حالت معلم حس مي كند كه مي بايد سؤال خود را به احتمال اينكه سؤال مبهم و پيچيده بوده است، دوباره تجديد نظر نمايد، به طور مثال اين سؤال كه: « شما در باره كتابچه فكر مي كنيد؟ » نسبت به سؤال قبل اين سؤال: « راجع به گردش زمين توضيحات ارائه بداريد » از پيچيدگي بيشتر برخوردار است. به هرصورت، اين سؤالات خاص، موجب مي شود تا شاگردان براي پاسخ بهتر برانگيخته شوند و معلم نيز بايد با توجه به پاسخ شاگردان به طرح سؤالات خاص توجه نمايد. معلم براي ادامه و تقويت برانگيختن شاگردان مي تواند درباره موضوعاتي از شاگرد سؤال كند كه وي تا حدودي پاسخ آن را مي داند. تنها از اين طريق است كه شاگرد مي تواند خود به خود به مسير درست پاسخدهي هدايت شود. براي مثال: ممكن است شاگرد نتواند به اين سؤال كه « اساس نياز عاطفي چيست؟ » پاسخ دهد، اما ممكن است بتواند به اين سؤال كه « نياز چيست؟ » پاسخ دهد.

اغلب سؤالاتي را كه معلم طرح مي كند ممكن است حاوي اشارات مستقيم باشد؛ به طور مثال: يك نيم دايره را با نقاله مقايسه كنيد چه نتيجه اي مي گيريد؟ اين سؤال در واقع جواب تقريباً ساده اي

خواهد داشت و همین ساده بودن موجب تقویت شاگرد در ارائه پاسخ سؤالات خواهد شد البته با درنظرداشت سن و سال و استعداد شاگردان. برای یک معلم لازم است که از یک سلسله راهبردهای ایجاد انگیزه استفاده کند تا شاگرد بتواند گام به گام به سوی پاسخ اصلی هدایت شود و از جانب دیگرزمینه های ایجاد انگیزه برایش فراهم گردد. معلمی که می خواهد از مهارت ایجاد انگیزه استفاده کند باید در سؤالات خود، از رمزها و اشارات خاصی که به شاگرد برای ارائه پاسخ بهتر اطلاعات می دهد استفاده کند. مهارت ایجاد انگیزه می تواند شامل مراحل زیر باشد:

١. معلم یک سؤال را می پرسد؛

٢. شاگرد یک پاسخ ضعیف می دهد و یا می گوید: «من نمی دانم»؛

٣. معلم به همه شاگردان به طور یکسان اشاراتی می کند و یا سؤالی را طرح می کند که شاگرد را در پاسخ بهتر به سؤال اولیه کمک می کند؛ اگر در پاسخ اولیه ای شاگردان، قسمت درستی وجود داشته باشد، لازم است اول همین قسمت درست تقویت شود و سپس قسمت نادرست پاسخ تغییر یابد. معلم نمی تواند، براساس پاسخی که از شاگردان دریافت می کند و براساس به کارگیری مستمر مهارت برانگیختن، به ارزیابی پیشرفت و ترقی شاگرد در پاسخ دهی بپردازد، بلکه باید قبل از طرح سؤال و پاسخ دهی، ملاکهایی را در ذهن خود داشته باشد، در این صورت است که می تواند به پاسخ نهایی شاگرد پاداش دهد.

٢- مهارت دریافت پاسخ واضح از شاگرد

در بعضی مواقع، شاگردان پاسخی را ارائه می کنند که علاوه برضعیف بودن، از پرداختن به جزئیات نیز به دور است. در اینجا شما به عنوان معلم با پاسخ اشتباه آمیز شاگرد مواجه نیستید، بلکه با پاسخی روبرو هستید که منتظرآن نبودید به عبارت دیگر، شاگرد پاسخی را ارائه کرده است که شما انتظار آن را نداشتید. در این شرایط شما می توانید از مجموعه مهارتهای کاوش کردن، یعنی از مهارت جستجوی پاسخ واضح (دریافت پاسخ روشن) استفاده کنید. ارائه پاسخ روشن و واضح، تنها به یک یا چند سؤال مربوط نیست بلکه در کلیه پاسخ ها می توان این قاعده را اعمال کرد. در این حالت معلم اطلاعات جدیدی را به شاگرد نمی دهد، از شاگرد می خواهد پاسخ خود را روشن تر بیان کند به دو مثال در این راستا توجه کنید:

*چطور شما می توانید جواب خود را روشن تر بیان کنید؟

* آیا شما می توانید این پاسخ را به طریق دیگری بیان کنید؟

توجه داشته باشید که هیچ کدام از این دو سؤال ویژگی های سؤال برانگیختنی را ندارند. معلم برای اعمال بهتر این مهارتها و برای کمک به شاگردان در ارائه ای پاسخهای روشن و واضح، می تواند ازشاگردان و آنهایی که پاسخ داده اند، علت و چرایی پاسخ راجویا شود، به عبارت دیگر، از آنها بخواهد که چرا فلان پاسخ را ارائه کرده اند، از آنها بخواهد تا پاسخ خود را کاملاً تشریح نمایند. به هر

صورت شاگرد بايد چرایی پاسخ خود را بيان کند و معلم از طريق همين چند سؤال ساده می تواند به دریافت پاسخ واضح دست يابد.

۳- مهارت تمرکز مجدد (تجدید تمرکز روی سؤال)

در بعضی موارد معلم پاسخهایی را دریافت می کند که با آنچه او می خواهد ارتباط دارد، اما نیاز به این است که پاسخ ها با زمینه های دیگری نیز مرتبط شوند؛ به عبارت دیگر، معلم برای برقراری ارتباط بین پاسخ شاگرد با عناوینی که قبلاً مطالعه کرده است از این مهارت استفاده می کند. در اینجا معلم پاسخ شاگرد را با شبکه وسیع تری از مفاهیم و موضوعات دیگر مرتبط می سازد. در رابطه با مهارت برانگیختن، مهارت دریافت پاسخ واضح و مهارت تمرکز مجدد لازم است که به نکات زیر توجه شود:

* مهارت برانگیختن عموماً موقعی استفاده می شود که شاگرد پاسخی را تحت عنوان «من نمی دانم» ارائه کرده باشد و یا اینکه پاسخ او خیلی ضعیف بوده باشد. اما جستجوی پاسخ واضح، وقتی است که بخواهیم وسعت بیشتری را به پاسخ شاگرد ببخشیم به کار گرفته می شود. شاگرد باید در اینجا علت پاسخ خود را بداند.

* در برانگیختن، معلم برای تقویت پاسخ شاگرد اشاراتی را به شاگرد می کند که او را به طرف پاسخ هدایت کند. اما برای دریافت پاسخ واضح، معلم فراتر از پاسخ او، سؤالاتی را می پرسد تا او بتواند به تشریح پاسخ خود پردازد. معلم در این روش هیچ اشاره ای به شاگرد در سؤالات نخواهد کرد. استراتژیی معلم در به کارگیری این مهارت، کمک به توسعه درک و فهم شاگرد نسبت به پاسخ خود اوست. همچنین در بعضی موارد، شاگرد پاسخ رضایت بخش را ارائه می کند اما معلم می خواهد بین این پاسخ و دیگر عناوینی که در صنف مطرح شده است ارتباط برقرار کند که در اینجا از مهارت تمرکز مجدد استفاده می کند. معلم در این زمینه با استفاده از عبارات خاصی می خواهد این ارتباط را برقرار نماید؛ عباراتی مانند: چطور این پاسخ مربوط می شود به ...؟

* از آنجایی که نوع استفاده معلم از این مهارتها به پاسخ شاگردان بستگی تام دارد، بنابراین می توان، به عنوان یک معلم از هر سه این مهارتها در یک روند مستمر از پاسخ دهی استفاده کرد.

پاسخ دهی به سؤالهای شاگردان

به منظور ایجاد فضای مناسب برای فکر کردن، نه فقط باید به پرسیدن سؤال اهمیت داد، بلکه باید شیوه پاسخگویی به سؤالهای شاگردان را از سوی معلمان نیز مورد بازبینی قرار داد. گفته های شاگردان یا پاسخهای آنها به سؤالات، زمینه مناسبی را برای اندیشیدن ایجاد می کنند و بدین ترتیب هر شاگرد با تجربه اندیشیدن به یادگیری مطلوب تر می رسد. معلم باید به سؤالات شاگردان در باره موضوع درس و به سؤال های حاشیه ای شاگردان پاسخ گوید، از این طریق است که شاگرد قادر می شود مفاهیم درون ذهنی خود را با مفاهیمی که در صنف ارائه می گردد پیوند دهد.

يك نكته اساسي هست كه بايد به آن توجه شود؛ و آن اينكه به شاگردان نبايد اجازه داد تا با اندك مواجه شدن با مشكل، سؤال پرسند. منظور اين نيست كه نبايد به سؤال شاگرد اجازه پرسش داد، بلكه قصد اين است كه بايد شاگرد را هدايت كرد تا از اندوخته هاي دانش و روش خود استفاده مطلوب نمايند. نكته هاي زير را بايد در پاسخ گويي به سؤالها در نظر آورد تا ارتباط تعاملی مطلوبی ايجاد گردد:

- ۱_ معلمان بايد فروتنانه و با سعه صدر رفتار نمايند.
- ۲_ سوالها را بر مبنای سؤالات شاگردان مطرح كنند.
- ۳_ به سؤالهايي كه مرتبط به درس هستند پاسخ دهند. پاسخگويي به سؤال شاگردان فقط به عهده معلم نيست، بلكه پاسخگويي به سؤال ها را می توان به شاگردان هم ارجاع داد.
- ۴_ شاگردان را بايد ترغيب كرد تا در باره ایده ها و افكار يا پاسخهای همصنفان خود سؤال پرسند.
- ۵_ سؤالاتي كه ارزش پاسخگويي را ندارند با ملايمت و نرمی رد كنيد.

مراحل اجرای روش تدریس پرسش و پاسخ

مرحله نخست: بيان و شرح هدف

اصلاً هدف عمومي و خصوصي درس قبل از آغاز درس برای شاگردان ارائه می گردد. هدف درس از جانب معلم بيان می شود و آن را برای درك بیشتر شاگردان شرح می دهيم. شرح و بيان هدف بايد با استفاده از واژه هاي ساده و عاری از ابهام باشد تا از تفسير پذيري هدف پيشگيري شود. به سخن ديگر، گفته ها بايد به قدری روشنتر باشند كه تفسير ذهني شاگردان سبب انحراف فكري شان نگردد.

مرحله دوم: پرسش و پاسخ

در اين مرحله تلاش می كنيم با پرسش هاي پيگير، شاگردان را وادار كنيم تا پاسخ مناسبی ارائه دهند. تحقيقات و تجارب نشان داده است كه نبايد همه پرسشها از جانب معلم باشد، بلكه بايد شاگردان را هم به سؤال پرسیدن ترغيب كنيم. به ياد داشته باشيم كه به سادگي به پرسش هاي شاگردان پاسخ ندهيم و پرسشهای پيش پا افتاده را هم نپرسيم، همچنين نبايد به شاگردان پاسخهای ناقصی داده شود.

مرحله سوم: نتیجه گیری

در اين مرحله به جمع بندي و مستحکم سازی آموخته هاي شاگردان اقدام می كنيم. اين جمع بندي به سازماندهی پایانی موسوم است. يعنی فعاليت ذهني گوناگون ايجاد شده بايد به يك نتیجه قابل يادگيري برای شاگردان و قابل اطمینان خاطر برای معلمان منجر شود، در اين مرحله نيز از روش پرسش و پاسخ استفاده به عمل می آوريم. (۴: صص ۳۴۶ - ۳۵۰)

محاسن و محدوديت‌های روش پرسش و پاسخ

محاسن:

۱. موجب تقویت اعتماد به نفس در شاگردان می شود؛
۲. منجر به ایجاد علاقه و تقویت تفکر خلاق در شاگردان می شود؛
۳. استدلال و قدرت اظهار نظر شاگردان را تقویت می کند؛
۴. شاگردان را به شرکت در بحث و فعالیتهای آموزشی و در نتیجه یادگیری مؤثر تشویق می کند؛
۵. انگیزه فعالیت، مطالعه و تحقیق را در شاگردان افزایش می دهد.

محدودیت:

۱. این روش برای صنوف پرجمعیت مناسب نیست؛
 ۲. این روش مستلزم هدفهای مشخص و وقت بیشتر است؛
 ۳. در صورت عدم تسلط و مهارت معلم، ممکن است پرسش و پاسخ به انحراف کشیده شود؛
 ۴. در همهٔ دروس قابل اجرا نیست. (۴: صص ۲۴۷-۲۴۸)
- در نتیجه، روش تدریس پاسخ و پرسش به مثابهٔ روش تدریس سقراطی در مکاتب کاربرد دارد. هدف از این روش، تشخیص و تحریک تفکر، تواناییها، علایق، تقویت قدرت استدلال، سنجش و قضاوت، استفاده از تجارب و دانسته های گذشته و ایجاد اعتماد به نفس در شاگردان است

منابع:

۱. صفوی، امان الله، روشها فنون و الگوهای تدریس، تهران، ذره، ۱۳۸۵.
۲. آقازاده، محرم، روشهای نوین تدریس، تهران، آبیژ، ۱۳۹۰.
۳. همان.
۴. شعبانی، حسن، مهارتهای آموزش، تهران، مهر(قم)، ج ۲، چاپ هشتم، ۱۳۹۱.
۵. امان الله، صفوی، روشها فنون و الگوهای تدریس، چاپ چهارم، ذره، ۱۳۸۵، صص ۱۳۹-۱۴۰.

ښوونکی په ټولنه کې

ښوونکی په ټولنه کې هغه سترو له وياړه ډک شخصيت دی چې خپل خور او ارزښتناک وخت د هېواد د ماشومانو په ښوونه او روزنه کې تېروي او موخه يې داده چې هغوی ته علم ور زده کړي. په پوهې، مهارتونو او قابليتونو باندې يې سمبال کړي، ښوونکی هغه لوړ شخصيت دی چې خپل ټول فکر او تجربې د خپل هېواد په خدمت او د ماشومانو په شخصيت جوړونه کې تېروي، ښوونکی د يوې ټولنې د مادي او معنوي جوړښتونو معمار دی، ښوونکی هغه ځلانده څراغ يا هغه ډېوه ده چې خپل ځان وېلي کوي خو نورو ته رڼايي ورکوي. علامه اقبال د ښوونکي په هکله داسې وايي: ښه اوپياوړی استاد د لمر په څېر وي چې خپله رڼا او حرارت هر چېرې او هر چاته په يوه شان ورکوي. وايي چې علم او پوهه رڼا او خلا ده، خو ښوونکی ددغې رڼا خپروونکی دی. ښوونکی د ژوندانه لارښود دی. ښوونکی د انسان د شخصيت بشپړوونکی ډاکټر دی. ښوونکی هغه لارښود دی چې د زده کوونکو استعدادونه، عاطفي احساس، جسمي او ټولنيزه وده او د هغوی د فکري ودې او پراختيا په پام کې نيولو سره سم اغېزمن او گټور تدریس وړاندې کوي، نود ښوونکي مقام په ټولنه کې ډېر لوړ دی، څومره چې ددې ستر شخصيت مقام لوړ دی، نو هغومره يې دنده هم درنه او له مسووليت څخه ډکه ده. تجربه لرونکي، زيارکښ او زړه سواند ښوونکي د خپل هېواد د لوړتيا، سوکالۍ او علمي پرمختگ پخې ستنې دي، که چېرې دغه ستنې پخې او کلکې نه وي، نود علم او پوهې ماڼۍ به هم پخه او کلکه نه وي. ښوونکی داسې څوک دی چې د ژوند په نامناسبو شرايطو کې د خپلو هغو مسئوليتونو

له مخې چې د هېواد د زده کوونکو په وړاندې يې لري خپله اوږه نه خالي کوي، ځکه همدا ښوونکي دي چې له يوه نسل څخه بل نسل ته علم، تجربې او قابليتونه لېږدوي. د هېواد مادي او معنوي پرمختگونه رامنځ ته کوي. همدارنگه زده کوونکو ته د سولې، امن، اخلاقي ښيگڼو، ښه سلوک، ناسته ولاړه، خير غوښتنې، صداقت او رښتيا ويل، په ژمنه کې وفا، امانت داري، صبر او زغم، سوله، خود گذري، يو بل منل، ټولنيز عدالت، حب الوطن، اقتصاد او تشبث، خودي مدیریت او ټولنيز ژوند، د کورنۍ او ټولنيزو کارونو کې برخه اخيستل، په ټولنه کې سوله ييز ژوند، مرسته او همکاري، بشري حقونو ته درناوی، مسووليت منل، په کور او ټولنې کې په اصولو پابندي، هڅه او کوښښ، تعهد او پشت کار، وظيفه پېژندنه او... درسونه ورکوي. پوهې او قابليتونه او اخلاقيت ته يې پراختيا ورکوي، د هغوی په سلوک کې مثبت بدلونونه رامنځته کوي. که د يوه ماشوم پالنه دهغه د مور او پلار په غاړه ده، نو ښوونکي يې روح روزي، څرنگه چې يو باغوان د خپل باغ د ونو او گلانو په روزنه او پالنه کې لگيا وي زيار کاري، دغه راز ښوونکي د همدغه باغوان په څېر د خپل هېواد د ماشومانو او تنکيو ځوانانو په ښوونه کې زيار باسي، د پښتو ژبې خور ژبی شاعر ارواښاد استاد عبداللطيف منت باريه خپل دغه شعر کې د ښوونکي ستاينه داسې کوي:

معلم مو رهنما دی
معلم زموږ رهبر دی
ز موږ په ده نظر دی
دده په موږ نظر دی
معلم سره هر څه شته
د ژوند واړه خواړه شته
خوښی زموږ د زړه شته
هم سپين شته او هم سره شته

استاد د ټولنې له منځ څخه راوځي، ستونزې او کړاوونه ځالي، وده کوي او بيا خپل هېواد ته د خدمت کولو لپاره چمتو شي. ارواښاد محمد عثمان نژد (د زده کړې اسا ساتو) په کتاب کې د ښوونکي د مقام او مسلک په اړه داسې ليکلي دي: (لکه څرنگه چې لمرهرسهار خپلې زرينې وړانگې او رڼايي د نړۍ والو پر مخ خپروي او د وړانگو له برکته يې ټوله نړۍ ګټه اخلي، نو ښوونکي هم لکه د لمر په شان د علم او پوهې رڼا په ټولنه کې خپروي او له رڼايي څخه يې نړۍ والوته ګټه رسيري، نژد صاحب زياتوي، استاد ته يو کسب نشو ويلی، ځکه چې معلمي په خپله يوه نړۍ ده، که څوک غواړي چې کوم کسب زده کړي او په کې مهارت ترلاسه کړي، نو بايد هماغه کسبګر ته ورشي او له هغه څخه کسب زده کړي. خواستادي يا معلمي ځانته هنر دی. معلمي د زړه وينې څښل او د خولو تويول دي، نو د دې سپېڅلې دندې او مسلک د ترلاسه کولو لپاره يو ښوونکي که نر دی او که ښځه

باید په لاندنيو ټکو عمل وکړي، تر څو ښه ښوونکی شي: ډېر تکلیفونه او بې خوبي دې پر ځان وزغمي، بېلابېل علمي، فرهنگي، تاريخي او... کتابونو مطالعه دې وکړي، د استاذي روحیه دې په خپل ځان کې پیاوړې کړي، د هېواد او خلکو په تېره بیا د ماشومانو او ځوانانو په وړاندې دې د مسوولیت احساس وکړي، په خپل مضمون باندې دې پوره واکمن وي، د تدریس په بهیر کې دې ښه انضباط او دسپلین ولري، په تدریس کې دې له نوو مېتودونو څخه ګټه واخلي اوداسې نور، استاد مېرزا علم حمیدي په خپل کتاب (ژورې خبرې) کې د ښوونکي په اړه د (حکمت ادیان) دا غوره اوپه زړه پورې خبره راوړې چې وايي: زوړ علم زده کړه او په نوي علم غیر را بدله کړه، ترڅو وړ ښوونکی شي. نو استاد کېدل د پېرزیا او کوښښ غواړي، دېرې مطالعې او پلټنې ته اړتیا لري، په نړۍ کې د پېرسترو عالمان، مخترعین او استادان تېر شوي چې هریوه په خپل وخت کې بشري نړۍ ته د پېرسترو څه هېرېدونکي خدمتونه ترسره کړي دي چې نومونه یې د بشر په تاریخ کې په زړینو کرښو لیکل شوي دي چې دا هم د ښوونکي د روزنې اولار ښوونې له برکته دي. وايي چې د علم او پوهې زکات هغه دی چې د الله (ج) بنده ګانو ته یې څوک وروښيي، یو څوک که نورو ته علم او پوهه ورزده کوي، نو د علم او پوهې زده کول یې د الله (ج) په وړاندې د زکات په شان د منلو وړ ګرځي او د پېر ثواب لري. ښوونکی مادي شتمني نه لري، بلکې په معنوي شتمنۍ یعنې د علم او پوهې په ګاڼه سمبال او شتمن دی. اود ټولنې ماشومانو ته چې د سبا ورځې مشران دي علم او پوهه ورښيي، ښوونکی هغه فعال اوزړه سوانده شخصیت دی چې موږ ته د ژوند لارې چارې او آداب راښيي، موږ ښو او سمو کارونو ته رهنمائي کوي، ښوونکی موږ د ناپوهۍ له تروړميو څخه ژغوري او د ژوندانه د رڼا په لوري مو بيايي، ښوونکي موږ ته دېرې ګټې رارسولي دي داچې موږ د خپل ځان په خیر او شرباندې پوه شوي یو، دا هم د ښوونکي له برکته دي. نوچا ته چې د علم او پوهې اړتیا او ارزښت معلوم وي، نوپه ښه والي یې هرومرو پوهېږي او ښوونکو ته په درنښت ګوري او عزت یې کوي، لکه څنګه چې یو معمار خپلو خلکو ته کور جوړوي، دغه راز ښوونکی د همدغه معمار په څېر په ټولنه کې د زده کوونکو د ذهنونو او استعدادونو معمار دی. ډاکټر علي اکبر شعاري نژاد د ښوونې او روزنې متخصص د ښوونکي او فرهنگ تر عنوان لاندې په خپله يوې لیکنه کې د ښوونکي په اړه داسې لیکلي: (هښوونکی د حاکم فرهنگ په ارتباط کولای شي چې په ټولنه کې دغه لاندې درې روله سرته ورسوي:

۱- د فرهنگ معمار: ښوونکی په دې نقش کې او په دغه باور سره، ځان په ټولنه کې د یوه فرهنگي نوآور معمار په توګه پېژني اود یوه ارمني فرهنگ لپاره فکر کوي اود داسې علمي او معلوماتي ارزښتونو تدریس کوي چې د ازمایښت لوري ته نوي نسلونه په حرکت راولي، د ښوونکي دغه نظریات د نوي ټولنیز جوړونې په نوم یادېږي.

۲- فرهنگ ساتنه:

ښوونکی په دې دیدگاه کې، خپل ځان د عقایدو، ارزښتونو، معتقداتو، معلوماتو او یا د سنتي معرفت مسوول گڼي او کوشښ کوي چې دغه موجوده فرهنگ ځوان نسل ته ولېږدوي اود بدلون په راوستو کې یې مینه وال نه دی.

۳- دموکراتیک رهبر:

ښوونکی په دغه نقش کې په آزماینښتگاه کې خپل ځان یو عالم گڼي او په فرهنگ کې په تحقیق کولو باندې معتقد او باورمند دی، پرته له دې چې د موجوده فرهنگ په ساتنه او بدلون کې ځان مقید او موظف وگڼي. نود پورتنیو څرگندونو څخه څرگنده شوه چې ښوونکی په خپله ټولنه کې د فرهنگ معمار، ساتونکی او هم په خپله ټولنه کې د خلکو د هوساینې او آرامۍ لارښوونکی دی، ښوونکی د ټولنې هغه رهبر دی چې بشرته د انسانیت درس ورکوي، ترڅو په ټولنه کې په سوله او امن کې ژوند وکړي، په ټولنیزو او اقتصادي چارو کې له نورو سره سالمه ونډه واخلي، ددغه ستر انسان له برکته دی چې موږ د دین اود دنیا په کارونو او سمبالولو پوه شو، که چېرته د ښوونکي لارښوونې او مشورې له موږ سره نه وای، نوموړ به په دیني او فرهنگي ارزښتونو او معتقداتو څنګه پوه شوي وای، همداراز د موراوېلار، د سپین ږیرو او مشرانو، د ګاونډیو او نورو په حقونو څرنگه پوهېدای؟ د اسلام په سپېڅلي دین کې د ښوونکي حق پر شاګرد باندې ثابت شوی دی او په (سوره کهف) کې راغلي چې موسی علیه السلام چې د لویو پیغمبرانو څخه دی، د الله (ج) له لوري ورته امر شوی و چې ته به حضرت خضر(ع) ته ورشې اوله هغه څخه به نور علم او تعلیم زده کړې، موسی(ع) چې د الله(ج) په امر آن حضرت ته ورغی، نو په ډېر ادب سره یې ورته وویل: ژباړه: (ایا زه ستا متابعت وکړم، په دې شرط چې ما ته ښوونه وکړې او له هغولارښوونو څخه تعلیم راکړې چې تا ته یې ښوونه شوې ده.) نوددې آیت شریف له تفسیر څخه څرګنده شوه چې شاګرد د ښوونکي تابع بلل کيږي، همدا راز د حضرت علي کرم الله وجهه څخه روایت شوی چې د ښوونکي د حقونو څخه یو دا دی، چې شاګرد باید له خپل ښوونکي څخه بېخایه پوښتنې ونکړي اود سختو خبرو کولو څخه دې ډډه وکړي، همداراز د هغه په وړاندې دې د چا غیبت ونه کړي اود هغه غلطول باید ونه غواړي او که غلط شو، نو بیا دې ور نه په ډېر درنښت بڅښنه وغواړي. زموږ گران پیغمبر(ص) چې د ټول بشر ښوونکی او په حقیقت کې د ټولو انسانانو د لارښوونې لپاره د الله (ج) له لوري رالېږل شوی، نو څرنگه چې عالمان او پوهان د پیغمبرانو وارثان بلل شوي دي، دغه راز ښوونکي هم له دغه موقف څخه برخمن دي، نو که چېرته ښوونکی نه وای، ټوله نړۍ به له گمراهۍ، پسمانۍ، نا پوهۍ او بدمرغیو سره لاس او گربوان وای، که موږ د نړۍ پرمختګونو، اختراعاتو، اکتشافاتو، او ابتکاراتو ته ښه څیرشو اوفکر وکړو، نو دا هم د همدغه ستر شخصیت (ښوونکي) د زیار او هڅو محصول دی، نوددغه لوړ انسان حق په ټولنه کې د نورو انسانانو په پرتله ډېر زیات دی او عزت یې یوازې د ښوونې او روزنې په سبب سره لازم شوی دی. حضرت

علي(رض) مهرباني کوي او وايي: څوک چې يوتوری راښيي هغه زما بادار دی. همداراز له امام اعظم صاحب څخه روايت شوی چې ده به د شپون درناوی کاوه، چا ورته وويل چې ته لوی سړی اود ټولو خلکو مقتدا يې، د دې شپون درناوی ولې کوي؟ امام صاحب ورته وويل: چې دی مې ښوونکی دی او ما ته يې د يوې مسئلې ښوونه کړې ده. نوله دغو سترو تاريخي پېښو څخه څرگنديږي چې د ښوونکي مقام او عزت په ټولنه کې ډېر زيات دی. څوک چې د عقل او پوهې خاوند وي، هغه ښوونکي ته په درنه سترگه گوري. لنډه دا چې ښوونکی د بشري ټولنې لارښود او روح روزونکی دی او انسان ته د انسانيت درس ورکوي او لکه امام اعظم (رح)، افلاتون، سقراط، بوعلی سینای بلخي، خوشحال خان خټک، مولانا محمد بلخي، حافظ شېرازي، پوهاند علامه عبدالحی حبيبي، پوهاند رشاد، الفت اوداسې نورو سترو شخصيتونو په شان يې انسانان روزلي او ټولنې ته يې وړاندې کړي دي. نو ددې ستر شخصيت چې مورته د معنوي پلار حيثيت لري، په حق او عزت يې پوه شو، د خپلو ښوونکو زيار او لارښوونې هېرې نه کړو، هغه ښوونکي مو چې وفات شوي دي هغوی ته تل دعا وکړو او کوم ښوونکي مو چې ژوندي دي، هغوی دې خدای (ج) ژوندي لري. ارواښاد محمد عثمان نژد په هېواد کې د پښتو ژبې يو له متجربو استادانو څخه و چې خپل ټول عمر يې د خپل هېواد د بچيانو په روزنه کې تېر کړ او زيات شاگردان يې وروزل او هېواد ته يې د خدمت لپاره چمتو کړل چې زياتره يې د هېواد لوړو پوړيو ته ورسېدل. ښاغلی نژد د استادۍ تر څنگ د پښتو ژبې ښه شاعر و، چې دلته يې د ښوونکي د مقام په وياړ دغه لاندې شعر لازم بولم، ويې لولئ او خوند ترې واخلي.

د ښوونکي د شخصيت په وياړ

مونږد معلم په رهبرۍ خو د عرفان په لوري
د جهالت له ترويرمۍ نه چراغان په لوري
د معارف کاروان روان دی د معلم له فيضه
نن د سپوږمۍ سفر آسان دی د معلم له فيضه
څومره چې ښکلی دا جهان دی د معلم له فيضه
که مخ د ځمکې گلستان دی د معلم له فيضه
وي به نېکبخت چې وي روان ددې کاروان په لوري
د جهالت له ترويرمۍ نه چراغان په لوري
که معلم نه وای د نړۍ زېب و زينت به نه وای
بشر به تل په شراخته د خیر رغبت به نه وای
د تمدن هېڅ تفکر او بصيرت به نه وای
ساينس و تخنيک دا پرمختگ نوم د حکمت به نه وای

د ده په پوهې او حکمت څو کهکشان په لوري
د جهالت له ترورمۍ نه چراغان په لوري
مونږ شاگردان د هرښوونکي احترام کوو
په ډېر دقت سره خبرو ته يې پام کوو
د زړه له کومې يې درناوی په صبح وشام کوو
هم د نژد په شان دعا ورته مدام کوو
دغه معلم دی چې مونږ بيا يې د قران په لوري
د جهالت له ترورمۍ نه چراغان په لوري

سرچينې:

۱. د زده کړې اسا سات (محمد عثمان نژند) ۶ مخ
۲. فرهنگي نادودې د نژند صيب د اشعارو ناچاپه ټولگه
۳. اور او لمبې د استاد منت بار صيب د شعرونو چاپ شوې ټولگه ۴۹ مخ
۴. دينيات اووم ټولگې ليکوال شاه محمد رشاد ۱۱-۱۰ مخ
۵. ژورې خبرې مېرزا علم حميدي_ فلسفه ۱۸ مخ
۶. آموزش و پرورش تاليف: ډاکټر علي اکبر شعاري نژادي ۱۶۱ مخ

د ښوونکو د لارښود کتابونو ځانگړنې

د ښوونيز نصاب په چوکاټ کې دهيواد د دوو رسمي ژبو (پښتو او دري) ترڅنگ د دريمو ژبو په شمول دوه ډوله کتابونه د ياد رياست د علمي او مسلکي غړو له خوا تاليف کيږي چې يوه ته يې درسي او بل ته يې لارښود يعنې د ښوونکي کتاب ويل کيږي، چې د زده کړې د بهير اساسي او مهمې برخې گڼل کيږي. موږ دلته د موضوع د اوږدېدو له امله د درسي کتاب څخه تيرېږو او يوازې د لارښود کتاب ځانگړنې تر بحث او کتنې لاندې نيسو.

مخکې له دې چې ديو لارښود کتاب ځانگړنې بيان کړو، اړينه بولم چې لومړی لارښود وپېژنو لارښود يو ترکيبي لغت دی چې له لار او ښود څخه يو ځای شوی دی قاموسونو کې يې معنا هم د لارښوونکي، لارښودونکي او رهنما په معنا سره راغلې ده.

نو اوس به را سو د لارښود تعريف ته:

لارښود په حقيقت کې دتدريس يو پلان دی. يا په بل عبارت لارښود کتاب هغه کتاب ته ويل کيږي چې له ښوونکي سره په تدريس کې مرسته او کومک کوي. دا چې د لارښود تعريف موخه ناڅه روښانه کړی وي، را به شو دلارښود ډولونو ته.

په ټولنيزو علومو کې پوهان بيلا بيل نظريات لري. دلارښود کتابونو په اړه هم بيلا بيل نظريات وجود لري. لارښود کتابونه په څلورو ډولونو ليکل کيږي:

الف: د هر ټولگي لپاره

ب: دهرې دورې لپاره

ج: هغه لارښود چې درسي کتاب وجود ونه لري او لار ښود کتاب موجود وي، لکه: د بدني روزنې کتاب

د: دهر درسي کتاب لپاره

الف: لومړی ډول هغه رهنما ده چې دهرې دورې لپاره یو ځانگړی کتاب لیکل کيږي.

دهر ټولگي درسي کتاب لپاره لارښود کتاب هم په څوډوله لیکل کيږي:

یوډول یې دادي چې د درسي کتاب د هرلوست دتدریس په هکله په کې لارښوونې شوې وي دبیلگې په توگه دلوست موخه، موخې ته درسیدو لپاره د تدریس میتودونه، د میتودونو دسرتو رسولو لپاره وسایل او دلوست په هکله ارزونه اودغه راز دښوونکي لپاره دهر درس په اړه اضافي معلومات اوماخذونه راځي.

بل ډول یې د هر درسي کتاب لپاره لارښوونې او میتودونه راوړل کيږي اویوازې څولوستونه د بیلگې په توگه: د درسي کتاب په پیل او پای کې راوړل کيږي.

دهرې دورې لپاره یولارښود کتاب لیکل کيږي. د درې واړو ټولگيو د درسي کتابونو په هکله یوه عمومي لارښوونه ورته کيږي. په لارښود کتاب کې دتدریس ټولې موخې اومیتودونه ورته روښانه کيږي. دا سې لارښود کتابونه په اقتصادي لحاظ ډیر ښه دي، خو دکمیت له پلوه کیدای شي یوشمیر ستونزې رامنځته کړي مثلاً یو کتاب چې یوښوونکی یې له ځانه سره کورته یوسي ددوو نورو ټولگيو استادان به څه کوي او بې گټې پاتې کيږي او بل ښوونکی به ورته اړتیا لري.

خو په لارښود کتابونو کې ترټولو ښه لارښود هغه دی چې د هر ټولگي لپاره ورته بیله لارښوونه وشي ځکه هرلوست دکارکولو لپاره بېلابېلو موادو اومیتودونو ته اړتیا لري دبیلگې په توگه: موږ په ژبو کې لومړی درس حمدشریف راوړو، خو هغه کوم مواد چې دحمدشریف او یانعت شریف لپاره یوه ښوونکي ته پکاریري هغه مواد او میتودونه د ډرامې د لوست لپاره نه کارول کيږي.

خوهیره دې نه وي چې زموږ په هیواد کې پخوا هم لارښود کتابونه د ښوونکو لپاره لیکل شوي وو، خو په ډیره کمه پیمانه، هغه هم د ابتدایي دورې لپاره، خو له نیکه مرغه په دې وروستیو وختونو کې له لومړي ټولگي څخه تر دولسم ټولگي پورې درسي کتابونو ته لارښود کتابونه ولیکل شول. که څه هم په نوره نړۍ کې له متوسطې پورته دورې ته لار ښود کتابونه نه لیکل کيږي دا هغه هیوادونه دي چې تعلیمي کچه یې لوړه، اکثریت ښوونکي یې مسلکي او پر مختللي دي، خو په وروسته پاتې هیوادونو کې د درسي کتابونو لپاره د ښوونکي لارښود کتابونه ځکه ضروري دي چې زموږ ټول ښوونکي په پوره توگه مسلکي نه دي. خو د ښوونیز نصاب د پراختیا او درسي کتابونو دتألیف دلوی ریاست علمي او مسلکي غړو د وزارت په رهبرۍ د دې لپاره دا کار تر سره کړی دی چې زموږ یو زیات شمېر ښوونکي له بده مرغه مسلکي نه دي، نوهغه ښوونکي چې د مسلک خلاف اویاهم دکوم

مجبوريت له امله بل مضمون تدريسوي، نو هغه ښوونکي کولای شي چې کوم درس سبا ورځ تدريسوي هغه درس په لارښود کتاب کې وگوري، نو کله چې ټولگي ته ولاړ شي د زده کوونکو تر ډيره بريده پوښتني ځوابولې شي او بل دليل يې داسې راوړلی شو چې زموږ د ټول هيواد ښوونځي مجهز کتابتونونه نلري. دا چې د لارښود کتاب د ضرورتونو موضوع موڅه ناڅه روښانه کړي وي را به شو دې ته چې زموږ لارښود کتابونه کوم ډول جوړښت لري اړينه بولم چې يو لارښود کتاب په لنډ ډول معرفي کړم لکه څنگه چې زموږ يو ښوونيز کال پرته له رخصتي اته ويشت اونۍ ده، نوموړ د اته ويشت اونيو لپاره فعلاً په موجوده درسي کتابونو کې اته ويشت درسونه په لارښود کتاب کې ځای په ځای کړي دي چې د کتاب فزيکي جوړښت يې په دې ډول دی .

لومړی مقدماتي برخه چې په دې برخه کې د لارښود نوم، د مؤلفينو نومونه، د ژبې اډيتورنوم، ديني سياسي او کلتوري کمېټو نومونه ځای پر ځای شوي دي. ور پسې بسم الله الرحمن الرحيم، ملي سرود، د پوهنې د وزير پيغام راغلی دی.

دويمه برخه د کتاب اصلي برخه يعنې متن راغلی دی وروستۍ برخه د پوهنې ترانه راغلې ده، خو لکه څنگه چې لارښود له درېو برخو څخه جوړ شوی دی همدارنگه د کتاب هر درس هم له درې برخو څخه جوړ شوی دی چې جوړښت يې په دې ډول دی. لومړی د لوست شمېره لکه: لومړی، دويم، دريم او داسې نور.

دويمه برخه د تدريس د لارښود پلان څخه پيل کيږي چې ښوونکي څنگه کولی شي خپل وخت څنگه تنظيم کړي. د تدريس وخت دا معنا لري چې دغه يودرس د اونۍ په څو درسي ساعتونو کې تدريس کيږي. د لوست موضوع يعنې سرليک. د زده کړې پوهنيزې، مهارتي ذهني موخې چې دا برخه د پوهې، مهارت او ذهنيت برخه تشرېح کوي.

د تدريس لارې. په دې برخه کې د تدريس هغه بېلابېل ميتودونه اولارې ښودل شوي دي لکه: يوکسيز فعاليت دوه کسيز فعاليت، ډله ييز او هغه نورې لارې چارې چې ښوونکي ورسره بلدتيا لري، خوابايد ووايو چې د هر درسي مضمون لارښود کتاب د تدريس لپاره خپل ميتودونه لري زه دلته په دې ليکنه کې د ژبې د تدريس لارښود کتاب به هکله کړسې توروم.

د تدريس مرستندويه توکي په دې برخه کې هغه څه راغلي دي چې بغير له هغو څخه زده کړه صورت نه نيسي لکه: کتاب، کتابچه، قلم او داسې نور اړين توکي.

مقدماتي فعاليتونو کې سلام، پوښتنه، د ټولگي تنظيم او ترتيب او داسې نورې برخې. انگيزوي پوښتنې: انگيزوي پوښتنو کې داسې فعاليتونه راغلي چې دهغو په سرته رسولوسره ښوونکي دنوي لوست لپاره د زده کوونکو پام را اړوي.

دريمه برخه د ښوونکي فعاليتونه، دا د فعاليتونو برخه ده په دې برخه کې بېلابېل فعاليتونه راغلي دي. ښوونکي کولی شي له دې پرته نور هغه فعاليتونه چې ښوونکي د سيمينارونو، شخصي تجربو کې

عملي کړي پر زده کوونکو ترسره کړي. د داسې فعاليتونو راولړل زموږ داوسينو لارښود کتابونو په برخه کې دي، خو يوشمير پوهان په دې اند دي چې بايد په لارښود کتابونو کې د فعاليتونو د سرته رسولو په هکله لارښوونې راولړل شي او درسي فعاليتونه په درسي کتاب کې وي، يوازې ددرسي کتاب د هرلوست په سر کې يو پاراگراف د هر لوست موخه وليکل شي چې زده کوونکي دلوست په ارزښت پوه شي.

د انگيزې رامنځته کول يا انگيزوي پوښتنې: په دې برخه کې ښوونکي کولای شي چې هغه متن يالوست چې موخه يې په هماغه درسي ساعت کې د هغه تدريس دی. نوموړی د لوست په اړوند له زده کوونکو څخه پوښتنې چې په لارښود کتاب کې ورته ليکل شوي دي او يا هم له درس نه پرته په خپله خوښه څو داسې پوښتنې وکړي چې له درس سره ارتباط او اړيکې ولري. دا پوښتنې زده کوونکو ته د نوي لوست په اړه انگيزه ورکوي او زده کوونکي فکر کولو ته هڅوي او ټول فکر يې يوې خواته را ټوليري او دې ته هڅول کيږي چې لوست او ښوونکي ته فکر وکړي، نو په دې کار سره هغوی ځير کيږي چې پوښتنه به د لوست په کومه برخه کې ځوابيږي.

د فعاليتونو برخه:

په دې برخه کې پوښتنې دښوونکو په لارښوونه په خپله د زده کوونکوله خوا ځوابيږي او ښوونکي له دې لارې د زده کوونکو د پوهې، وړتيا او ذهنيت د کچې په لوړولو کې مرسته کوي او په پای کې لوست ارزوي. ښوونکي د فعاليتونو په سرته رسولو کې زده کوونکو ته لارښوونه کوي او ټول زده کوونکي دلوست د فعاليتونو په ترسره کولو او شريکولو کې هڅوي، هيڅ زده کوونکي له دې برخې څخه نه پاتې کيږي.

د ښوونکو د لارښود فعاليتونه پرلوست د زده کوونکو پوهه ارزوي. د هغوی وړتياوې لوړوي او په ترڅ کې يې ارزونه کوي. دلوست د فعاليتونو په برخې زيات ټينگار کيږي، ترڅو زده کوونکي د دې وړتيا پيدا کړي چې فعاليتونه د ښوونکي له مرستې پرته په يوازې سر ځواب کړای شي.

د متن د ستونزمنو برخو روښانول: په دې برخه کې ښوونکي کولای شي د متن يالوست هغه برخه چې موخه يې په هماغه درسي ساعت کې تدريسول وي کولای شي له دې برخې څخه هم ښه پورته کړي. که چيرې په کومه برخه کې له ځينو ستونزوسره مخامخ کيږي، نو کولای شي له دې برخې څخه هم ښه پورته کړي او خپلې ستونزې پرې هوارې کړي.

دلوست ارزونه: دا هغه برخه ده چې ښوونکي په دې باوري کوي چې د زده کوونکو په معلوماتو کې څومره مثبت تغيرات راغلي. که خدای مه کړه تغيرات منفي وي، نو ښوونکي مجبور دی چې له کوم بل مېتود څخه په خپل تدريس کې کار واخلي.

کورنی دنده: دا دلوست وروستی برخه ده په دې برخه کې ښوونکي کولی شي چې کورنی دنده چې په درسي کتاب کې او يا هم له درسي کتاب څخه پرته کوم بل ډول کورنی دنده ورکړي، خو داسې

کورنی دنده چې له نورو درسي کتابونو له کورنیو دندو سره په ټکر کې نه وي لکه: په یوه ورځ زده کوونکي هم پښتو درس وایي او هم دري نو ښوونکی دې زده کوونکو ته داسې نه وایي چې په پلانی موضوع کې یومخ مقاله ولیکي بلکې ښه خبره داده چې ورته ووايي هر څوک دې په خپله خوښه څو، څو کرښې ولیکي. د دې کار ښیځنه په دې کې ده چې لایق او تکړه زده کوونکي به یومخ او پالړ زیاته ولیکي او هغه زده کوونکي چې په منځني حد کې دي هغوی څلور پنځه کرښې لیکي او هغه زده کوونکي چې اخر نمره او یا هم لږ ذهني کمزورتیا لري هغوی به نسبتاً هغه لار تعقیب کړي وي، نو په دې کار سره به ټول زده کوونکي په کار واچول شي او د موضوع په هکله به کار او فکرو کړي اوزده کوونکو ته به په ژوند کې د ثبات د رامنځته کولو لپاره لار روښانه شي.

اضافي معلومات: اضافي معلومات داسې راغلي دي چې د موضوع مطابق له نورو هغو شخصي کتابونو څخه چې څیړنیزه ښه ولري ضروري معلومات راخیستل شوي او موضوع پرې غني شوې ده، خو را اخیستنه یې له نورو کتابونو څخه د تحقیق په څېر نه، بلکې په عادي ډول ده، خود امانت داری اصل په کې مراعت شوی دی او درس پای ته رسیدلی دی، خو هیڅ دې نه وي چې هر یو لوست د اونی په درې درسي ساعتونو کې تدریس کړي. دا چې موضوع مولاډیره روښانه شوي وي اړینه بولم چې یو درس د نمونې په توګه را وړم.

دریم لوست:

د تدریس لارښود

اووم ټولګی دویمه ژبه

د تدریس وخت: (درې درسي ساعتونه)

ګڼه	سرلیکونه	موضوعګانې	وخت
١	د لوست — موضوع	سوله او ژوند	
٢	د زده کړې پوهنیزې، مهاري، ذهني موخې	د لوست په پای کې به زده کوونکي لاندې موخې تر لاسه کړي: - سوله او سوله ییز ژوند به وپېژني - د سولې د ارزښت په اړه به خبرې وکړای شي. - د سولې د ساتلو لپاره به هلې ځلې وکړي. - له جګړې به ځانونه لرې وساتي. - د زده کوونکو به د سولې او سوله ییز ژوند سره مینه پیدا شي.	

		- په زده کوونکو کې به د لیکلو او لوستلو وړتیا زیاته شي. - زده کوونکي به وکولای شي د متن اړوند فعالیتونه ترسره کړي.
	د تدریس لارې	لوستل، لیکل، پوښتنې او ځوابونه، په ځانګړي او ډله ییزو فعالیتونو
	درسي توکي	د سولې د جرګې یو انځور، تخته، تباشیر او نور.
	د ارزونې لارې او وسیلې	په شفاهي ډول د پوښتنو له لارې ارزونه، په لیکلي ډول د پوښتنو کولو له لارې ارزونه او د سمې څارنې له لارې د زده کوونکو ارزونه- د یادداشت کتابچه.
	په ټولګي کې د ښوونکي فعالیتونه	سلام، د احوال پوښتل، حاضري اخیستل، کورنۍ دندې کتنه
	ښوونیزې او د زده کړې فعالیتونه	- تاسو کله د سولې په هکله په کومه غونډه کې ګډون کړی دی. - سوله او ژوند سرلیک پر توره ډړه لیکل. - د سولې د جرګې یو انځور په ښودلو سره د نوي لوست پیل.

۱-۶	د ښوونکي فعاليتونه	د زده کوونکو فعاليتونه	وخت
	- ښوونکي په لوړ غږ متن لولي. - ښوونکي د متن په لوستلو کې زده کوونکو سره مرسته کوي. - ښوونکي د سولې او ژوند په اړوند خبرې کوي او معلومات وړاندې کوي. - د سولې د گټو او جگړې دزيانونو په باب ښوونکي څرگندونې کوي. - ښوونکي دوه دوه زده کوونکي د ټولگي مخې ته را غواړي ترڅو دوی د سوال او ځواب په ډول د لوست په اړوند سره محاوره وکړي. - ښوونکي پوښتنې کوي او له زده کوونکو سره د ځوابونو په ويلو کې مرسته کوي. - ښوونکي د متن د موضوع په اړوند زده کوونکي هڅوي ترڅو د ټولگي په وړاندې خبرې وکړي. - ښوونکي د فعاليت نيمگړې جملې په تخته ليکي او په زده کوونکو پې بشپړوي. - ښوونکي سپارښتنه کوي ترڅو نوي لغتونه معنا او بيا ورته جملې جوړې کړي، ښوونکي پوره مرسته کوي.	- زده کوونکي متن ته غوږ ږدي. - زده کوونکي يو يو متن لولي. - زده کوونکي د سولې او ژوند په اړوند د ښوونکي له څرگندونو څخه گټه اخلي او خپل معلومات زياتوي. - زده کوونکي له هغه ډيره گټه اخلي، له دې لارې د سولې د گټو او جگړې د زيانونو له يادونې څخه خپل معلومات زياتوي. - زده کوونکي ځوابونه ورکوي. - دوه دوه تنه زده کوونکي د سولې او ژوند په اړه له يو بل سره محاوره کوي. - زده کوونکي په ډله ييز فعاليت کې په زړه پورې ونډه اخلي. - زده کوونکي په علاقمندي	۳۵ دقيقې

	د متن د موضوع په اړوند معلومات وړاندې کوي. – هره ډله د جملو په بشپړولو کې ونډه اخلي. – زده کوونکي لغتونه معنا او جملې ورته جوړوي.	
	د متن د ستونزمنو برخو روښانول:	
	د فعالیتونو په اړه معلومات او د پوښتنو ځوابونه:	

سرچینې:

۱. زاهد، پښتو پښتو سینه، (۱۳۹۱) کال دانش خپرندویه ټولنې تخنیکي څانګه څلورم چاپ ۸۹۷ مخ
۲. ظریفی، دوکتور شیرعلی. (۱۳۹۱) کال نوی ښونیز نصاب ځانګړتیاوې، نیمګړتیاوې اورتلونکې هیلې.
۳. د ښوونکي لارښود پښتو ژبه او ادبیات لسم ټولګی (۱۳۹۲) کال چاپ. دویم مخ.
۴. د ښوونکي لارښود د پښتو ژبې د تدریس لارښود اووم ټولګی دویمه ژبه ۱۳۹۰ کال چاپ څلورم مخ.

خصوصیات یک معلم خوب

قبل از اینکه راجع به خصوصیات یک معلم خوب بحث کنیم، لازم است که بدانیم که معلم به چه کسی گفته می شود.

معلم کیمیا گری است که مس وجود انسان را به طلا تبدیل میکند و یا از طریق تعلیم و تربیت و آموزش خود، درخت های کج و معوج جنگلی و میوه های تلخ و بد مزه، خار های خننده در صحرا ها را به درخت های مستقیم، میوه های شیرین، گل های خوشبو و معطر و پر بار مفید تبدیل میکند. معلم از طریق نوشتادن آب حیات علم به کام مرده دلان، به جان آنان حیات می بخشد. معلم همان مربی و آموزنده و پرورش دهنده است که در سایه تعلیمات او در مکاتب و دانشگاه ها انسان گمراه را به شاهراه دیانت و انسانیت هدایت و به عظمت صنع خداوندی در آسمان ها و مخلوقات جهان و آفریدگار جهانیان، نظم و صف ناپذیر آن آگاه می سازد.

بدیهی است که تمام ترقی و پیشرفت جامعه در معرفت حق و حقایق اشیا، اکتشافات، اختراعات و سیر در اعماق دریاها و پرواز به سوی کرات آسمانی در سایه علم و درایت معلمان اندیشمند مسیر گشته است.

در ارزش معلم همین کافی است که ذات اقدس باری تعالی خود را در جاهای مختلف قرآنکریم معلم معرفی کرده است.

خداوند(ج) اولین معلم بشریت است:

خداوند(ج) اولين معلم بشريت و انسان، تنها موجودی دارای قابلیت است که همه علوم را می تواند بیاموزد و بیاموزاند.

خداوند(ج) متعال اولین و برترین معلم همه موجودات زنده بوده و است. خداوند(ج) در آغاز وحی به رسولش فرمود: بخوان بنام پروردگارت که انسان را از خون بسته ای آفرید، بخوان که پروردگارت از همه کریم تر، همانکه به وسیله قلم به انسان آنچه را نمی دانست اموخت»
بعد از خداوند(ج) پیغمبران معلمان بزرگ بشريت بوده اند. آنها با کسب علم و معرفت از درگاه خداوند(ج) راه سعادت بشر را بیان کردند.

در سوره نحل آیه ۷۸ آمده است که: «و خدا شما را از شکم مادران تان بیرون آورد. در حالیکه هیچ چیز نمی دانستید، ولی به انسان علم، چشم، گوش و قلب عطا کرد تا در سایه این نعمت های بزرگ الهی به شکر گذاری برسد» از این رو می توان گفت که خداوند(ج) اولین آموزگار و معلم بشر است. زیرا به آنچه که بشر نمی دانست آموزش داد.

طبق آیات فراوانی در سوره های متعدد قرآن کریم آمده است خداوند(ج) خود را نخستین معلم بشر معرفی کرده است.

که این آیات در سوره های (بقره، رحمن، علق، مائده، یوسف، نساء، کهف و انبیاء) آمده است.
بی تردید باید گفت که همه علوم پیامبران خداوند(ج)، از سوی پرور دگار عالمیان است که در اختیار شان قرار داده، قرآن کریم از باب نمونه و مثال به چند پیامبر اشاره کرده است.

۱- حضرت آدم ابوالبشر: هنگامیکه حضرت آدم خلق شد، در سوره بقره آیه ۳۶ آمده «و خدای عالم همه نام ها را به آدم تعلیم فرمود آنگاه حقایق آنها را در نظر فرشتگان پدید آورد» سپس خداوند(ج) به آدم علم اسرار آفرینش را آموخت تا از اسرار معنوی و مادی آنها آگاه شود و تمام موجودات را بشناسد. و نام همه چیزها را بداند و حتی از خواص آن هم مطلع باشد. و فلسفه و اسرار آفرینش هر کدام را به او یاد داد. استعداد نامگذاری اشیا را به او ارزانی داشت تا بتواند اشیا را نامگذاری کند و در موارد احتیاج با ذکر نام، آن ها را بخواهد.

۲- حضرت یوسف(ع): این پیامبر بهترین بهره را از درگاه احدیت برد، حضرت یوسف صدیق فرزند یعقوب بود که آیات یوسف بهترین نشانه است. چنانچه قرآن کریم از زبان حضرتش به پروردگار چنین آورده « بارالهی تو مرا سلطنت و عزت بخشیدی و علم رويا و تعبیر خواب ها آموختی» زندگی حضرت یوسف سراسر درس آموز از سوی خداوند(ج) یکتا بود. هم در زمانیکه کودک بود و روز هائیکه در خانه عزیز مصر زندگی می کرد و هم در روزها ییکه سلطنت و پادشاهی داشت.

۳- حضرت عیسی(ع) از نخستین روز زندگی اش همراه بامعجزه و قدرت نمائی خداوند متعال رقم خورد، او که به حکمت خداوند(ج) بدون پدر دنیا آمد، پیوسته مورد تائید روح القدس قرار گرفته و در

گهواره با مردم سخن گفت و در همان گهواره به وحی و تعلیم خدا اعلام پیامبری از سوی او نمود. هر گاه تعلیم خداوند(ج) نمی بود، چگونه می توانست این همه ابهامات را از خود و مادرش دور کند.

۴- حضرت سلیمان بن داوود: حضرت سلیمان پیامبری بود که علاوه بر ابلاغ رسالت پروردگار از خداوند در خواست کرد تا ملک و سلطنتی به او عنایت کند که تا کنون به کسی نداده. خداوند(ج) دعایش را مستجاب و او را سلطان انس، جن کرد و به گونه ای که همه، حتی پرندگان، و ماهیان در دریاها گوش به فرمان او بودند. و این پیامبر با این همه خصوصیات تحت تعلیم و آموزش پروردگار بود. اگر آموزشهای پروردگار نمی بود، او مثل افراد عادی می بود.

۵- حضرت داوود: این پیامبر نیز مورد لطف خداوند(ج) قرار گرفت و علاوه بر علم و دانشی که از خداوند(ج) کسب کرده بود، به پادشاهی نیز رسیده که پادشاهی را به سلیمان به ارث گذارد. در سوره بقره آیه ۲۵ قرآنکریم آمده «و خدایش پادشاهی و فرزangi عطا فرمود و آنچه می خواست به او داد» اضافه بر این خداوند(ج) به داوود ساختن زره را آموخت تا در میدان جنگ از آسیب دشمنان در امان بماند. خداوند(ج) در قرآنکریم می فرماید سوره بقره آیه ۸۰ «و ما به داوود صنعت زره ساختن را آموختیم تا شما را از زخم شمشیر و آزار یکدیگر حفظ کند آیا شکر به جای می آورید» ظاهراً این آیت نشان میدهد که تا آن روز خدا پرستان چنین وسیله دفاعی نداشتند که نخستین بار در زمان حضرت داوود(ع) و آن هم به تعلیم خداوند(ج) دارای زره برای حفاظت از خود شدند.

۶- حضرت لوط: این پیامبر هم مورد لطف خداوند(ج) قرار گرفت و در شرایط سخت زمان خود با حکمت و تدبیری که از خدای خویش آموخته بود توانست فرزندان خود را از ذلت های زمان خویش دور نگهدارد. در سوره انبیاء آیت (۴۴۷) فرموده که «لوط را هم مقام علم نبوت و حکم فرمایی عطا نمودیم و او را از شهری که اهلس به اعمال زشت می پرداختند نجات دادیم که آنها بسیار بد کارو فاسق مردم بودند».

۷- حضرت محمد (ص) بن عبدالله: و اما در باره پیامبر و عنایت پروردگار به او خداوند(ج) متعال در قرآن مجید درباره این وجود مقدس چند مرتبه کلمه عظیم را بکار برده. که در سوره های نساء، قلم و دخان آمده. و این صنعتی است برای وجود مقدس رسول الله(ص) که به غیر خداوند(ج) معنایش را نمی داند. آن پیامبری که خود عظیم است. و عظیم معنی قرآن بر او نازل می شود. و خدایش او را برای تکمیل آموزه ها به قاب قوسین فرا می خواند و چنین پیامبری که در محضر قدس ربوبی آموزش دیده قرآن در باره این علم و استاد می گوئید. در سوره نساء آیت (۱۱۳) فرمود که «و خدا به تو تواین کتاب و مقام حکمت و نبوت را اعطا کرد و آنچه را نمی دانستی تو را آموخت که خدا را با تو لطف عظیم است.

اگر لفظ معلم را به معنای عام بگویم خواهید دید که رهنمایی و هدایت بشر به دست معلمان بزرگ صورت گرفته است، آنها اشخاص با ارزش و مفید دنیا اند که موجبات ترقی و تعالی ملت ها را فراهم

آورده اند. يا خود معلم بوده اند يا برای رسیدن به مقاصد و اهداف خود از معلمان و مربیان کمک گرفته اند.

فردوسی از طریق شاهنامه به مردم درس غیرت و وطن پرستی را آموخته، ابن سینا، امام غزالی، خواجه نصرالدین طوسی و سعدی که به واسطهٔ تعلیم و حکمت، هزاران شخص را از گمراهی رهایی بخشیده اند. از استادان نامدار و شاخص بوده اند.

ملت های متمدن جهان معتقد اند که وحدت و ترقی آینده مردم هر کشور وابسته به تربیت درست و خوب معلمان لایق و باارزش است.

معلم مهندسی کارخانهٔ آدم سازی، رهبر و پیشوای نسل جوان است. بعد از خانواده نخستین بذر پندار و کردار مطلوب به جوانان کاشته می شود و سرنوشت ملت و کشور، بسته بدان است که از بذر کاشته شده، چه بارمی آید.

رهبران بزرگ بشر را معلمان تشکیل میدهند، چندین حکیم نامی مثل سقراط، افلاطون و ارسطو شغل معلمی داشته اند. ارسطو را معلم اولی و فارابی را معلم ثانی نامیده اند.

مراجع علمی و سیاسی معتقد اند که پیشرفت و تعالی زمانی ممکن می شود که معلمانی کار آمد داشته باشیم تا با انفسا قدسیه خود وجود اطفال، نوجوانان و جوانان و کلیه قشر های جامعه را زنده سازنده .

به طور کلی برای معلمان دونقش یا دو وظیفه منظور گردیده است. نخستین وظیفهٔ آنان مسئولیتی است که در برابر فرهنگ جامعه خود بر عهده گرفته اند که در قبال شاگردان پذیرفته اند. و دیگر وظیفهٔ آموزش شاگردان را پذیرفته اند. که این دو وظیفه اغلب همزمان با یکدیگر انجام می گیرد. در آموزش و تدریس، معلم دو رکن اساسی تعلیم و تربیه اند که. ظریف و حساس است. زیرا هر کسی که سواد یا معلوماتی در زمینه خاصی کسب کرده است نمی تواند معلم موفقی باشد. سپس معلم شایسته کسی است که در حوزه تربیتی فعالیت کرده باشد و می خواهد در کار و تدریس وفن اموختن موفقیت به دست آورد. بنابر توصیفات که در بالا ذکر کردیم خصوصیات یک معلم خوب را قرار ذیل است:

معلمان خوب در تضمین موفقیت و پیشرفت شاگردان خود، وظیفهٔ مهمی بر عهده دارند و قبل از آن باید شرایطی لازم را دارا باشند.

۱. علاقمند به تدریس: محققان، عشق و علاقه به تدریس را نخستین پیش نیاز هنر علمی دانسته اند و این نباید به آن معنی باشد که معلمی شغلی شریف و مورد احترام مردم است بلکه بدانند کسی که به کار تدریس علاقمند نباشد، نمی تواند در موفقیت شاگردان آید.

۲. توانائی ایجاد علاقه در شاگردان، تنها علاقه خود معلم به وضوح درسی کافی نیست. معلم باید بتواند این علاقه را در شاگردان خود نیز ایجاد کند. تدریس خوب و مؤثر، نیاز به مهارت دارد و این

هنگامی حاصل می شود که معلم نشان دهد که هم به شغل خود و هم به کار تدریس علاقه مند است. معلمانی که به درس علاقه دارند. اما نسبت به شاگردان خود بی تفاوت هستند: صنف آن ها اغلب سرد و کسل کننده است.

خصوصیات معلم خوب:

اگر چه یک معلم خوب و موفق در موقعیت ها و محیط های مختلف، متفاوت است با این حال، معلمان خوب به طور کلی، خصوصیات مشترک دارند از قبیل:

۱. علاقمند به تدریس:

به این معنی که معلم خوب باید به خود تدریس و موضوع تدریس علاقه مند باشد. ثبات عاطفی و روانی داشته باشد زیرا اخلاق و کردار معلم برای شاگرد یک الگو است.

۲. ادامه به تحصیل:

معلم کسی است که همیشه احساس نیاز به یاد گیری و فراگیری مطالب جدید دارد. و مطالعات خود را پس از کسب مدارک تحصیلی متوقف نسازد.

۳. حس مهربانی و همدردی با شاگردان:

معلم باید رفتارش طوری باشد که شاگردان بتوانند آزادانه ناراحتی ها و مشکلات خود را با او در میان بگذارند و مطمئن باشند به خاطر اشتباهات مرتکب شده مورد انتقاد او واقع نخواهد شد.

۴. روحیه همکاری: یک معلم خوب همیشه آماده همکاری با دیگر معلمان است خصوصاً اگر احساس کند. که وجودش در این همکاری مؤثر و لازم است.

۵. صبر و بردباری: یکی از خصوصیت های که واقعاً یک معلم خوب باید از آن برخوردار باشد، بردباری است. زیرا معلم با کودکان و نوجوانان سروکار دارد و این افراد به خاطر سن موجب اشتباهات در رفتار های خود می شوند، معلمی که بردباری کافی نداشته باشد، موجب ناراحتی خود و شاگردان خواهد شد.

۶. رعایت انصاف در ارزیابی: شاگردان به اظهار نظر معلم در مورد خودش را خیلی اهمیت می دهند و چنانچه ارزیابی معلم منصفانه نباشد، موجب کینه و دشمنی و در نتیجه دوری گزیدن برخی شاگردان از معلم می گردد که این حالات عاطفی، ثمرات بدی در پی خواهد داشت.

۷. آشنایی با اصول روانشناسی: معلم باید علاوه برداشتن تخصص در مضمون که تدریس می نماید، با اصول روانشناسی نیز باید آشنایی داشته باشد، زیرا اگر معلم با قوانین رشد یاد گیری خصوصیات سنی در مراحل مختلف آشنا باشد، زیاد تر مسایل و مشکلات را می تواند به آسانی توجیه کرد و حل آنرا بیابد.

۸. قدرت بیان: خوش صحبتی و قدرت بیان، یکی از عواملی است که در ایجاد رابطه با افراد فوق العاده مؤثر است. و معلم باید از این نیرو برخوردار باشد، بسیاری از افراد باسواد، مطلع هستند ولی در

اظهار مطلب و تفهيم به ديگران ناتوان اند. يک معلم خوب کسی است که مرتب از فعاليت های آموزشی که انجام می دهد ارزیابی نمائيد يعنی با توجه به هدف های آموزشی و رفتاری که در آغاز هر صنف در نظر دارد. بايد ببيند تا چه حد به اين هدف دست يافته و تا چه حد توانسته در دل شاگردان نفوذ کند، و مورد تأييد آن ها واقع شود.

۹. آراسته گی ظاهر: معلمی که در روز چند ساعت در برابر شاگردان در صنف ظاهر می شود، بايد از نظر ظاهری کاملاً آراسته، و پاکيزه و منظم باشد.

۱۰. خصوصيات معلم در مورد پيشرفت تحصيلی شاگردان: در زمينه اثر بخشی فعاليت معلم تحقيقاتی صورت گرفته که براساس اين تحقيقات خصوصيات ذيل را فهرست کرده اند:

- استفاده از مطالب متنوع و روش های تدريس
- آموزش همراه با شوروشوق
- رفتار آموزشی مطابق با وظيفه و کار آموزشی
- پرهيز از عيب جویی و انتقادات تندوخشن
- استفاده بيشتر از سبک تدريس غير مستقيم
- تأکيد بيشتر بر محتوای آموزشی.
- بنا بر آن چه گفته شد می توان نتيجه گرفت يک معلم خوب:
- رابطه اش با شاگردان مثبت است
- به احساسات شاگردان توجه می کند
- نظم و کنترل صنف را در اختيار دارد
- محيط مطلوبی برای ياد گیری پديد می آورد
- از کارش با شاگردان لذت می برد
- شاگردان را به فعاليت های ياد گیری می کشاند.
- خلاق و نو آور است.
- به آموزش مهارت خواندن تأکيد دارد.
- شاگردان را به داشتن تصوير خوبی از خود هدايت می کند.
- انعطاف پذير است و به موضوع درسی تسلط کافی دارد.
- ثابت قدم است و عادلانه رفتار می کند.

در باره خصوصيات يک معلم خوب اداره يونسکو هم يک نظرسنجی را انجام داده است که در سال ۱۹۹۶ ميلادی در کتابی به عنوان خصوصيات يک معلم خوب منتشر کرده است که پيش تر از ۵۰۰ شاگردا از ۵۰ کشور جهان در باره خصوصيات يک معلم خوب اظهار نظر کرده بودند. در اين جابخش های از آن را می خوانيد:

سيانه هلی از (اندونيزيا): يك معلم خوب بايد سه مشخصه اصلی داشته باشد.

۱. زمينه علمی ۲. مهارت های مسلکی ۳. خصوصیت های شغلی

يك ضرب المثل می گوید: اگر به من ماهی بدهی، يك روز سيرم كردی ولی اگر به من ماهیگری را یاد بدهی يك عمر مرا سير كردی. كه این باید فلسفه يك معلم خوب باشد. معلم باید صبور، مهربان، انعطاف پذیر، كار دان، شكيبا، دید باز، با اخلاق خوش و مشتاق باشد و از تدریس لذت ببرد و هم چنان امانت دار، صادق، با تصور قوی، خلاق و كار آمد، با نظم، مفید و فروتن و با حیا باشد.

میرجانا كزیجا(كرواسی): چیزی كه واقعاً از خصوصیات يك معلم خوب است داشتن هوش و درك است زیرا داشتن این خصوصیات باعث می شود كه معلم رفتار های شاگرد را بفهمد، يك معلم خوب باید درك بالائی برای فهم آن چه در دنیای شاگردان اتفاق می افتد داشته باشد، يك معلم باید به آن چه درس می دهد مسلط باشد.

ماریا گارسیا (امريكا): يك معلم خوب با دو كلمه تعریف می شود، بهترین دوست، کسی كه قابل اعتماد تر از «بهترین دوست» می توان گفت. كه باید همه معلمان این خصوصیت را دارا باشند. لاگسمان وادیگر (هندوستان): يك معلم خوب طفلیت شاگردانش را با روشی دوست داشتنی می فهمد، او می فهمد كه فرهنگ طفلیت از فرهنگ بزرگسالی كلي تراست.

كوكو باراسا(كینیا): من فكرمیکنم از خصوصیاتى كه يك معلم خوب داشته باشد، توانائی حرف زدن متناسب باسطح شاگردان است كه یادگیری را جذاب و فهمیدن را آسان می كند به طوری كه شاگرد گوش دهد و منتظر آمدن به صنف باشد و معلم نیز صنف را كنترول كند.

عارف رضا (پاكستان): کسی خوب تدریس می كند كه خودش را يك شاگرد فرض كند، يك معلم خوب باید مثل شاگردانش زندگی كند. يك معلم خوب باید آموزش پذیر باشد. هم چنان او شاگردان را دوست داشته باشد به آن ها خدمت كند و احترام بگذارد.

آبانا (فلیپین): برای اینکه يك معلم ابتدائی خوب باشد لازم است كه : ۱. احساس مثل شاگرد داشته باشد. ۲. مثل يك شاگرد فكر كند. ۳. مثل شاگرد عمل كند. ۴. در فكر كردن و عكس العمل نشان دادن بزرگسال باشد اما به خاطر داشته باشد كه او نیز يك شاگرد بود و زمان آن است كه آن دوران طفلیت را احیا كند.

هاناکانتر(آلمان): يك معلم خوب باید:

روش های تدریس را بهبودبخشد، روی موضوع تسلط داشته باشد، شاگردان را برای علاقمند شدن به موضوع مربوط آگاهی بدهد، بفهمد كه با شاگردان چگونه باید كار كنند، حالات زمان طفلیتش را به یاد بیاورد.

خصوصیات يك معلم خوب در تفكر ابن سینا:

ابوعلی سینا می گوید: کسی که عهده دار تربیت کودکان می شود، حد اقل این خصوصیات را دارا باشد:

۱. خردمند باشد: یعنی بهترین خصیصه معلمی را که دانایی است دارا باشد و بر آنچه که آموزش می دهد، تسلط علمی داشته باشد و بتواند با سخگویی سوالات شاگردان باشد.
۲. دیندار باشد: از دیدگاه تربیت دینی علی الرغم اینکه بر دانایی معلم تاکید می گردد، با این وجود آن شرط کافی برای نشستن به کرسی معلمی نمی داند بلکه آنچه که معلم را الگو و سر مشق رفتاری شاگردان قرار میدهد، ادب، اخلاق و تقوای اوست. بنابراین منظور دینداری و دارا بودن این خصوصیات عالی رفتاری است که لازم است شخصیت معلم به آن ها آراسته باشد.
۳. آشنائی با تربیت کودک داشته باشد: بدون شناخت خصوصیت های رشد، نیاز ها و خواسته های کودک در مراحل مختلف سنی و بدون آشنایی با چگونگی شکل گیری مفاهیم در ذهن کودک و دیگر ابعاد شخصیتی او امکان تعلیم و تربیت وجود ندارد، معلم باید کودک را بشناسد و راهای تأمین نیازهای عاطفی، اجتماعی و عقلی او را بفهمد.
۴. با وقار و سنگین باشد: شغل معلمی مانند دیگر شغل ها نیست. او با کرامت انسان سروکار دارد. اگر با وقار و با هیبت نباشد، در چشم شاگردان کوچک جلوه میکند. درین حالت احترام و اعتماد از او سلب می شود. ادب و بیان سخنان حکیمانه معلم، معلم را در نزد شاگردان بزرگ و قابل اعتماد می سازد و به عنوان الگو و تکیه گاه شاگردان محسوب می گردد.
۵. با مروت باشد: این خصوصیت نیز از این جهت مهم است که معلم با و کودکان سرو کار دارد، شخصی که سخت دل و سنگدل است نمی تواند با روحیه لطیف و ظریف کودک ارتباط برقرار کند. دل معلم باید نرم و به اصطلاح رحم دل باشد و از آن جائی که کودکان کم تجربه و روان ظریف دارند مرتکب خطا می شوند، معلم باید دارای روحیه گذشت باشد، مروت و مردانگی را در موقع لزوم و برای تادیب کودک در نظر داشته باشد.
۶. پاکدامن باشد: این اصل از آن جا ناشی می گیرد که کودکان به معلم خود بسیار اعتماد دارند و هرگز در عفت و پاکدامنی او شک نمی کنند. لذا معلم باید از این اعتماد شاگردان در جهت تادیب آن ها بهره جوید و حتی در اندیشه خود آنچه را که خلاف عفت است نگذارد. فراموش نکنیم کوچکترین خلاف معلم درین راستا ضربه ای بر پیکر کودک می زند که قابل جبران نخواهد بود.
۷. نظیف باشد: درین اصل از یافته روانشناسی ناشی می شود که کودکان قبل از اینکه به مرحله تفکر منطقی و تفکر انتزاعی برسند در مرحله حسی، حرکتی قرار دارند یعنی ابزار شناخت شان از جهان خواص آنها است. کودکان مکتب افراد را از وضع ظاهری شان ارزیابی می کنند در واقع معلمی که سرو صورت و لباسش مرتب و پاک و شیک باشد، در نظر کودکان فردی بزرگ و قابل احترام است و فردی که تمیز و نظیف نباشد از او دوری می کنند و حرفهایش را جدی نمی گیرند و اگر

کودکان او را الگوی خود قرار دهند، کودکانی بار خواهند آمد که نسبت به نظافت فردی بی مسئولیت خواهند بود.

۸. راه معاشرت را بدانند: این خصوصیت از اصل‌های فردی ناشی می‌گردد. روانشناسی امروز در شناخت توانمندی‌های روحی و روانی آدمی معتقد است، افراد دارای الگوهای متفاوت هستند، زیرا محیط جینیتهکی و محیط اجتماعی کودکان و پایگاه‌های فرهنگی و اقتصادی آنان با یکدیگر متفاوت است. حتی کودکان دواگانگی همسان باهم برابر نیستند. بنابر این معلم باید بداند که با هر کودک چگونه باید برخورد و معاشرت نماید. نسخه یکسان، برای همه در سیستم تعلیم و تربیه جواب نمی‌دهد. از طرف دیگر معلم باید بداند که کودک را چه وقت تشویق و چه وقت تنبیه کند و زمان و مکان مناسب برای تعلیم و تربیه را بشناسد.

منابع:

- پارسا محمد، روانشناسی تربیتی، تهران چاپ سال ۱۳۷۴
- سرمد غلام علی، روش‌های تدریس و هنر معلمی، قم اشراق چاپ سال ۱۳۷۶ چاپ اول
- کاربرد، روانشناسی در آموزشگاه
- نگاهی در باره روش‌های فنون تدریس
- از سایت انترنت تحت عنوان نظر سنجی یونسکو (خصوصیات یک معلم خوب) و ویژگی‌های یک معلم خوب در تفکر ابن سینا

په درسي کتابونو کې څه وخت فعاله بدلونونه رامنځته شول؟

که څوک د تعلیمي نصاب په تاریخ پسې لټون او وړاندې حرکت وکړي اخر به له یوې تیاري سره مخ شي او وړاندې به څه نه ويني. په پای کې به دې پایلې ته ورسیري چې په تعلیمي نصاب کې زده کړه اصلي موخه ده او دغه زده کړه د انسان له پیدایښت څخه په بیلابیلو ډولونو سره پیل شوې ده اود وخت په اوږدو کې انسانانو د خپلو اړتیاوو په پام کې نیولو سره له یو بل څخه او یا له خپلو تجربو څخه زده کړه کړې ده. دوخت په تیریدو سره د هرې سیمې او هرې ټولنې په تعلیمي نصاب کې بدلون اوانکشاف رامنځته شوی دی. څومره چې د انسانانو ټولنې ډیریدلې د تعلیمي نصاب توپیرونه هم ډیریدل او اړتیاوو هم سره توپیر پیدا کاوه. دغه اړتیاوې او توپیرونه آن چې تر موږ پورې را ورسیدل.

موږ دلته یوازې د خپل هیواد افغانستان په تعلیمي نصاب باندې خبرې کوو:

پخوا خو ټولو درسي کتابونو ته تعلیمي نصاب ویل کیده، خو وروسته د نصاب په برخه کې د څیړنو له مخې د تعلیمي نصاب ځانګړې سره جلا شوې. درسي کتابونه د پخوا وختونو پر خلاف د تعلیمي نصاب د جزء په توګه وبلل شول.

داچې وايو په نصاب کې څه وخت فعاله بدلونونه رامنځته شول موخه مو يوازې درسي کتابونه دي. خو ناچاره يو چې تر درسي کتابونو مخکې دورې ته هم يو ځغلنده نظر واچوو.

که چيرې درسي کتابونه د نصاب د يوې برخې په توگه وبولو، نو ويلای شو چې درسي کتابي نصاب له هغه وخت څخه راپيل شوی دی له کوم وخت څخه چې خط منځته راغلی دی اود زده کړې لپاره کتابونه ليکل شوي دي. ترهغه پخوا به خلکو په عقيدوي موضوعاتو، طبيعت او ژبه کې زده کړه کوله او دغه زده کړه به نسل په نسل ليريدله له هغه وخت څخه چې په بيلايلو هيوادونو کې خط منځته راغلی دی، د زده کړې لپاره درسي توکي رامنځته شوي دي اودا خبره د خط دمنځته راتلو تر تاريخ پورې رسيږي. انسانانو د خپل توان او فکر په اندازه چې خداي (ج) ورکړی دی، د چاپيريال په مقابل کې يې د خپل ژوندانه دوام سوکاله کړ، خو په داسې ټولنو کې د خودي يا ځاني زده کړو پله درنه وه اودا کار اوس هم تر ډيرې اندازې روان دی.

د نړۍ په بيلا بيلو ټولنو کې د خط او چاپ رامنځته کيدلو انسان ته دا خدمت وکړ چې د زده کړې لپاره يې کتابي زمينه برابره کړه، خو دا زده کړې چې په سيمه کې سرته رسيدې ، واحد اومتوازن شکل نه درلود. د بيلگې په توگه د هر دين او عقيدې لارويانو به خپل دين ته ډير کار کاوه. په زياتو هيوادونو کې يې د فلسفې او دين پربنسټ په رياضي، تاريخ، ستورو پيژندنه او اقتصادي قوانينو هم ټينگار کاوه (۲:۱۶)

په مسيحيت کې د مسيحي دين لپاره او په بودايي عقیده کې به د بودايي دين لپاره کار کيده.

له ميلاد څخه (۱۰۰۰) کاله د مخه دويدي مدنيت په دوره کې د ويدي آيين زده کړه رو انه وه. په ويدي مدنيت کې ويدي سرودونه او د وخت حرفوي زده کړې د تعليمي نصاب مهمه برخه وه چې دبرهمنانوله خوا به درس ورکول کيده.

کله چې زردشتي دين له ميلاد څخه د مخه په اوومه پيړۍ کې رامنځته شو، په زردشتي آيين کې هم د کردارنيک، پندارنيک او گفتارنيک په چوکاټ کې زده کړه کيدله، په دې وخت کې تر ويدي وروسته زده کړه يوڅه منظمه شوه. زده کوونکو به له (۸) کلنۍ څخه وروسته په زده کړه پيل کاوه. په دې دوره کې لومړني زده کړې اخلاقي او روزنيزې خواوې وې. اولورې زده کړې يې د منطق، فلسفې، نجوم، عقايدو، رياضي او يوناني طب په برخه کې کيدلې.

په حقيقت کې ددې ټولوخواوو زده کړه د نصاب يوه برخه وه ځکه خوگولده ويلې دي چې د تعليمي نصاب عملي تاريخ اوږد دی، خو د درسي نصاب تاريخ بيا وروسته اولنډ دی.

کله چې له ميلاد څخه د مخه په (۲۳۷) کال کې بوديزم له هند څخه راخور شو، بودايي زده کړو خپله لمن و غوړوله. د زده کړو بهير او ډول هم بدلون وکړ. په دې دوره کې زده کړه له ۶ کلني څخه تر ۲۰ کلنۍ پورې کيده، په دې وخت کې په لاندې برخو کې زده کړې کيدلې: انشاء، نظم، نثر، منطق، فلسفه او طبعي علوم.

دغو زده کړو واحد او منظم شکل نه درلود. زده کړې د هر چا په خپله خوښه وې. کله چې د اسلام دين خور شو، اسلامي زده کړې په دوديزو زده کړو باندې اغيز وکړ. غير اسلامي زده کړې له منځه لاړې او ځای يې ديني زده کړو ونيو.

په دې زده کړو کې فقه، رياضي، عقايد، طب، خط، انشاء حکمت شامل وو. ټولو زده کوونکو ته د ديني علماوو له خوا تدريس کيده. ټولې زده کړې شخصي وې او هر چا به زده کوونکو ته د اجورې په مقابل کې لوست ور کاوه.

زموږ په هيواد کې تر اسلام وروسته د وخت په تيريدو سره ورو ورو زده کړې عام رنگ ځانته پيدا کاوه.

کوم وخت معلم محوري خپل رنگ بدل کړ؟

د پوهې محوري ميتود چې موږ يې د معلم محوري په نوم يادوو، د ساينس او تکنولوژۍ د پرمختگ لپاره سم کار ونکړ. د زده کوونکو د ذهني او مهارتي خواوو په پياوړتيا کې ترې څه لازمه گټه پورته نه کړای شوه. نود ساينس او تکنولوژۍ د پياوړتيا په خاطر د نړۍ په ډيرو هيوادونو کې د زده کړې د برخې له پوهانوسره د تعليمي نصاب د بدلولو فکر پيدا شو. (۳:۹۰ مخ)

تر ټولو لومړۍ په (۱۷م) پېړۍ کې په المان کې د زده کوونکو په تعليمي کچه کې د هدفونو، محتوا، ميتودونو او د زده کړې د موادو په هکله فکر رامنځته شو.

(ولفگانگ راتيکه) (۱۶۳۵-۱۵۷۱) او (يوهان آموس کمنيوس) (۱۶۷۰-۱۵۹۲) د (تدريس تيوري او د تدريس اصول) په کتاب کې دغه مسأله وڅيړله.

په (۱۸) پېړۍ کې ژان ژان روسو (۱۷۷۸-۱۷۱۲) د ښوونې او روزنې په هکله وويل چې د ښوونې او روزنې د پيل ټکي بايد د ماشوم طبعي اړتيا وبلل شي. د نوموړي نظر بيا وروسته د شلاير (۱۸۳۴-۱۷۶۸) له خوا ومنل شو. شلاير وويل:

د تعليمي نصاب تيوري بايد يوازې د هغوموضوعاتو اوموخو په لټه کې اوسي چې په مستقيمه توگه د ماشوم په راتلونکي پورې اړه ولري او په عين حال کې اوسنيو اړتياوو ته ځواب ووايي. (له ماشوم څخه موخه زده کوونکي دي) دغه نظر وروسته نورو پوهانو هم منلی دی.

د درسي پروگرامونو د جوړولو نوي بحثونه په انگلستان کې له (۱۹) پيړۍ نه پيل شول. په (۱۸۶۲) کال کې داسې قانون رامنځته شو چې په هغه کې لوستل اولیکل او حساب کول يوازې د هلکانو لپاره شول او نجونو ته د خياطي کارونه وسپارل شول. ترهغه وروسته بيا امريکا خپل درسي پروگرامونه له انگلستان څخه اقتباس کړل.

د (۱۹) پيړۍ له لومړيو وختونو څخه په درسي پروگرامونو کې جوت بدلون رامنځته شو. امريکايي پوهانو د ښوونځيو لپاره د درسي کتابونو په خپرولو پيل وکړ (۴:۹)

ويلای شو چې له (۱۹۰۰م) کال راهيسې په درسي نصاب کې بدلون راغلی دی. د تعليمي نصاب په برخه کې تخصصي کتابونه وليکل شول. په درسي کتابونو کې د علومو درسونه پاملرنه وشوه. د اقتصاد او ټولنيزو علومو لوستونه د ابتدايي په وروستيو کلونو کې شول. د رياضي لوست ورته ډير مهم وبلل شو.

درسي نصاب د شلمې پيړۍ په لومړيو وختونو کې د يوې علمي حوزې په توگه په رسميت وپيژندل شو. يوشمير پوهان ددغې علمي حوزې د رسمي توب کال (۱۹۱۸م) بولي چې فرانکلن بويټ د لومړي ځل لپاره د درسي نصاب په نوم کتاب وليکه. د بويټ له خوا د کتاب په ليکلو سره په (۱۹۳۸م) کال کې د امريکا د کولمبيا د پوهنځي د ښوونې او روزنې په کالج کې د لوست د درسي پروگرام څانگه جوړه شوه. (۱:۱)

د بويټ د کتاب په ليکلو سره په تعليمي بهير کې د توندۍ او اغيز د زياتوالي يو ستر انقلاب راغی او په تعليمي برخه کې يو خوځنده حرکت احساس شو. له دې امله نوموړی د درسي نصاب موسس بلل شوی دی. د بويټ په نظر درسي نصاب بايد د لويانو د ژوندانه د علمي تجزيې او تحليل په اساس او د قيقو موخو ته د هغه د انتقال په اساس تدوين شي. د بويټ وړاندیز د (فعاليت د تجزيې او تحليل) په نوم يادشوی دی. بويټ دغه کار ته ځکه لاس واچاوه چې د ژوند د صنعتي کيدو او د تکنالوژۍ د چټک حرکت په لوري په زده کړه کې يو نوی حرکت رامنځته شي.

سرچينې:

۱. سليمانپور د کترجواد. (۱۳۸۳ کال)، برنامه ريزي درسي، تهران، مخ (۱-۱)
۲. صفوي، امان الله. (۱۳۷۰ کال)، کليات روشها و فنون تدريس، تهران. (۲-۱۶)
۳. محمدي، داکتر محمود مهر (۱۳۸۳ کال) برنامه درسي. دويم جلد چاپ (۳-۹۰ مخ)
۴. نژاد. داکتر غلام مرتضی (۱۳۸۰ کال)، برنامه ريزي درسي براي تدريس ويادگيري بهتر، ترجمه. تهران (۴-۹ مخ)

محمد قدوس زکون خیل

ځمه

ځمه ځمه خلکو ځمه خپل ارمان پوره کومه
 دا کيرې دې د غره لمن کې په ښارگوټي بد لومه
 راځي اي خلکو چې ولاړ شو دې سپيرې د ښتې په لوري
 دې سپيره ډاک کې جانان ته شنه باغونه جوړومه
 راځي کښينو سره يوشو يو لښکراو يو قوت شو
 که دا نه وي ټول ورکيو له ناتار مو خبرومه
 لوی الله ج وايي قران کې ورځي خپل تقدير بدل کړي
 څوک چې حال خپل بدل نه کړي زه يې حال نه بد لومه
 په ټينگ عزم، لوړه پوهه تر سپوږميو خلک ولاړل
 دا پيغام د زکو خيل دی خپل ولس راوينسومه

ارسالي عبدالواسع

غزل

جانا به جان رسيد ز عشق تو کار ما
 دردا که نيستت خبر از روزگار ما
 در کار تو ز دست زمانه غمی شدم
 ای چون زمانه بد، نظری کن به کار ما
 بر آسمان رسد ز فراق تو هر شبی
 فریاد و ناله‌های دل زار زار ما
 دردا و حسرتا که به جز بار غم نماند
 با ما به یادگاری از آن روزگار ما
 بودیم بر کنار ز تیمار روزگار
 تا داشت روزگار ترا در کنار ما
 آن شد که غمگسار غم ما تو بوده‌ای
 امروز نیست جز غم تو غمگسار ما
 آری به اختیار دل انوری نبود
 دست قضا بست در اختیار ما

د علمي څېړنې او تعليمي نصاب پيژندنه

د علمي څېړنې تعريف او مفهوم: تحقيق يا څېړنه په لغت كې د حقيقت موندلو، څيړلو او سمولو څخه عبارت دى. عربي معادل يې ((البحث)) او انگليسى معادل يې (Research) دى. پوهانو د علمي تحقيق ډير تعريفونه كړي دي. دغه تعريفونه د لفظي اختلاف سره سره په يو ټكي كې سره يو ځاى كيږي او هغه د حقيقت څېړنه ده.

د يو تعريف له مخې: علمي څېړنه هغه هڅه ده چې د يو شمېر مقرراتو او قواعدو د كارولو په پايله كې د علمي حقايقو د پيژندلو او لاسته راوړلو لپاره ترسره كيږي.

ځينو پوهانو بيا علمي څېړنه يو منظم كار ښودلى چې د هغه كار په پايله كې يې د څېړنې د موضوع د پوښتنو ځوابونه لاسته راځي.

هره علمي څېړنه د يوې «ستونزې» (Problem) د موجوديت په احساس سره چې كله د يوې پوښتنې په بڼه مخته كيږي، پيل كيږي. په دې معنا چې څيړونكې له يوې «ستونزې» سره مخ شي چې بنيادي د حل لپاره يې لاره ولټول شي او يا له داسې «پوښتنې» سره مخ شوى چې ځواب غواړي.

څيړونكې د خپلې ستونزې د اوارولو او يا حل لارې د پيدا كولو يا هم ځان ته د قناعت وړ ځواب پيدا كولو لپاره پر كار پيل كوي. د څېړنې د كار پيل او تر پايلې پورې د هغو دوام بايد د ټاكلو علمي قواعدو او اصولو له مخې ترسره شي چې هغه (د څېړنې تگلاره) نومېږي.

بايد ووايو چې كه څېړنه يا تحقيق د ځانگړو قواعدو او اصولو له مخې ترسره نشي، هغه كار علمي څېړنه نشو بللاى له دې امله بايد هره علمي څېړنه په تگلاره برابره اوسي.

د علمي څېړنې ځانگړتياوې:

الف. علمي څېړنه منظمو هڅو ته اړتيا لري.

ب. علمي څېړنه د څېړنې د موضوع په اړوند ټول موجود معلومات را نغاړي.

ج. په علمي څېړنه کې د څېړنې د موضوع په اړه کتنې او لازمي پايلې شاملې دي.

د علمي څېړنې گټې:

د علمي څېړنې گټې په لاندې ډول دي:

- ۱- د علمي سرچينو پراختيا او د څيړونکي د عقلي او معلوماتي وړتياوو ځواکمنول.
 - ۲- په څيړونکي کې د مطالعې د روحيې پياوړي کول، د معلوماتو له لاسته راوړلو سره يې مينه پيدا کول او د معلوماتي سرچينو، لکه کتابتون، انټرنېټ او نورو سره يې بلدتيا او کارول يې.
 - ۳- د څيړونکي د علمي شخصيت او پر ځان د وينا د احساس پياوړي کول.
 - ۴- د افکارو په تنظيم، د معلوماتو په منطقي تسلسل، رغنده فکر کولو، نوښت، په استنباط او پايلې اخيستو کې د څيړونکي د وړتياو پراخول.
 - ۵- له علمي ستونزو سره د علمي ميتود د لارو چارو زده کړه.
 - ۶- په علمي لارو چارو د مجهولو قضيو پيدا کول او پر نا پېژندل شوو حقايقو او شيانو برلاسي کول.
 - ۷- د ستونزو د هواړۍ هڅې او ځانگړو پوښتنو ته د سمو او مناسبو ځوابونو موندل.
 - ۸- د ټولنې په علمي پراختيا کې ونډه اخيستل او بشري علم او توان ته خدمت.
- د علمي څېړنې (تحقيق) ډگرونه:

د علمي څېړنې ډگر ډير پراخ دی او د پوهې ټول اړخونه که شرعي علوم، انساني علوم او تجربې علوم (Seince) وي، رانغاړي. په دې معنا چې کولای شو طبيعي علوم د طبيعت په پام کې نيولو سره د څېړنې د علومو په بيلابيلو برخو کې څېړنه وکړو.

تعليمي نصاب:

نصاب په لغت کې حد او اندازې ته وايي. يوه نقشه ده، يوه طرحه ده، د لارې وهلو ته وايي او په تعريف کې ټولو درسي کتابونو، درسي توکو او هغو فعاليتونو ته وايي چې په ښوونځي کې د يوې ټولنې د ارمانې موخو د سرته رسولو لپاره کارېږي، نو ويلاى شو چې درسي کتابونو ته نصاب نه وايي بلکې درسي کتابونه د نصاب يوه برخه بلل کيږي.

ميتود څه ته وايي؟

ميتود د لارې او روش په معنا دی. هغه لاره ده چې د هغې په واسطه يو څوک ځان موخې ته رسوي او تعليمي سيستم کې هغه لاره ده چې يو ښوونکي د هغې پواسطه زده کوونکي د تعليمي موسسې ارمانې، واسطه يي او رفتاري موخو ته رسوي.

د درسي کتابونو تأليف په کوم وخت کې کيږي؟

په يوه هيواد کې درسي کتابونه په هغه وخت کې تاليف کيږي چې په هغه هيواد کې سياسي رژيم بدلون وکړي او اساسي قانون شي.

په درسي کتابونو کوم نوی نظر کيږي؟

د هر هيواد شرايط يعنې ملي او نړيوال شرايط بدلون مومي، د ټولنې غوښتنې بدلون مومي، په ملي او نړيواله کچه اختراعات او اکتشافات کيږي ددې او نورو غوښتنو په اساس په درسي کتابونو باندې نوې کتنه کيږي.

د درسي کتابونو د تاليف واک څوک لري؟

هغه کسان د درسي کتابونو د تاليف او نوي کولو واک لري چې لوړې زده کړې ولري په درسي کتابونو کې د ليکلو تجربه ولري او د نصاب د مقررې په شرايطو پوره وي.

درسي کتابونه د کومو مقرراتو په اساس ليکل کيږي؟

درسي کتابونه د هغو مقرراتو په اساس ليکل کيږي کوم چې د تعليمي نصاب د سند په رڼا کې ليکل شوي وي او تعليمي سند د پوهنې وزارت د تعليمي ستراتيژۍ په رڼا کې ليکل کيږي.

په درسي کتابونو د ليکلو بهير کله پيل کيږي؟

کله چې د ريسرچ د رياست له خوا يوه پراخه نظرغوښتنه وشي او دا کار ۳ يا ۴ کاله وروسته کيږي. **معلم محوری زده کړه:**

پخوا د معلم محوری په چوکاټ کې زده کړه کيدله. د زده کړې ټول فعاليتونه به ښوونکي سرته رسول او زده کوونکو به يوازې د ليدونکو او اوريدونکو دنده سرته رسول. په دغه ډول زده کړه کې به د فعاليتونو د سرته رسولو ټول فشار په ښوونکي و، اوس په ټول هيواد کې درسي کتابونه د فعالې زده کړې په اساس برابر شوي دي او د همدغو درسي کتابونو په اساس ورته لارښود کتابونه هم برابر او تاليف شوي دي

فعاله او مشارکتې زده کړه چې اوس په تير وتنې سره د شاگرد محوري ورته وايي

کله چې د ښوونې او روزنې پوهان د معلم محوری په چوکاټ کې په نيمگړتياوو پوه او په دې فکر کې شول چې بايد داسې فعاله او مشارکتې زده کړه رامنځته شي چې په هغې کې ښوونکي د لارښود، څارونکي او فعال ګډون کوونکي حيثيت ولري او زده کوونکي په خپله لوست کې فعاله او عملي برخه ولري. خو زده کوونکي وکړي شي د زده کړې په بهير کې خپله پوهنيزه، مهارتي او ذهني پوهه پياوړې کړي. يعنې هغه زده کړه چې په هغې کې زده کوونکي او ښوونکي دواړه برخه ولري. نوی ښوونيز نصاب د زده کړې د فعال ميتود له اصولو سره سم ليکل شوی. دا نصاب نه استاد محور او نه شاگرد محور دی، بلکې په ټولګي کې دننه فعاليتونه يې په ښوونکو او زده کوونکو داسې ويشل شوي، چې دواړه فعال وساتل شي او د لوست په پخولو کې دواړه لوري ونډه ولري.

د درسي کتابونو لپاره د لارښود کتابونو د ليکلو اړتيا

دوستانو کله چې په دنيا کې د زده کړې سيستم بدل شو او د فعالې زده کړې په اساس نوي درسي کتابونه وليکل شو ښوونکي د دغه نوي سيستم په تدريس نه پوهيدل، نو مؤلفين دې ته متوجې شول چې بايد د هر درسي کتاب لپاره لارښود کتاب وليکي. دا کار ورو ورو په نوره نړۍ کې هم عام شو. زموږ په هيواد کې چې اوس مو په هيواد کې په درسي کتابونو کې بدلون راووست او زموږ په هيواد کې اکثره ښوونکي له يوې خوا ټول مسلکي شوي نه دي او د زيات شمير ښوونکو تجربه هم کمه ده د نوو درسي کتابونو په تدريس کې ستونزې لري، نو ځکه تصميم ونيول شو چې بايد په هيواد کې د هر مضمون لپاره لارښود کتاب وليکل شي او دا دی دا کار مو وکړ؛ خو اوس دې ته اړتيا ده چې ښوونکي په دې لارښود کتابونو باندې وپوهول شي چې په سمه توگه ورته تدريس وشي.

د مؤلفينو او ښوونکو تر منځ هم فکري

درو استادانو! د زده کړې په برخه کې له پنځو فکتورونو څخه يو مهم فکتور ښوونکی دی. که په ښوونځي کې ښوونکی نه وي زده کړه صورت نه نيسي او بله دا چې ښوونکي بايد له مؤلفينو سره هم فکره او هم نظره وي. دغه کار په نوره نړۍ کې کلونه نيولي دي. ښوونکي به د معلم محوري په ميتود باندې روان و د ښوونکو وړانديزونو ته به يې توجه نه کوله. که وغواړو چې په هيواد کې زموږ ښوونکي په نوی ميتود باندې درس ورکړي، نو بايد له ښوونکو سره هم فکره شي او هماهنگي ولري د لارښود کتابونو له سپارښتنو سره وړاندې ولاړ شي او شاته يې ونه غورځوي. کله چې ښوونکي لوست ورکوي، بايد يوه ورځ د مخه يا د شپې لارښود مطالعه کړي او د لارښود په اساس خپل پلان جوړ کړي او تدريس وکړي.

د لارښود کتابونه ډولونه:

- يو ډول لارښود کتابونه داسې دي چې د هر ټولگي د هر مضمون لپاره يو لارښود کتاب ليکل کيږي.

- د يوې دورې د دريوو درسي کتابونو لپاره يو لارښود کتاب ليکل کيږي.

- داسې هم کيږي چې د هر ټولگي لپاره يو لارښود کتاب وليکل شي، مثلاً: د لومړي ټولگي د ژبې د مضمون لپاره لومړي ټولگي ته جلا لارښود دويم ټولگي ته جلا لارښود او دريم ټولگي ته جلا لارښود.

- کله کله داسې هم کيدای شي چې درسي کتاب نه وي خو لارښود ورته ليکل کيږي. لکه د بدني روزنې لپاره او هغه هم کله د يوې دورې د دريوو ټولگيو لپاره يو لارښود ليکل کيږي لکه موږ چې د لومړي، دويم او دريم ټولگي د بدنې روزنې لپاره يو لارښود ليکلی دی او داسې هم کيدای شي چې د لومړي ټولگي يو کتاب او د دويم ټولگي لپاره بل کتاب او د دريم ټولگي لپاره بل لارښود وليکل شي.

- داسې كيداى شي چې كله د درسي كتاب حجم كم وي د جلا درسي كتاب ليكل په زيان تماميږي نو يو څو لوستونه د لارښود په توگه د درسي كتاب په پاى كې ورته ليكل كيږي لكه د حسن خط او رسم په درسي كتابونو كې چې ورته ليكل شوي دي. كه چيرې له ځينو ښوونكو سره سوال پيدا شي چې دا لارښود كتابونه په څو ډوله ليكل شوي دي دكومې انديښنې خبره نه ده دا كار په خپله د هماغه مضمون په پييارتمنت پورې اړه لري هره څانگه خپل نظر لري او كوښښ كوي چې په څه ډول لارښود سره ښوونكي وپوهوي او ان شاء الله چې زموږ ټول استادان به په لږ وخت كې هغه چې نوى مقرر شوي او تجربه يې كمه وي وپوهيږي اومسلكي به شي اوله موږ سره به هم نظره شي.

د درسي كتاب فزيكي جوړښت:

درسي كتابونه خپل فزيكي جوړښت لري لومړى برخه مقدمه، دويمه برخه متن او دريمه وروستى برخه

په مقدمه كې دكتاب مقدماتي برخه راځي چې په هغې كې د كتاب نوم، د بيا كتنې د كميتي د مؤلفينو نومونه، د ژبې، فرهنگي، سياسي، ديني او د محتوا د كميتي د غړو نومونه، بسم الله، ملي سرود، د پوهنې د وزير پيغام او د كتاب ليك لړ راځي.

په دويمه برخه كې متن هم درې برخې لري لومړى برخه د لوست عنوان موخه ورودي برخه په دويمه برخه كې متن او لنډيز او په دريمه برخه كې د لوست د تحكيم لپاره فعاليتونه ارزونه او كورنى دنده راځي او د كتاب په وروستى برخه كې سرچينې راځي.

د نوو ميتودونو ارزښت

په فعال تدريس كې د هر مضمون لپاره بيلابيل ميتودونه په گوته شوي دي چې هر يو يې په خپل ځاى د زده كوونكو لپاره گټه لري.

د زده كړې په دې سيستم كې د زده كوونكو ذهن وده او انكشاف كوي، په ذهنيت كې يې بدلونونه رامنځته، د درك او تفكر قوه يې لوړيږي، په دې زده كړه كې د زده كوونكو د زده كړې كچه لوړيږي او په راتلونكي وخت كې خپل رسالت او مسؤليت د زده كړې او درك لپاره چمتو كوي. پوهنيزه برخه :

د دې برخې موخه دا ده چې زده كوونكي تر لوستلو وروسته د لوست په معنا او مفهوم وپوهيږي. په لوست كې راغلي برخې وپيژني او پرې وپوهيږي خو په لوست باندې پوهيدل يوازې څه گټه نه لري ځكه چې پوهيدل او پيژندل هيريږي ترهغه پورې چې زده كوونكي عملاً كار ونه كړي. مثلاً: د لمونځ زده كول پوهه ده خو ترهغه پورې چې عملي لمونځ ونكړي بيرته ورڅخه هيريږي بايد عملاً كار وكړي او لمونځ وكړي. او كله چې د هغه په سلوك كې بدلون راغي او هره ورځ لمونځ وكړي

او ورسره يې مينه پيدا شي نو ويلای شو چې په سلوک کې بدلون پيدا شو چې دې ته ذهني برخه وايي يعنې په ذهنيته کې بدلون راشي.

مهاري برخه:

په زده کړه کې پوهيدل هغه وخت ارزښت او ګټه لري چې زده کوونکي په عملي ډول کار وکړي، لوست ووايي، وېې ليکي او په ورځني ژوند کې ورڅخه کار واخلي. په دې نوي درسي کتاب کې د لوستلو او ليکلو د زده کړې په موخه هڅه شوې ده.

ذهني برخه:

له ذهني برخې څخه هدف دا دی چې د متن له لوستلو وروسته د زده کوونکو دانشي او مهاري خوا پياوړې شي او د زده کوونکو په ذهنيته، سلوک او کړو وړو کې بدلون راشي هغه وخت د زده کوونکو په ذهن کې بدلون راتلای شي چې زده کوونکي د لوست په مفهوم پوه او له لوست څخه اخيسته وکړي او په خپل ورځني ژوند کې ترې ګټه واخلي..

د تدريس توکي:

هغه مواد او نور مرستندوی توکي دي چې په يوې سيمې کې د محيطي موادو په توګه موجود وي او د هغو په واسطه ښوونکی هدف ته پرې ورسېږي. زده کوونکو ته تدريس ګټور او په زړه پورې کړي، د تدريس وسيلې او مرستندويه توکي دي. لکه تخته، د الف با چارټ، انځورونه د کلمو او جملو ليکلي کارتونه نقشي، کمپيوټرونه پروجکټورونه او نور د تدريس ښې وسيلې بلل کېږي.

ارزونه:

ارزونه د لوست په پای کې د مياشتې په وروستۍ برخه کې د کال په پای کې اړينه ده. د ارزونې ګټه دا ده چې ښوونکی نه يوازې زده کوونکي بلکې خپل ځان هم ارزوي. په ارزونه کې بايد ښوونکی د زده کوونکي فردې لياقت په پام کې ونيسي. که په ارزونه کې سمې نتيجې ته ونه رسيږي بايد ښوونکی خپل د تدريس ميتود بدل کړي د تدريس ميتود په هر مضمون کې او د زده کوونکي د پوهې په اساس توپير کوي.

کورنۍ دنده:

کورنۍ دندې کتنه ډېره مهمه او ارزښتناکه ده د کورنۍ دندې په سرته رسولو سره زده کوونکي خپل مسووليت احساسوي، له زده کړې سره عادت کيږي او د زده کړې درجه يې لوړيږي او له زده کړې څخه لري نه پاتي کيږي.

د لکچر ميتود:

دا ميتود که څه هم اوس کم کارېږي خو خپلې مثبتې او منفي خواوې لري. له دې ميتود څخه په داسې وخت کې کار اخيستل کيږي:

- چې موضوعات ډير وي او وخت کم وي

- مخاطبين ډير وي او وخت کم وي او داسي نور

منفي ټکي يې دا دي:

کيدای شي نظم ونه ساتل شي.

کيدای شي کنترول ونه شي .

ډله ييز کارونه :

ډله ييز کار هم منفي او مثبتې ټکي لري:

- ټول زده کوونکي پکې گډون کولای او نظر ورکولی شي

- زده کوونکي خپل فکر په کار اچولی شي.

- د درک قوه يې زياتيږي .

منفي يې دا دي :

کيدای شي چې د يوې موضوع په هکله يو نفر نظر ورکړي او نور کرار کيني

سرچينې

- وزين، د کتور فضل الهادی، د علمی څيړنې اصول او تگلاره، د چاپ کال ١٣٩٥ هـ.ش.

- ظريفي، د کتور شیر علی، نوی ښوونیز نصاب، د چاپ کال ١٣٩١ هـ.ش.

- د پوهنې وزارت لوستونکی مواد.

پیوندها و مشابهت‌های لیلی و مجنون، نظامی گنجه‌ای و رومیو و ژولیت ویلیام شکسپیر

نگاه به مشترکات فرهنگی، اسطوره‌یی و زبانی میان ملت‌ها در درازنای تاریخ بیانگر روابط متقابل و دو سویه میان ملت‌هاست که به سادگی تاثیرگذاری و تاثیرپذیری فرهنگ‌ها به ویژه آفریده‌های ادبی و هنری را به نمایش می‌گذارد.

چنان که به همه روشن است داستان‌های یادشده در واقع از شاهکارهای ادبی و داستانی جهان به شمار می‌آیند هرچند تحقیقات و پژوهش‌های ارزنده و راهگشا از نگاه‌های متفاوت به این دو داستان از سوی پژوهندگان مسایل ادبی-تطبیقی، اسطوره‌یی و فرهنگی برای بازنمایی مشابهت‌ها و تفاوت‌های آنان صورت گرفته است، اما در این پژوهش، به گونه‌ی خیلی فشرده به پیوندها و وجوه مشترک این دو اثر با استفاده از سرچشمه‌های معتبر تحقیق صورت گرفته است.

جهان مدرن با توجه به پیشرفت‌ها و فن‌آوری‌های روزافزونی که از آن به عنوان عصر انفجار اطلاعات یاد می‌کند و جهان از نگاه اطلاعاتی و موج اطلاع‌رسانی به یک دهکده تبدیل شده است، این سیر و تحول سریع فن‌آوری در رشد فرهنگ‌ها تاثیر چشمگیری داشته است که امروزه مفاهیم چون جهان_وطنی، چندگانگی فرهنگی یا چند فرهنگی‌گرایی (Multiculturalisme) از موارد

بحث ادبیات، جامعه شناسی و در کل علوم اجتماعی است. بررسی مشابهت ها و پیوند های مشترک آثار ادبی جهان بیانگر روابط ملت های جهان با یکدیگر است و تحقیق و پژوهش در این زمینه بدون تردید به نزدیک سازی ملت های جهان کمک کرده و به رشد، غنا و بالنده گی فرهنگ ها فوق العاده تاثیر دارد. در این تحقیق ابتدا نگاه کوتاه به زیست نامه نظامی و ویلیام شکسپیر شده است؛ سپس خلاصه، سیر کلی و ویژه گی قهرمان های محوری، نقد و بررسی داستان ها و در فرجام نتیجه گیری این پژوهش.

این پژوهش در نتیجه بیانگر و نشاندنده تأثیر پذیری ویلیام شکسپیر از نظامی گنجیه یی است که این مایه افتخار و مباهات برای فارسی زبان ها است و همچنان این نکته قابل تذکر است که ویلیام شکسپیر با این همه نام و نشان که در غرب کسب کرده است دیده می شود که از نظامی گنجیه یی شاعر و نویسنده شرق خیلی ها متأثر بوده است.

نظامی کی بود؟

نام وی الیاس و لقب یا تخلص وی (چنانچه خود در آغاز لیلی و مجنون به آن اشاره کرده است) نظامی است. نام پدرش یوسف، نام جدش "ذکی" و نام جداعلایش "موید" بوده و سه همسر و یک فرزند به نام محمد داشته است. زادبوم نظامی را شهر گنجیه و اجدادش را اهل تفرش گفته اند. نظامی مانند اغلب اساتید با ستان از تمام علوم عقلی و نقلی بهره مند و در علوم ادبی و عربی کامل عیار و دروادی عرفان و سیروس و سلوک راهنمای بزرگ و در عقاید و اخلاق ستوده پایبند و استوار و سرمشق فرزندان بشر بوده و در فنون حکمت از طبیعی و الهی و ریاضی دست داشته و گویند که اگر وارد مرحله شاعری نبود و به تدریس و تألیف علوم حکمیه می پرداخت در ردیف بزرگان حکمت و فلسفه به شمار می آمد....

در پاکی اخلاق و تقوا، نظیر حکیم نظامی را در میان تمام شعرای عالم نمی توان پیدا کرد. در تمام دیوان وی یک لفظ رکیک و یک سخن زشت پیدا نمی شود و یک بیت هجو از اول تا آخر زنده گی برزبانش جاری نشده است. از استاد بزرگ گنجیه شش گنجینه در پنج بحر مثنوی جهان را یادگار است که مورد تقلید شاعران زیادی قرار گرفته و ولی هیچکدام از آنان نتوانسته اند آن طوری که باید و شاید از عهده تقلید برآیند. این شش دفتر عبارتند از:

مخزن الاسرار، خسرو و شیرین، لیلی و مجنون، هفت پیکر، شرفنامه و اقبالنامه که همگی نشان دهنده هنر سخنوری و بلاغت و فصاحت گوینده توانای آن منظومه ها است. وفات نظامی را بین سالهای ۵۹۹ تا ۶۰۲ و عمرش را شصت و سه سال شش ماه نوشته اند. (۴: ص ۴)

نظامی در شرایطی می زیست که عیاشی، لذت جوئی و فحشا، سکه های مرسوم و مروج دربار امرا و خوانین محلی آن روزگار به حساب می آمده و غالباً منحرفان آن عهد معنا و مفهوم زندگانی را در بهره وری از لذات نامشروع دنیایی می خواندند و فقر و تنگدستی مردم به ترویج چنین اعمال زشت هرچه

بیشتری می افزوده است؛ ولی پیرگنجه در تخالف با چنین ایده و رسمی قرارداداشته و در اسلوب زنده گانی همواره جانب تقوا، عفت، انسان دوستی و خداپرستی را هرگز از دست نمی داده است؛ چنانچه که او در آثار خود پیوسته به زهد و پرهیزگاری تأکید کرده و می خوارگی ولذت جویی را تقبیح نموده است.

وگرنه به یزدان که تابوده ام به می دامن لب لب نیاسوده ام
گرازمی شدم هرگز آلوده کام حلال خداست بر من ————— رام

(۳: ص ۲۷)

نظامی گنجه یی، شاعر بزرگ آذر بایجان و صاحب خمسه، در قرن ششم هجری چنان کار وسیع و هنرمندانه یی در حوزه ادبیات مشرق زمین؛ بلکه در ادبیات غرب و حتا در دنیا مشهود است. عصر نظامی عصر رونق شعر و شاعری است. دانش و معلومات نظامی در زمینه های علوم شرعی، ادبی، صرف و نحو، معانی، بیان، فلسفه، عرفان و... بی نظیر است.

مختصر معرفی ویلیام شکسپیر

ویلیام شکسپیر شاعر و نمایشنامه نویس درخشان انگلستان و جهان، در آوریل ۱۵۶۴م. در استرانفورد به دنیا آمد. پدرش از صاحب منصبان دیوانی بود که ظاهراً بعدها دچار مشکلات مالی شد. به نظری رسد که پس از اتمام تحصیلات پایه، شکسپیر برای ادامه تحصیل به دانشگاه آکسفورد یا کمبریج نرفت.

درباره دوران جوانی اش افسانه فراوان است و مدرک معتبرانده. اولین مدرک این دوران مربوط به ازدواج او در سال ۱۵۸۲م. است.

فعالیت های ادبی شکسپیر به نمایشنامه نویسی محدود نمی شد. به سال ۱۵۹۳ منظومه اساطیری عاشقانه "ونوس و آدونیس" و سال بعد اثر بزرگ تر "تراج لوکریس" را به حامی خود اشراف زاده ساوث همپتون اهدا کرد. در سال ۱۵۹۷م. شکسپیر خانه زیبایی در استرانفورد خرید... وی در سال ۱۶۱۶م. درگذشت. (۱: ص ۱۸-۱۹)

ویلیام شکسپیر در اوایل قرن شانزدهم در انگلستان دیده به جهان گشود. او کارهای ادبی خود را با نمایش نامه و تیاتر شروع کرد و نامش خیلی زود بر سر زبان ها افتاد. شکسپیر در حقیقت شاعر انسانیت و نقاش خصایل خوب و بد است. هنر او در مجسم ساختن صحنه های غم انگیز و خنده آور بی سابقه است. وی قادر است خواننده را بی اختیار بخنداند یا اشک های او را سرازیر سازد. نمایشنامه رومئو و ژولیت در پنج پرده و بیست و سه صحنه تنظیم شده است و در حقیقت اولین نمایش نامه غم انگیز وی محسوب می شود. این اثر از جمله مهمترین اثر او به شمار می رود.

خلاصۀ داستان لیلی و مجنون

درسرمین عرب مردی بزرگ زنده گی می کرد که فرزندی نداشت و از خدا خواست فرزندی به او بدهد. خدا فرزندی به او داد و نامش را قیس نهادند. وقتی قیس بزرگ شد، خانواده اش او را به مکتب فرستاد. در آن مکتب، دختری بود به نام لیلی که قیس و او در همان نگاه اول عاشق هم شدند. این دو عاشق خیلی تلاش کردند که مردم متوجه این عشق نشوند؛ اما نشد. ماجرای عشق آن ها بر سر زبان ها افتاد. سرانجام از طعنه مردم آن دو از هم جدا شدند؛ ولی بی قرار بودند، اشک می ریختند و سرانجام مجنون سر به بیابان نهاد.

تا اینکه بزرگان دو قبیله به این نتیجه رسیدند که لیلی را به عقد قیس درآوردند. پدر قیس سید عامری بود. به خانه پدر لیلی رفت و او را برای مجنون خواستگاری کرد. پدر لیلی گفت که برایم ننگ است که دخترم را به دیوانۀ بدهم. وقتی این خبر به مجنون رسید، سربه بیابان نهاد. او از عشق لیلی روزبه روز مجنون ترمی شد تا این که پدرش تصمیم گرفت او را به کعبه ببرد تا شاید مشکلش حل شود. مجنون را به کعبه بردند؛ ولی وی از خدا خواست که او را عاشق کند که اتفاقاً هم عاشق ترگشت. وقتی خبر به حاکم رسید. او خون مجنون را مباح اعلان کرد. مجنون در گوشه یی تنها افتاده بود. پدر نزد او رفت و پندش داد؛ ولی فایده نداشت. به مرور زمان برای لیلی برآمد.

او کسانی را به خواستگاری فرستاد؛ اما پدر و مادر لیلی گفتند که کمی زود است. از طرفی شخصی به نام نوفل روزی برای شکار به صحرا رفت و مجنون را دید. دلش به حال او سوخت و تصمیم گرفت که مشکلش را حل کند. پس از گذشت مدتی مجنون وعده هایی را که او داده بود، یاد آورد و پرسید که چرا کاری نمی کنی؟

نوفل به سوی قبیله لیلی رفت و گفت لیلی را بیاورید وگرنه جنگ به پا می شود؛ ولی قبول نکردند. جنگ به پاشد. وقتی نوفل سپاه قبیله لیلی را دید، از در صلح درآمد. دوباره مجنون نوفل را عتاب کرد. بار دیگر نوفل لشکر جمع کرد و به جنگ قبیله لیلی رفت آنها را شکست داد و از آن ها لیلی را خواست. پدر لیلی آمد و گفت که حاضرم دخترم را به هر کسی بدهم، الا به مجنون.

نوفل در مقابل جواب او فروماند. چون نوفل نتوانست کاری انجام دهد، دوباره قیس به صحرا رفت و با حیوانات مأنوس شد او، آهووان گرفتار را نجات می داد و باز اغ ها سخن می گفت. در آن بیابان پیر زنی بر مجنون وارد شد. او شخصی را با طناب به بند کشیده بود و با او گدایی می کرد. وقتی مجنون او را دید: "اورا بازکن و مرا ببند" پیرزن مجنون را به در خانه لیلی برد و سرانجام پدر لیلی، لیلی را به ابن سلام داد؛ ولی لیلی هیچ رضایت نداشت و به ابن سلام گفت که از من غرض تو بر نمی آید. بعد از آن مجنون از شوهر کردن لیلی با خبر و بسیار بی تابي کرد. در این میان پدر مجنون به طلبش رفت و به او پند داد؛ اما بی فایده بود. پدر برگشت و در گذشت و خبر مرگش به مجنون رسید.

مجنون بسیاری قرار می‌گیرد و پس از آن با حیوانات مانوس شد و به نیایش به درگاه خدا پرداخت. روزی لیلی نامه‌ای برای مجنون نوشت. نامه به دست مجنون رسید و با خواندن آن، اومده‌وش شد. سرانجام جواب نامه‌ی لیلی را می‌دهد. روزی سلیم عامری، دایی مجنون، به دیدن او رفت و او را در میان وحوش دید. مادر مجنون هم به دیدارش رفت و بعد از بازگشت، اوهم درگذشت. از آن طرف، لیلی در غم فراق مجنون مریض و بیمار بود. روزی از خانه خارج شد و به صحرا رفت به دکه‌ی پیری رسید. پیر به سراغ مجنون رفت و به او خبر داد. مجنون نزد لیلی آمد و برایش غزل خواند. سلام بغدادی که مردی عاشق پیشه بود، وقتی ماجرای مجنون را شنید، حرکت کرد تا او را ببیند. وارد بیابان شد و مجنون را در میان وحوش دید.

آن دو با هم آشنا شدند. مدتی گذشت. ابن سلام شوهر لیلی مرد. کم‌کم فصل خزان رسید و لیلی از غم مجنون مریض شد و در بستر مرگ افتاد و عاقبت هم درگذشت. مجنون وقتی خبر مرگ لیلی را شنید، بر سر قبر او آمد و آن قدر گریه کرد تا این که اوهم در آن جا جان سپرد.

خلاصه داستان رومئو و ژولیت

داستان به ترتیب وقایعی که صورت می‌گیرد با نزاع بین خدمت کاران دو خانواده، یعنی خانواده‌ی مونتاگرو کاپولت، از خانواده‌ی های سرشناس شهر ورونا آغاز می‌شود. در همین صحنه، بن وولیو دوست رومئو، عشق رومئو را نسبت به دختری موسوم به روزالین، از خاندان کاپولت، فاش می‌سازد. این عشق یک عشق خیالی است. کاپولت پدر ژولیت یکی از نجبا به نام کنت پاریس را تشویق به جلب محبت دخترش ژولیت می‌کند و به همین مناسبت جشنی در خانه‌ی کاپولت برپا می‌شود. رومئو با خواندن صورت مدعوین از این ماجرا با خبر می‌شود و بدون دعوت به آن جامی رود. ژولیت خود را آماده‌ی ازدواج با کنت پاریس نمی‌بیند و در همین صحنه، تیبال، برادرزاده‌ی کاپولت، رومئو را می‌شناسد و قصد نزاع با او را دارد؛ اما با وساطت دیگران نزاع در نمی‌گیرد. در همین صحنه، رومئو و ژولیت هم دیگر را می‌بینند و سخت دل‌باخته‌ی هم می‌شوند و ژولیت نزد پرستار خود به عشق ناگهانی نسبت به رومئو اعتراف می‌کند.

در پایان ضیافت، رومئو مخفیانه وارد باغچه‌ی منزل ژولیت می‌شود و ژولیت به تنهایی روی ایوان می‌آید و به عشقش نسبت به رومئو اعتراف می‌کند و هم‌دیگر را می‌بینند و قرار می‌گذارند نزد لارنس راهب بروند تا باهم ازدواج کنند. آن دوه نزد لارنس می‌روند و مراسم مذهبی ازدواج آنها در حال شکل‌گیری است که تیبال از راه می‌رسد و به دست رومئو در همان جابه قتل می‌رسد. رومئو فراری کند و به راهب پناهنده می‌شود. برای این کار، شاهزاده، رومئو را تبعید می‌کند. وقتی خبر مرگ تیبال به ژولیت می‌رسد، ناراحت می‌شود و گریه می‌کند؛ چون تیبال به دست کسی کشته شده که ژولیت عاشق اوست.

دراين زمان کاپولت قول ازدواج دخترش را به کنت پاریس می دهد و کنت پاریس راهب را مطلع می سازد؛ ولی ژولیت امتناع می ورزد و پس از این که پدر ژولیت او را تهدید می کند، ژولیت به بهانه اعتراف گناهان نزد رومئو می فرستد و ژولیت به هنگام خواب، شربت را که راهب به او داده می نوشد و به خواب مرگ آسای فرومی رود. صبح روز بعد همه او را مرده تصویری کنند و مراسم به هم می خورد. رومئو و خبر مرگ ژولیت را می شنود و از یک عطار زهری قوی می گیرد و با شتاب به ورونا بازمی گردد که خود را در کنار جسد ژولیت مسموم کند. خبر مرگ ساختگی ژولیت را قاصد نمی تواند به رومئو برساند. رومئو وقتی برمی گردد، به آرامگاه می رود و در آن جا با کنت پاریس مواجه می شود و در منازعه یی، کنت پاریس را می کشد. رومئو نیز زهرا می نوشد و می میرد. راهب ژولیت را بیدار می کند؛ ولی ژولیت نعش رومئو را در کنار خود می بیند و با خنجر خود کشی می کند و در کنار رومئو می افتد.

سیر کلی هردو داستان

اگر نگاهی به بستره این دو داستان بیندازیم، خواهیم دید که هردو سیری پر شتاب و خیزابی دارند و به همین دلیل گاه نفس گیرند. به نظری رسد که هدف نظامی و شکسپیر نشان دادن اهمیت سرنوشت است که بر بشر حکومت می کند و بدون این که درخور و شایسته حکومت باشند، به دست نیروی بزرگی که در اوج سعادت است به قعر بد بختی کشانده می شوند. دو دل داده در هر دو داستان در دنیایی هستند که احساس تنهایی می کنند و کسی آن ها را درک نمی کند، به همین دلیل، سرتاسر داستان ها طغیان احساسات و امید و تلخی است. عشق از زمان نوجوانی در آن ها پدید می آید و در طول ایام رشد می کند. قهرمانان هر دو داستان عاشق یکدیگرند؛ اما بیمار عشق نیستند. نکته دیگر این است که هر دو داستان از لحاظ ادبی بسیار غنی هستند و احساسات لطیف و شوق هیجان و سادگی و بی گناهی عشق ایده آلی، و به عبارتی عشق افلاطونی، به بهترین وجهی در آن ها ترسیم شده است و آدمی احساس می کند که حتا مرگ هم قادر به نابود کردن زیبایی و نیروی عشق واقعی نیست؛ به همین دلیل است که از خواندن آنها احساس خستگی به خواننده دست نمی دهد.

خصوصیات قهرمان های داستان ویلیام شکسپیر

رومئو

شکسپیر رومئو را جوانی غم زده نشان می دهد که دایم از عشق و آن هم یک عشق خیالی صحبت می کند. این حالت روحی نتیجه احساس تنهایی و تقلای احساسات برای یافتن کسی است که قدر و قیمت او را بداند. به همین جهت نیز به محض برخورد با ژولیت عشق خیالی خود نسبت به روزالین را فراموش می کند. به هر حال رومئو از همه چیز عشق بی خبر است.

کم کم شخصیت او دچار تغییر می شود و خود را به شکلی نشان می دهد که سرنوشتی غم انگیز دارد. شکسپیر جوانی وبی گناهی و سادگی و پاکی رومئو و ژولیت را تأکید می کند. رومئو دیگر آن جوان مغموم نیست؛ بلکه جوانی خندان است که پس از کسب موفقیت به سوی خانقاه راهب می رود و سرانجام به صورت عاشقی که در اوج عاشقی است و نمی خواهد مرگ معشوقه را ببیند، جام زهر را می نوشد.

ژولیت

شکسپیر ژولیت را دختری خردسال نشان می دهد که از پاکی وبی گناهی وبی تحریکی بهره می برد. شکسپیر برای به وجود آوردن تراژدی خود، اتکای اوبه پرستار، غضب او همه خصوصیات یک نوجوان را آشکار می سازد. برای ژولیت زنده گی مفهوم یک دنیای آشفته و رویایی را دارد و احساس وی نسبت به رومئو بر اساس احساسات شهوانی نیست و به همین دلیل، عشق وی جنبه تقدس دارد. حجب و حیا وبی گناهی از سخنان وی کاملاً مشخص است؛ ولی خیلی زود، اوبه یک زن کامل مبدل می شود و در برابر اجبار مادرش نسبت به ازدواج با کنت ایستادگی می کند و قیس (مجنون بنی عامری)

جوانی که در همان ایام نوجوانی با تمام وجود عاشق می شود. در حقیقت او رمز و نمادی از صوفی عاشقی است که فانی در معشوق برای او تحقق می یابد و خیلی زود به لیلی وابستگی پیدامی کند و به این نتیجه می رسد که لیلی در قلب و جان او جای گرفته است. کم کم شخصیت او دچار تغییر و تحول می شود و در حقیقت موتو رزنده گی اش عشق می شود؛ آن هم عشق پاک و صادقانه نسبت به لیلی. این صداقت و صفای او نسبت به عشق سبب می شود که او در زیارت خانه خدا عاشق ترمی شود. آواره گی و سرگردانی و مانوس شدن با حیوانات و ماجرای فاش شدن عشق او سر انجام دل افراد را به رحم می آورد. نوفل می خواهد به او کمک کند، همچنین سلیم عامری و پدر و مادرش؛ ولی بی نتیجه است. مجنون با ستاره زهره و مشتری نجوا می کند و با پروردگار خود به مناجات می نشیند؛ سرانجام هم راهی همان مسیری می شود که به عنوان هدف برای خود برگزیده است.

لیلی

نظامی لیلی را به صورت یک دختر پاک، معصوم و دختری که در دنیای درونش غوغای به پاست وصف می کند. او از یک طرف باید تسلیم بی چون و چرای پدر و خانواده خود باشد و از طرف دیگر باید غم دوری معشوق خود، یعنی قیس را تحمل کند. او باید به اجبار به عقد کسی درآید که وی را دوست ندارد. زنده گی لیلی فقط در یک چیز خلاصه می شود و آن عشق به مجنون است. او

اين عشق و رازعشق خود را در لحظه های آخر زنده گي اش با مادر خود در ميان مي نهد و در حقيقت خانواده اش را در مرگ خود مقصر مي داند.

نقد و بررسي اين دوداستان

ليلي و مجنون اين دوعاشق بدوي، که داستان آنها در ميان عرب مشهور بوده از دود خانواده مشخص و معروف اند.

سيد عامري پدر قيس و ديگري پدر ليلي، پدر مجنون نماينده رحم و عطا و مهرباني است.

کز ملک عرب بزرگواري بودست به خوب تردي ياري

خاک عرب از نسيم نامش خوش بوي تراز رحيق جامش

پدر ليلي نماينده خشم و کينه بر قيس است، او آن قدر خشم به دوعاشق را ادامه مي دهد تا اين که هردو مي ميرند. او به کشتن دخترش و افکندن سرش در جلوي سگان را تهديد مي کند و مرگ ليلي را به ازدواج او با قيس ترجيح مي دهد.

در داستان رومئو و ژوليت، دود خانواده سرشناس اند، از لحاظ شأن و مقام هم طراز و در شهر زيباي ورونا زنده گي مي کنند.

اين دود خانواده کينه قديمي نسبت به هم دارند و همين کينه، سرنوشت دوعاشق را به مرگ آنها منتهي مي کند.

مونتگومري، پدر رومئو و کاپولت پدر ژوليت است.

بر خلاف داستان ليلي و مجنون که اختلاف بعد از عاشق شدن ليلي و مجنون آغاز مي شود، در داستان رومئو و ژوليت دود خانواده با هم اختلاف ديرينه دارند؛ برخلاف داستان چهره مادر مجنون نشان داده مي شود، ليلي و مجنون که فقط در يک جا و آن هم در اواسط داستان، در داستان رومئو و ژوليت با نومونتگرو کاپولت از همان ابتدای داستان نقش آفريني مي کنند. نقش آفريني مادر ژوليت بيش تر از ديگري است؛ ولي کارگردانان اصلي دو پدر هستند.

در هردو داستان ليلي و مجنون و رومئو و ژوليت حوادث در ارتباط با گرفتاري دو عاشق دورمي زند؛ دوعاشقي که نسبت به هم وفادار اند. اين حوادث به خلق دو تراژدي قوي مي انجامد.

در داستان ليلي و مجنون از همان ابتدا وقتي مجنون عاشق ليلي مي شود خانواده اش او را از ازدواج با او منع مي کنند. پس از آن، آواره گي هاي وي آغاز ميگردد.

ليلي و دردها و روياهيش، الفت گرفتن مجنون با حيوانات وحشي، بيماري ليلي از عشق مجنون و ازدواج اجباري او مواردی هستند که بر جنبه های هنري داستان افزوده اند. در داستان رومئو و ژوليت حادثه؛ چون اختلاف دو خانواده با هم ديگر و اين که دو دل داده از دو خاندانی که با هم اخلاف دارند و به هم دل بسته اند و اصرار خانواده کاپولت نسبت به ازدواج پاریس با ژوليت و درگيري و

کشته شدن تيبالت به دست روميو تبعيد روميو از شهر ورونا و کشته شدن سرکوتيو دوست روميو و هم چنين نوشيدن شرب مرگ آور که ژوليت به راهنمايي لارنس سر می کشد و به هم خوردن ازدواجش با کنت پاریسو سر انجام مرگ روميو، همه حوادثی هستند که شکسپير با درايت و آگاهی در خلق اين اثر از آن ها جهت هنری کردن اثرش به کار می برد.

موضوع ديگر در دو داستان مخالفت پدر لیلی و ژوليت با ازدواج آن هاست. در داستان لیلی و مجنون ، بعد از اين که قيس و لیلی عاشق هم ديگر می شوند و آوازه عشق آنها بر سر زبان ها می افتد، پدر مجنون به اتفاق جمعی از بزرگان به خواستگاری لیلی می رود؛ اما پدر لیلی با اين درخواست مخالفت می کند و می گوید تا فرزند تو عاقل نشود اين کار غير ممکن است.

تا او نشود درست گوهـــــــر

اين قصه نگفتنی است ديـــــگر

با من بکن اين سخن فرامـــــوش

ختم است براين و گشت خاموش

در داستان رومئو و ژوليت، رومئو در جشن مهمانی، ژوليت را می بيند و عاشق او می شود. متقابلاً ژوليت هم عاشق می شود و آن دو با هم قرار ازدواج در کليسا را می گذرانند. اين ازدواج صورت می گيرد. در همين مجلس، بين رومئو و تيبالت، برادرزاده بانوکابولت در گيري به وجود می آيد که در نتيجه آن تيبالت به قتل می رسد پدر و مادر ژوليت به ازدواج دخترشان با کنت پاریس اصرار دارند و حتا پدر ژوليت را به اخراج از خانه تهديد می کند.

وجه اشتراک ديگری که در دوستان ديده می شود کمک نوفل و لارنس و ديگران به دو عاشق است. نوفل وقتی مجنون را در بيابان می بيند و از ماجرای او با خبر می شود، به او وعده می دهد که در بر آوردن آرزويش در ازداج با لیلی کمک کند. او برای اين کار به جنگ روی می آورد. بعد از غلبه نوفل بر قبيله لیلی، پدر لیلی تسليم خواسته او در ازدواج قيس با دخترش نمی شود. حتا سليم عامری، دایي مجنون، در صدد کمک وی بر می آيد که بی نتيجه می ماند. در داستان رومئو و ژوليت، لارنس، راهب کليسا به ژوليت قول می دهد که به آن ها کمک کند؛ اما کمک لارنس با چاره گری خاصی همراه است. اوبه ژوليت توصيه می کند که نوشيدن شربتی را که شبیه به شربت مرگ اوراست بنوشد؛ ولی چاره او هم بی نتيجه می ماند؛ ژوليت بعد از آن که از خواب مرگ بيداری شود، جنازه رومئو را در کنار خود می بيند.

نکته ديگر در دوستان، ازدواج نا خواسته و اجباری لیلی و ژوليت است. در داستان لیلی و مجنون شخص بلند پایه به نام ابن سلام در صدد خواستگاری لیلی بر می آيد؛ اما پدر و مادر لیلی به وی می گویند که فعلاً زود است.

گفتند سخن به جای خویش است

لیکن قدری درنگ پیش است

پس از مدتی ابن سلام با لیلی ازدواج می کند او را به خانه اش می برد؛ ولی لیلی در خانه او پاک زنده گی می کند.

در داستان رومئو و ژولیت، وقتی کنت پاریس به خواستگاری ژولیت می آید، خانواده او قبول ازدواج دختران شان را می دهند؛ اما می گویند چون سن ژولیت کم است، مدتی صبر کن. سرانجام او را به عقد کنت پاریس در می آورند؛ اما در روز عروسی مراسم به عزاداری و تدفین ژولیت تبدیل می شود. بنابراین ژولیت هم مانند لیلی پاک است. سرانجام مرگ قهرمانان بیش تر به هم شبیه است. در داستان لیلی و مجنون نظامی با توصیف زیبا از آمدن پاییز، آن را با مرگ لیلی قرین می کند. لیلی در بستر بیماری می افتد و راز دل خود را به مادر می گوید و همه سفارش ها را به او می کند و سپس:

این گفت و به گریه دیده ترکرد

و آهنگ ولایت دگر کـــرد

چون راز نهفته بر زبان رانـــد

جانان طلبید و لیک جان داد

مجنون وقتی خبر مرگ لیلی را می شنود بر سر قبر او می آید و آن قدر ناله و زاری می کند تا این که در آن جا دیده گان فرو می بندد. او را کنار لیلی به خاک می سپارند. در داستان رومئو و ژولیت وقتی رومئو در تبعید خبر مرگ ژولیت را می شنود زهری قوی به چنگ می آورد و به ورونا می رود تا خود را کنار جسد ژولیت مسموم کند او به آرامگاه می رود و در آن جا با کنت پاریس مواجه می شود. کنت پس از منازعه کشته می شود و رومئو زهر را می نوشد و می میرد. راهب ژولیت را بیدار می کند. وقتی ژولیت نعش رومئو را در کنار خود می بیند، با خنجر خود کشی می کند. (۲: ۵۲-۵۷)

نتیجه گیری

از جمله زیبایی های آثار ادبی دنیا، همانندی آنها است. این همانندی به دلیل وجود اندیشه ها و جان مایه های مشترک در میان آثار ادبی است. پژوهش و تحقیق در مورد تلاقی و به هم رسیدن و برخورد ادبیات در زبان های مختلف و یافتن پیوندهای متعدد، در مطالعات ادبی جایگاه بسیار والایی دارد. زمینه های همانندی و هماهنگی دو اثر از دو زبان مختلف بیان گر روابط ملت و مردم جهان از طریق هنر و ادبیات است گاه از سایر روابط فکری استوار تر هم است.

برای شناخت این همانندی و مشابهت ها در این دو داستان مشهور نکات ذیل را به طور مختصر به عرض می رسانم:

این دو اثر از دیدگاه مختلفی با هم تشابه دارند. حوادث اصلی دو داستان از عاشق شدن دو قهرمان، تبعید آنها، حوادث و جنگ های زیادی در زنده گی آنها، ازدواج اجباری ژولیت و لیلی، پاک زیستن

آن دو تا دم مرگ، کمک افراد مختلف جهت حل مشکل دوعاشق و سرانجام مرگ آن دو... شبیه به هم اند. البته اختلافاتی هم دیده می شود؛ طورمثال: درداستان شکسپیر اختلاف دوخانواده قبل ازعاشق شدن شکل می گیرد یا درداستان لیلی ومجنون، اول لیلی ازدنیا می رود وسپس قیس(مجنون)؛ ولی در داستان رومئو و ژولیت، اول رومئو و بعداً ژولیت ازدنیا می رود. دو دلداده درهر دو داستان در دنیایی هستند که احساس تنهایی می کنند و کسی آنها را درک نمی کند به همین دلیل سر تا سر داستان طغیان احساسات و امید و تلخی است. عشق از زمان نوجوانی درآنها پدید می آید و در طول ایام رشد می کند.

نظامی لیلی را به صورت یک دختر پاک و معصوم و دختری که در دنیای درونش غوغایی به پاست، وصف می کند او از یک طرف تسلیم بی چون وچرای پدر وخانواده خود باشد و ازطرفی باید غم دوری معشوق خود؛ یعنی قیس را تحمل کند او باید به اجبار به عقد کسی در آید که وی را دوست ندارد. درداستان رومئو و ژولیت حوادثی؛ چون اختلاف دو خانواده با هم دیگر و این که دودل داده از دوخاندانی که باهم اختلاف دارند و به هم دل بسته اند و اصرار خانواده کما پولت نسبت به ازدواج پاریس با ژولیت و درگیری و کشته شدن تیبالت به دست رومئو، تبعید رومئو از شهرورونا و کشته شدن سرکوتیو دوست رومئو وهم چنین نوشیدن شرب مرگ آور که ژولیت به راهنمایی لارنس سومی کشد و به هم خوردن ازدواجش با کنت پاریس و سرانجام مرگ رومئو همه حوادثی اند که شکسپیربا درایت و آگاهی درخلق این اثر از آنها جهت هنری کردن اثرش به کارمی برد. خلاصه این که اثر نظامی محصول قرن ششم هـ.ق. برابر با قرن ۱۱ م. و اثرشکسپیرمتعلق به قرن پانزدهم میلادی است؛ نمی توان گفت که این دو اثر به صورت توارد و پیاپی به شکل هم درآمده باشند؛ بلکه می توان گفت شکسپیر درنوشتن اثرش داستان لیلی و مجنون نظامی را مطالعه کرده و تحت تأثیرآن رفته است.

منابع:

- ۱- از شکسپیر تا الیوت (از رنسانس تا مدرنیسم) مترجم سعید سعید پور، چاپ اول، ۱۳۸۴ نشر اختران، ص ۱۸-۱۹
- ۲- طایشی، یدالله، مقایسه لیلی ومجنون و رومئو وژولیت، فصلنامه آموزشی، تحلیلی و اطلاع رسانی رشد، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، دفترانتشارات کمک آموزشی، دوره بیست وچهارم، شماره ۴ سال ۱۳۹۰ ص ۵۲-۵۷.
- ۳- متون نظم غنایی (خمسه نظامی گنجینه یی) برای دوره ماستری، تدوین و نگارش، دکتورسیداکرام الدین حصاریان ص ۲۷.
- ۴- نظامی، الیاس، خسرو وشیرین، ویرایش و تایپ، محمد امین بابایی پناه، تهران_ ایران ص ۴.

خشکسالی

خشکسالی یک پدیده طبیعی و مغلق است که اثرات نا گوار را بالای محیط زیست، حیات انسان و کلیه پدیده های بایو سفیر مستقیماً وارد کرده و تاثیرات منفی و جبران نا پذیر را تحمیل می کند. به عباره دیگر خشکسالی عبارت است از کمبود آب و قلت بارنده گی که ضرورت انسان، حیوان، نبات و خاک را کفایت کرده نتواند و توازن اکوسیستم را بر هم زند، اثرات ناگوار خشکسالی در افغانستان

پیامد های نا گوار خشکسالی را در مملکت عزیز ما افغانستان طی دهه های اخیر می توان به خوبی ملاحظه کرد. طبق اسناد دست داشته، اکثریت اهالی مناطق آسیب پذیر تحت خشکسالی، از اطراف و اکناف مملکت به مراکز شهرها بخصوص شهر کابل، مناطقی که اثرات خشکسالی در آن کم بوده، مهاجر شده اند.

با ملاحظه مطالعات دست داشته راجع به خشکسالی ها در افغانستان، چهار وقفه ی خشکسالی ثبت شده که هر کدام از این وقفه های خشکسالی اثرات زیان بار را در محصولات زراعتی، وضع معیشتی مردم و محیط زیست نا مناسب برای تمام اجسام حیه به جا گذاشته است.

خشکسالی دوامدار اخير تمام ایکوسیستم ومحیط زیست ۲/۳ حصه کشوررا متأثرساخته که اثرات نا گوار آن را در سراسر افغانستان می توان به خوبی ملاحظه کرد .

اثرات خشکسالی بالای ذخایر آب های زیر زمینی حوزه ی شهرکابل هرگاه ما مقدار بارنده گی سال های اخیر را با سال های قبلی مقایسه نماییم ،به وضاحت می توانیم مشاهده کنیم که افغانستان بصورت کل خصوصاً کابل به صورت جز تحت تاثیر مستقیم خشکسالی قرار داشته که طی سال های متذکره مقدار بارنده گی از حد معمول آن پایین بوده که به تناسب سال های گذشته درکشور بی سابقه می باشد.

به اساس دیتای دقیق میتورولوجیکی که توسط استیشن هوا شناسی بین المللی(فرانسه،آلمان،انگلستان وایالات متحده امریکا) برای بعضی از نقاط افغانستان جمع آوری گردیده ،گواه بر آنست که مقداربارنده گی طی سال های اخر در تمام ساحات افغانستان کم بوده که با سال های قبل از ۱۹۸۰ قابل مقایسه نمی باشد.

در صورت ادامه خشکسالی های متواتر مقداری آبی که تا سال ۲۰۱۰ برای شهریان کابل در حدود ۳۷مليون مترمکعب در سال محاسبه شده،در حالی که مقدار ذخایر آب های زیر زمینی ثابت بوده، زیرا مقدارآب اضافی که با عث تغذیه آب های زیر زمینی، بیم آن می رود که شهریان کابل به کمبود آب حتی برای مقاصد نوشیدن خویش نیز در صورت ادامه وضع شود وجود نداشته، ذخایرآب های زیرزمینی روزبروز کم شده، سطح آب پایین میروند، اکثرچاه های که قبلاً در ۲۰ مترآب میدادخشک گردیده موجوده مواجه خواهند شد .زیرا عدم بیلانس ذخایرآب های زیرزمینی درحوزه کابل میتواند مشکلات فروان برای ساکنان شهرگردد.

تنظیم اقداما پیش گیرانه،ایجاب می نماید که تمام افراد ،اشخاص،مؤسسات ودوایر دولتی که با منابع آب های زیر زمینی مرتبط هستندبایدتحت کنترول یک اداره واحد دولتی قرار گرفته، ازاستفاده ی غیر مجازآب جدأجلوگیری صورت گیرد واز منابع آب های زیر زمینی موجوده حوزه کابل،بشکل جیره بندی، آن هم صرف به مقاصد نوشیدن استفاده شود تا به مرور زمان توازنتنظیم اقدامات پیش گیرانه بین ریچارج ودسچارج باید برقرار شده از صدمه زدن اضافی آن جلوگیری صورت به عمل آید.

طورمثال :دیتای مقدار آب ذخیره شده ی بند نغلو طی سال های اخیربا مقدار ذخایر قبلی آن قابل مقایسه نبوده ،اولین اثر منفی آن عدم تولید انرژی برق کافی شهر کابل طی سال های اخیربه خوبی احساس می گردد . مخصوصاً در سال های اخیرکه مقدار ذخایر موجوده بند نغلو به حد اقل آن رسیده که گواه مطلق به بارنده گی کم سالانه وگسترش خشکسالی درحوزه کابل می باشد .

بند قرغه در فاصله ی ۱۲ کیلومتری شرق شهر کابل واقع بوده، منحیث تفریحگاه، تربیه گاه ماهی، منبع تغذیه ی آب های زیر زمینی حوزه ی کابل ومنبع آبیاری ساحات مختلف درحومه ی کابل به شمار رفته که طی خشکسالی های ممتد سال های اخیر به خشکی گرایید وبعضاً دارای مقدار کمی ذخیره ی آب های سطحی می باشد،مخصوصاً سال های اخیر را که مقدار ذخایر موجوده بند قرغه به حد اقل آن رسیده که گواه مطلق به بارنده گی کم سالانه وگسترش خشکسالی در حوزه ی کابل می باشد. اثرات ذخیره ی بند قرغه در تغذیه ی آب های زیر زمینی حوزه ی بالایی کابل،فوق العاده زیاد می باشد. پایین آمدن سطح آب های زیر زمینی طی شش سال اخیردرساحات خوشحال خان مینه،کوته سنگی،کارته سه و کارته چهار را می توان به عنوان مثال ذکر کرد.

پدیده های ذیل معلول عوامل وپیامد های تغییرات اقلیم در کشور بوده می تواند :

-گرما و سرمای شدید:تغییرات اقلیم باعث سرمای شدید در زمستان و گرمای شدید در تابستان می گردد.

-خشکسالی:تغییرات اقلیم در کشور سبب خشکسالی گردیده است. مقایسه اوسط بارنده گی سالانه در سال های اخیرمید این واقعیت بوده می تواند.

خشکسالی بالای فعالیت های زراعتی تاثیر منفی گذاشته عمق سطح آب های تحت الارضی افزایش یافته،در نتیجه باعث غیر فعال شدن چاه های آب آشامیدنی و خشک شدن کاریز ها که منابع اصلی واساسی آبیاری در کشور ما می باشند،می گردد.

-تبخیر

در نتیجه ی بلند رفتن درجه ی حرارت،عملیه تبخیر افزایش می یابد جهت جبران نمودن ضایعات تبخیر به مقداربیشتر آب به منظورآبیاری ضرورت احساس می گردد که متأسفانه بنابر کمبود شدید آب در منابع آبیاری ازاتر خشکسالی،مقدارآب مورد نیازبه خاطرآبیاری تهیه نه گردیده درنتیجه نباتات زراعتی تلف گردیده،ساحه اراضی کاهش می یابد .

-طغیان دریا ها

تغییرات اقلیم در کشور باعث به وجودآمدن طغیان دریا ها میگردد که در بعضی از حالات عامل تلفات مالی وجانی شده می تواند.

-بارنده گی شدید

تغییرات اقلیم در کشور باعث باریدن باران شدید در تابستان وباریدن برف در زمستان میگردد. باران های شدید سبب ازبین رفتن خاک های حاصل خیز می گردد.

-آفات مدهش زراعتی

تغييرات اقليم در کشور با عث آفات وامراض مدهش زراعتی گردیده، کیفیت حاصلات زراعتی وميوه ها کاهش یافته به پروسه تجارت حبوبات ومواد غذایی تاثیرات منفی وارد می کند همچنان با عث مرگ ومير مواشی می گردد.

-توفان (باد ها)

این عمل با عث به وجود آمدن توفان های شدید از اثر باد ها گردیده که در شکل گیری مناطق خشک وجيومورفولوجی منطقه تاثیرات منفی وارد ساخته، همچنان در بعضی حالات عام تلف شدن اشجار، نباتات زراعتی وخسارات هنگفت مالی می گردد.

-ژاله ورعد وبرق

تغييرات اقليم در کشور با عث باریدن ژاله شدید گردیده در بعضی حالات سبب خساره مند شدن نباتات زراعتی، به خصوص اشجار مثمر می گردد.

نتیجه:

*جهت جلوگیری از وضع نا گوار وفاجعه خشک سالی در قدم نخست مناطقی که آب آشامیدنی ندارند. آب قابل نوشیدن تدارک دیده شود .

*تمام مناطق افغانستان بالخصوص حوزه جنوب وجنوب غربی از اثر خشکسالی متضرر شده اند که باید تدابیر علمی وعملی اتخاذ گردد.

*مقدار آب در کاریز ها وچشمه سارها در حدود (۷۵-۵۰) فیصد کاسته شده وسطح آب در چاه های آب آشامیدنی نظربه سابق ۲۰ متر پایین آمده بود.

*از وفرت آب های دریا ها وآب های زیر زمینی که خوشبختانه در زمستان صورت می گیرد اورگان های مسؤول به حد نهایی استفاده ومفید نمایند ونگذارند که این ثروت طبیعی رایگان از دست برود. ضمناً خطر سیلاب ها را باید پیشبین بود واز وقوع حوادث ناشی از سیلاب تدابیر مطمئن اتخاذ گردد تا مردم آواره ومتضرر نگردند.

*به خاطر جلوگیری از فاجعه خشکسالی مراجع مسؤول وذیربط تدابیر عاجل وضروری که از آن ذکر شد مد نظر گرفته تا از مهاجرت های اجباری ناشی از خشکسالی به عمل آید .

*تمام کاریز ها وچشمه ها وسایر منابع آبی با جلب همکاری ومساعدت های موسسات بین المللی پاک کاری شوند.

*در صورت تداوم خشکسالی احتمال مهاجرت های کتلوی وجمعی باشنده گان مناطق حوزه جنوب، جنوب غربی وجنوب شرقی به کشور های دیگر از جمله به پاکستان وایران متصور است که مستلزم تدابیر جدی می باشد .

فروش مواشی نظر به دوسال قبل چندین مرتبه افزایش نموده واز صادرات محلی (۷۰-۶۰) فیصد کاسته شده است.

*تعيين پوتنسيل آبي دريا هـاى افغانستان خيلى مهم وارزنده پنداشته مـى شود .
*آب همه دريا هـاى افغانستان قابل تنظيم بوده جهت افزايش توليدات زراعتى ،تغذيه آب هـاى زير زمينى باى زخير هـا وبندهاى آب گردان زراعتى، تغذيوى را اعماروهمچنان جهت فرام ساختن شرايط مساعد ومناسب محيط زيست مـى توان ساختمان هـاى هايدروتخنيكى بزرگ وكوچك را ايجاد كرد.
*توازن ايكوسيستم حوزه شمال،جنوب،جنوب غرب وجنوب شرق كشوربنابر موقعيت جغرافيايى وساختمان جيولوجيكى آن دقيقاً قابل غوروبررسى هـ مـى باشد،ضمنأدر ساير ولايات كشور اين موضوع با وفق نظر وسيع بايد مورد رسيده گى قرار گيرد.

منابع:

- ۱-احمدى ،ميرهارون.(۱۳۹۳).جغرافياى فزيكى افغانستان.كابل:انتشارات نامى.
- ۲-احمدى، لطيف.(۱۳۸۶). خشكسالى دورانى درافغانستان وتأثيرات آن بالاي منابع طبيعى .كابل:انتشارات اداره ملي حفاظت محيط زيست .
- ۳-اقرار،محمد نعيم(۱۳۸۶).مطالعه ي اثرات ناگوار خشكسالى بالاي ذخايرآب هـاى زير زمينى حوزه ي كابل.كابل:انتشارات پوهنتون كابل.
- ۴-اقرار ،محمد نعيم(۱۳۸۷).منابع آبي موجوده ي افغانستان واثرات خشكسالى بالاي آن .كابل:انتشارات اكادمى علوم.
- ۵-عارض ،غلام جيلانى (۱۳۸۶).جغرافياى طبيعى افغانستان .انتشارات ميوند

احوال الشخصيه

طلاق

دوهمه برخه:

شرح: د رجعت تعريف

رجعت مراجعې ته وايي او د فقهاوو په اصطلاح کې د طلاقې شوې ميرمنې له نوي عقد څخه پرته د زوجيت حالت ته بيرته راگرځېدل رجعت بلل کيږي.

ځاوند کومې مطلقې ته رجوع کولای شي؟

رجعت غبرله باين طلاق څخه په رجعي طلاق کې جايز دی په لاندې تفصيل سره:

۱- هغې ميرمنې ته رجوع کولای شي چې د درې طلاقو څخه په کمو طلاقو په صريحو الفاظو باندې طلاقه شوې وي، نو هغې ميرمنې ته چې په درې طلاقو، يا په کنايي الفاظو او يا په بل باين طلاق طلاقه شوې وي رجوع نه شي کولای.

۲- هغې ميرمنې ته چې د طلاق په بدل کې ورڅخه عوض اخېستل شوی وي، رجوع نه کيږي. نو له کومې مېرمنې سره چې خلع وشي بيا ورته مراجعه نه شي کولای.

۳- رجوع يوازې په عدت کې صورت مومي، نو د کومې ميرمنې چې عدت ختم شي، رجوع ورته نشي کولای.

رجعت په کومو شيانو سره راځي؟

۱- د هر هغه لفظ په واسطه چې د خاوند له خوا پر رجعت باندې دلالت وکړي او له طلاق څخه د صرف نظر کيدو په معنی تمام شي.

۲- چې خاوند داسې کار ترسره کړي چې هغه د رجوع معنا ولري.

د رجوع او نه رجوع په هکله اختلاف

کله کله د عدت په لړ کې د رجوع اونه رجوع په اړه اختلاف رامنځته کيږي که سړی شاهدان و نلري د ښځې خبرې ته اعتبار ورکول کيږي او قسم پکې نشته.

د رجعي طلاق اړوند احکام: په رجعي طلاق طلاقه شوې ميرمن به ځان ښکاره او سينگاروي، د هغې د خاوند لپاره مستحب دي چې کله د هغې خواته ورځي اجازه به ترې اخلي، او يا به يې د خپلو بوټانو په آواز باندې خبروي، رجعي طلاق کوروالی له ميرمنې سره نه حراموي، او که طلاق پرته له دريو څخه باين وي، خاوند کولای شي هغه د عدت په موده کې او يا وروسته له عدت څخه بيا په نکاح کړي.

که اصيله ميرمن په درې طلاقو او مينځه په دوو طلاقونو طلاقه شي، تر هغه (طلاقونکي) خاوند ته نه حلالیږي، ترڅو چې بل خاوند هغه په صحيحې نکاح نکاح نکړي، کوروالی ورسره ونه کړي بيا يې طلاقه کړي او يا ترې دغه خاوند مړنه شي.

مراهق هلک په تحليل کې د بالغ په څير دی.

د بادار کوروالی مينځه د خاوند لپاره نشي حلالولای.

که څوک د تحليل په نيت نکاح وکړي، نکاح يې مکروه ده، که کوروالی ورسره وکړي، د لومړي خاوند لپاره حلالیږي.

که اصيله مېرمن په يو اويا دوو طلاقو طلاقه شي، د عدت له تيريدو وروسته د بل چاسره واده وکړي او بيا د اول خاوند د نکاح لاندې راشي، له درې وړو طلاقو سره لومړي خاوند ته راگرځي، دويم خاوند تر دريو کم طلاقونه داسې له منځه وړي لکه څنگه چې درې طلاقه له منځه وړي، امام محمد وايي: له دريو څخه کم طلاقونه له منځه نه وړي.

که مېرمن په دريو طلاقو طلاقه کړي او هغه ووايي: زما عدت تير شو، بل ميره سره مې واده وکړ، هغه راسره يوځای شو، او طلاقه يې کړم، عدت مې تير شو، او موده د دغو کارو احتمال ولري، خاوند ته جايز ده چې د هغې خبره ومني که دده په غالب گمان هغه صادق وي.

شرح: په رجعي طلاق د طلاقي شوې ښځې خاوند ته ځان ښودل او سينگار

کومه مېرمن چې په رجعي طلاق طلاقه شوې وي، کولای شي چې د خپل خاوند لپاره ځان سينگار کړي، ترڅو د هغه رغبت ورته پيدا شي او مراجعه ورته وکړي او د طلاق له بدو عواقبو څخه ځان او خپل خاوند وژغوري او خاوند ته د ښځې ځان جوړول او ځان ښودل د رجعت لپاره لار جوړوي او مستحب کار دی.

په رجعت کې له رجعي مطلقې سره د خاوند تعامل

د رجعي مطلقې خاوند ته مستحب ده چې کله د هغې لوري او يا کوټې ته ورځي، اجازه به ترې اخلي او يا به هغه په خپل ورتگ خبروي، ځکه طلاق دده له لوري واقع شوی او له طلاق څرگندېږي چې دی يې نور له ځان سره ساتل نه غواړي، او که غوښتی يې نو رجوع به يې ورته کړې وه. نو دی به له هغې سره د پرد� په توگه تعامل کوي.

طلاقي شوې ښځې ته د رجوع حکم

لکه څرنگه چې مخکې تېر شول طلاق په درې ډوله دی: رجعي، باين او مغلظ، نو په رجعي طلاق کې سړی په ځانگړې اراده، د ښځې له موافقې پرته هغې ته رجوع کولی شي. نوي عقد ته پکې اړتيا نشته.

په باين طلاق کې که خاوند وغواړي چې ښځه بېرته له ځانه سره وساتي نو په يوازې توگه رجوع نشي کولای، بلکې د ښځې رضا ته اړتيا شته، له سره به عقد تړل کيږي او ايجاب او قبول به کيږي، بيا ورته روا کيږي.

په مغلظ طلاق کې چې ښځې ته درې طلاقونه اچول شوي وي، په نوي عقد کار نه جوړيږي، بلکې ښځه به پرېږدي چې عدت يې تېر شي، بيا يې بل خاوند په نکاح کړي، کوروالی ورسره وکړي، که هغه طلاقه کړه، بيا پخواني خاوند ته له نوي عقد څخه وروسته روا کيږي.

د حلالې په نيت د نکاح حکم

لومړی خاوند ته د حلاليدو په نيت طلاقه شوې مېرمن په نکاح کول او بېرته طلاقول مکروه تحریمي دي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: د الله لعنت دې وي په حلالوونکي او په هغه چا چې هغه ته يې حلالوي.

د حلالې کوونکي او پخواني خاوند حالت

هر سړی په خپله ښځه کې د درې طلاقونو واک لري کله چې يو څوک خپلې مېرمنې ته يو يا دوه طلاقه واچوي، که بېرته رجوع ورته وکړي، نو يواځې هغه پاته طلاقونه وراچولی شي، او که وروايې چول او له پخوانو سره يې درې طلاقه پوره شول، ښځه په مغلظ طلاق طلاقه شوه، او بېرته رجوع ورته نشي کولای. خو که طلاقي شوې مېرمنې بل خاوند وکړ، او هغه له يوځای والي وروسته طلاقه

کړه، که پخواني خاوند په نکاح کړه، هغه له ټولو طلاقونو سره راگرځي، که یو طلاق یې وړ اچولی وي، که دوه او که درې ټول له منځه ځي.

ایلاء

کله چې خاوند مېرمنې ته ووايي: قسم په خدای زه به تاته نه نژدې کړم، او یا زه تا ته څلورمياشتې نه نژدې کړم، دی د ایلاء سوگند خوړونکی گڼل کیږي، (ایلاء کوونکي ته په عربي کې مول ویل کېږي). که په څلورو میاشتو کې له هغې سره کوروالی وکړي په خپل قسم کې حاثت کیږي، د قسم کفاره به ورکوي او ایلاء له منځه ځي، که په څلورو میاشتو کې له هغې سره کوروالي ونکړي، بنځه یې په یو باین طلاق طلاقیري، که په قسم کې یې څلور میاشتې یادې کړي وي، نو قسم یې ساقطیږي او که قسم یې د تل لپاره کړی و، قسم یې باقي دی، که بیا یې په نکاح کړه ایلاء بیا ورسره راگرځي، که د هغې سره کوروالی وکړي کفاره ورباندې لازمیږي، او که نه د څلورو میاشتو په تیریدو بل طلاق واقع کیږي، که بیا یې په نکاح کړه، ایلاء بیا ورسره راگرځي چې د څلورو میاشتو په تیریدو بیا طلاقیري، که هغه وروسته د بل خاوند له ازدواج څخه بیا په نکاح کړي بیا په دغه ایلاء طلاق نه واقع کیږي خو قسم یې باقي دی که کوروالی ورسره وکړي د قسم کفاره به ورکوي.

که له څلورو میاشتو څخه کمه نېټه په قسم کې یاده کړي دغه شخص ایلاء کوونکی نه شمیرل کیږي، که قسم په حج، روژې، صدقې، د غلام په ازادولو او یا په طلاق باندې وکړي ایلاء کوونکی بلل کیږي.

که په رجعي طلاق طلاقې شوې مېرمنې څخه ایلاء وکړي ایلاء کوونکی دی، که له باینې مطلقې څخه ایلاء وکړي ایلاء کوونکی نه گڼل کیږي. د مینځې د ایلاء موده دوه میاشتې ده.

که ایلاء کوونکی داسې ناروغ وي چې کوروالی نشي کولای، او یا مېرمن مریضه وي، او یا د دواړو ترمنځ دومره واټن شتون ولري چې د ایلاء په موده کې ځان هلته نشي رسولای، وفا دده دا ده چې په ژبه باندې ووايي: ما هغې ته رجوع وکړه، کله چې همدا خبره وکړي ایلاء ساقطیږي، که له ناروغۍ څخه د ایلاء په ټاکلې موده کې روغ شي بیا دغه د خولې رجوع باطلیږي، او د جماع (کوروالي) په واسطه رجوع صورت مومي.

که مېرمنې ته ووايي: ته په ما باندې حرامه یې د نیت پوښتنه به ورڅخه کیږي، که هغه وویل: درواغ مې ویل درواغ شمیرل کیږي، که هغه وویل: طلاق مې هدف و، په یو باین طلاق طلاقیري، مگر که د دریو نیت یې کړی وي بیا درې دي، که ووايي: مقصد مې ظاهر و، ظاهر بلل کیږي، که ووايي: مقصد مې حراموالی و، یا مې هیڅ هدف نه و، نو قسم شمیرل کیږي او ایلاء واقع کیږي.

شرح: ایلاء په لغت کې قسم ته وایي او د فقهانو په اصطلاح کې دا ده چې څوک داسې سوگند وخورې: زه به تر څلورو میاشتو او یا له هغو څخه په زیاته موده کې له خپلې مېرمنې سره کوروالی نه کوم.

د ايلاء الفاظ

د ايلاء الفاظ په دوه ډوله دي صريح او کنايي.

صريح الفاظ هغه الفاظ دي چې په ښکاره ډول د نه نږدې کيدو او نه کوروالي معنا ورڅخه معلومېږي، او نيت ته کومه اړتيا نلري، لکه خپلې ښځې ته د خاوند دا الفاظ: والله که درنږدې شم، والله که درسره کوروالی وکړم، والله که د جنابت غسل درڅخه وکړم او دې ته ورته نور الفاظ چې قسم پرې منعقدېږي. دا ډول الفاظ که استعمال شي سمدستي پرته د کومې نيتې ايلاء واقع کېږي. کنايي الفاظ هغه الفاظ دي چې صراحتاً ورڅخه د نه نږدې کيدو معنا نه راوځي بلکې د متکلم نيت او د خبرو سياق ته کتل کېږي، لکه د خاوند دا الفاظ: تاته نه راځم، تا سره په کټ کې شپه نه کوم، تا سره اړخ نه لگوم، ته په ما باندې حرامه يې، او دې ته ورته نور الفاظ.

د ايلاء ډولونه

ايلاء په دوه ډوله ده:

- ۱- ابدی ايلاء: هغه ايلاء ده چې خاوند په خپل قسم کې د مودې يادونه ونکړي.
- ۲- موقت ايلاء: هغه ايلاء ده چې خاوند په قسم کې څلورمياشتې يا تر دې زياته موده ياده کړي.

د ايلاء حکم

د ايلاء د حکم په هکله الله جل جلاله فرمايي: ژباړه: د هغو کسانو لپاره چې د خپلو ښځو (څخه) قسم خوري، انتظار دی څلور مياشتې، نو که (ددې مودې دننه) د يو بل سره يو ځای شول، بې شکه الله ښونکی او مهربان دی. او که د طلاق اراده يې کړې وه، نو بې شکه الله اوريدونکی او ښه پوه دی.

که ايلاء کوونکی خاوند د څلورو مياشتو دننه ښځې ته ورنږدې شو د قسم کفار^(۱) به ورکوي. که څلور مياشتې تيرې شوې او کوروالی يې ورسره ونکړ بيا په يو باين طلاق طلاقيږي.

د ايلاء احکام

- ۱- که خاوند خپل قسم کې د څلورو مياشتو څخه کمه موده وټاکي ايلاء نه شميرل کېږي.
- ۲- رجعي مطلقې ته د عدت په لړ کې ايلاء صحيح ده خو باينې ته نه ده صحيح.
- ۳- که په حج، روژه او يا صدقې باندې قسم وکړي لکه چې ووايي: که له تا سره مې کوروالی (جماع) وکړ، په ما دې حج، لس ورځې روژه، يا دوه زره افغانۍ صدقه وي، دا ټول ايلاء بلل کېږي.
- ۴- که خاوند ښځې ته په نږدې والي کې ستونزې لري، که دا ستونزې ناروغي وي او يا د واټن لرې والی، په خوله باندې هم رجوع کول جواز لري.

(۱)- د قسم کفار له مسکينانو نه ډوډۍ، يا جامې، يا د غلام ازادول دي او که دا يو هم ونه لري بيا به درې روژې نيسي.

سرچينې:

- د دې موضوع د ليکلو لپاره له لاندې ماخذونو څخه استفاده شوې ده:
۱. قرآن کریم، تنزيل من الرب العلمين او د هغه ځينې تفاسير.
۲. د احاديثو کتابونه او ځينې شرحې.
۳. الهداية شرح البداية، د امام برهان الدين ابوبکر المرغيناني تصنيف.
۴. البحر الرائق د امام ابو البركات عبدالله بن احمد بن محمد نسفي تصنيف.
۵. بدائع الصنائع د امام محمد بن علي بن محمد بن عبدالله الشوکاني اليمني تصنيف.
۶. الأوزان الشرعية، د مفتي محمد شفيع تصنيف.
۷. الفقه الاسلامي و أدلته، د دکتور وهبة زحيلي تصنيف.
۸. فقه الزکاة، د دکتور يوسف القرضاوي تصنيف.
۹. الموسوعة الفقهية الكويتية د کويت د ارشاد، حج او اوقافو د علماوو د ټولگې تصنيف.
۱۰. فتاوى هندية د لشيخ نظام وجماعة من علماء الهند تصنيف.
۱۱. القاموس الفقهي د سعدي أبو جيب تصنيف.
۱۲. مختار الصحاح د محمد بن أبي بکر بن عبدالقادر الرازي تصنيف.
۱۳. الاختيار لتعليل المختار د ابن مودود الموصلی تصنيف.
۱۴. البحر الرائق شرح كنز الدقائق د زين الدين ابن نجيم الحنفي تصنيف.
۱۵. تبیین الحقائق شرح كنز الدقائق
۱۶. فقه السنة د الدکتور محمد ضياء الرحمن الأعظمي تصنيف.
۱۷. الفقه الميسر د صالح بن غانم السدلان تصنيف.

۱۸. مجلة الأحكام العدلية د عثماني خلافت د دورې د علماوو او فقهاوو څخه د تركيب شوې ډلې

تصنيف.

۱۹. تبين الحقائق شرح كنز الدقائق د فخر الدين عثماني بن علي الزيلعي تصنيف.

۲۰. الفتاوي البزاية بهامش د محمد ابن البزاز الكردي تصنيف.

۲۱. العناية بشرح الهداية د محمد بن محمود البابرتي تصنيف.

۲۲. رد المحتار - (۹ / ۱۷۸). الاختيار لتعليل المختار - (۳ / ۹۳)، الفقه الحنفى وادلته: ۱۴۸.

۲۳. رد المحتار - (۹ / ۲۱۷)

۲۴. الدر المختار - (۳ / ۲۲).

۲۵. الفقه الاسلامى وادلته: ۶۴\۷.

۲۶. الجوهرة النيرة - (۳ / ۴۸۰).

۲۷. الفقه الحنفى وادلته: ۱۷۵، بحواله اعلاء السنن: ۱۱/۱۳۶. البحر الرائق - (۳ / ۱۰۷)، رد المحتار

- (۹ / ۲۷۱). الاختيار لتعليل المختار - (۳ / ۱۰۱).

۲۸. الفقه الحنفى في ثوبه الجديد: ۷۵، بحواله: حاشيه ابن عابدين.

۲۹. الصبح النورى: مولانا محمد حنيف كنگوهي.

۳۰. التنف في الفتاوى - (۱ / ۲۷۰).

۳۱. رد المحتار - (۹ / ۳۵۸) - البحر الرائق - (۳ / ۱۱۸). الفقه الحنفى وادلته: ۱۶۲.

حکمت تعدد زوجات رسول الله (ص)

از خداوند متعال می‌خواهم که قلب‌های ما را به محبت و رضایش جمع نماید، و برای ما توفیق، اخلاص و استقامت در قول و عمل بدهد و برای ما ایمان کامل، صدق و یقین نصیب نماید، یقیناً که او اجابت‌کننده دعا است.

در تعدد زوجات رسول خدا حکمت‌های وجود دارد که هر کور دل نمی‌تواند آن را درک کند گرچه هر یک مانند آفتاب روشن است. کور دلان مستشرقین، مغرضین و منکرین رسالت پیامبرگرامی همواره تلاش می‌کنند تا آفتاب را با دو انگشت پنهان کنند؛ اما حقانیت نبوت و رسالت رسول خدا چون آفتاب درخشان درخشنده است که هیچ حجابی مانع تابش نور آن نمی‌شود، و نه ابر و نه غباری آن را می‌پوشاند، پس اگر کسی بخواهد که این نور را خاموش کند و یا روشنایی آن را از چشم پنهان کند، و بر آن بدمد (پف کند) یا چیزی را در مقابل آفتاب بگذارد نمی‌تواند روشنایی آن را از بین برد.

همانا آفتاب نبوت آفتاب هدایت و عرفان است، که به واسطه اش خداوند متعال بد بختی زنده‌گی را از میان برداشته و مردم را از تاریکی‌ها به سوی روشنایی سوق داده است.

در این مقاله دو نقطه مهم و اساس به نظر می‌رسد که هر دو از نبی کریم (ص) شبهات را دفع می‌کنند، پس واجب است که آن دو را فراموش نکنیم و از آن‌ها غافل نشویم و هر گاه در مورد امهات المؤمنین و حکمت تعدد زوجات رسول خدا ﷺ سخن می‌گوییم آن دو را در مقابل چشمان ما قرار دهیم.

اول : حضرت رسول گرامی در جوانی اش جز با حضرت خدیجه رضی الله عنها با هیچ یکی از امهات المؤمنین ازدواج نکرده بود مگر بعد از رسیدن به سن پیری یعنی اینکه سنش از پنجاه تجاوز کرده بود .

دوم : تمام زوجات الطاهرات آن حضرت (ص) به جز حضرت عائشه رضی الله عنها ثیبه (بیوه) بودند تنها از میان خانم های آن حضرت (ص) ام المؤمنین عائشه باکره و جوان بود .
به یقین که حکمت تعدد زوجات رسول اکرم (ص) بسیار گسترده است؛ اما در این مقاله در چهار بند خلاصه شده است.

اول- حکمت تعلیمی

هدف اساسی از تعدد زوجات رسول خدا (ص) این است که برای زنان امت معلمانی تربیه شوند و احکام شرعی را به آنها تعلیم دهند، چون زن ها نصفی از پیکر جامعه هستند و به مثل مردان بر آنها نیز تکالیف شرعی فرض شده است. و بسیاری آنها از سؤال کردن در مورد بعضی از احکام شرعی به خصوص در آن مواردی که به آنها تعلق می داشت از نبی کریم (ص) شرم و حیاء می کردند ، مانند حکم حیض ، نفاس ، جنابت و امور رُنا شوهری و غیره چون یک زن می خواست در رابطه به بعضی از مسایل از نبی کریم (ص) سؤالی کند شرمنده می شد.

دوم حکمت تشریعی

حکمت تشریعی نیز از حکمت تعدد زوجات رسول الله (ص) است و این حکمت واضح و چشم گیر است، یکی از آن باطل کردن بعضی رواج های بد جاهلی است مانند: رواج بد فرزند خواندگی، آن رواجی که قبل از اسلام در میان عرب ها رایج بود. فرزند خواندگی جزء از دین پدری شان تلقی می شد، هنگامی یکی ایشان پسری را که از آن نمی بود به فرزند می گرفت، در تمام احوال و حقوق خانوداگی مانند: میراث، طلاق، زوجات و محرمات و غیره چیز های که نزد آنها عرف بود او را مثل فرزندان نسبی اش سهیم می گردانید. وقتی یکی از ایشان فرزند می گرفت در حالی که که از خودش نمی بود برای او می گفت: تو پسر من هستی از تو میراث می برم و تو از من میراث می بری و اسلام عزیز آنها را نگذاشت که در رواج های باطل قرار گیرند و در تاریکی های جهالت باقی بمانند، پس بر این اساس آیا پیامبر (ص) پسری را به فرزند نگرفته بود ، بلکه حضرت (زید بن حارثه (ض)) را طبق عادت عرب قبل از اسلام به فرزند می گرفته بود.

قصه فرزند می گرفتن (زید بن حارث) از با حکمت ترین قصه ها است او در زمان کودکی روزی با مادرش به جایی سفر میکرد که ناگهان کاروان شان به غارت برده شد. گویند زید پسر هشت ساله بود؛ بعد غارت گران وی را در بازار عکاظه به فروش آوردند، حکیم بن حزام بن خویلد وی را برای عمه اش خدیجه رضی الله عنها به چهار صد درهم خرید. هنگامیکه خدیجه با رسول الله (ص) ازدواج کرد

خديجه وى را به پيامبر(ص) بخشيد و رسول الله (ص) او را آزاد کرد. چند وقت بعد خانواده اش از جاى بود و باش او خبر شدند، پدر و کاکايش بخاطر گرفتن او نزد رسول الله (ص) آمدند. رسول الله (ص) زيد بن حارثه را مخير کرد اينکه نزد آن حضرت مى باشد و يا با پدرش بر ميگرده؛ زيد نرفتن با پدر را نسبت به حسن خلق و احسان رسول خدا اختيار کرد در اين حال رسول الله (ص) از حجره اش بيرون شد و فرمود: اى کسانى که حاضر هستيد شاهد باشيد که زيد فرزند من و وارث من است. بعد از آن تا هنگامى که قرآن نازل نشده بود الاحزاب- ۵

وى را زيد بن محمد صدا مى زدند بعد از نزول آيت قرآن كريم رسول الله (ص) براى او فرمود: تو زيد بن حارثه بن شراحيل استى و پيامبر (ص) او را با دختر عمه اش (زينب بنت جحش اسدى) ازدواج کرد و زينب با او چند مدتي زندگى کرد اما طول نکشيد و به يقين مناسبات و علايق در بين شان خراب شد و اصلاً نقطه اختلاف ميان شان اين بود که زينب خود را از او اشرف تر ميديد به خاطر اين که از قبل فرزندی بودنش وى غلام و برده بود و زينب صاحب حسب و نسب بود.

خداوند متعال خواست که زيد زينب را طلاق دهد که طلاق داد و بعد الله متعال رسولش را امر فرمود که با زينب ازدواج کند تا رواج پسر خواندگى و فرزندی گرفتن از بين رود و به جاى آن قواعد اساس اسلامى قائم شود (که الحمد لله همان طور شد) آنچه را پيامبر (ص) در دل مخفى نگه مى داشت امر جايز و مباح و بدون ايراد بود؛ اما از زبان درازى مردم به خصوص منافقين و فجار مى ترسيد اينکه آنها گویند محمد مطلقه فرزندش را نکاح کرده از اين لحاظ به انجام اين امر کندی مى کرد و آن را در دل مخفى داشت؛ حضرت ابن عباس مى گوید : پيامبر(ص) حذر داشت اين که منافقان بگویند محمد را ببينيد که با زن پسر خود ازدواج کرده است تا اين که از جانب خداوند متعال مورد خطاب قرار گرفت و خداوند فرمود:

ترجمه: ياد آور شو زمانى را که به کسى (زيد بن حارثه نام) که خداوند (با هدايت دادن وى به اسلام) بدون نعمت داده بود، و تونيز (ب تربيت کردن و آزاد نمودن وى) بدو لطف کرده بودى، مى گفتى: همسرت را نگاهدار و از خدا بترس. (اى پيغمبر!) تو چيزى را در دل پنهان مى داشتى که خداوند آن را آشکار مى سازد، و از مردم مى ترسيدى، درحالى که خداوند سزاوارتر است که از او بترسى. هنگامى که زيد نياز خود را بدو به پايان برد (و بر اثر سنگدلى و ناسازگارى زينب، مجبور به طلاق شد، و وى را رها کرد) ما او را به همسرى تو درآوردیم. تا مشکلى براى مومنان در ازدواج با همسران پسر خوانده گان خود نباشد، بدان گاه که نياز خود را به آنان به پايان ببرند (و طلاقشان دهند). فرمان خداوند بايد انجام بشود (احزاب ۳۷)

به اين گونه حکم فرزند خواندگى تمام شد وعاداتى که در جاهليت از آن پيروي مى شد باطل گرديد و کلام خداوند متعال در اين مورد به صراحت و جدت تام نازل شد. ترجمه:

(محمد پدر(نسبی)هیچ یک از مردان شما(نه زید و نه دیگری) نبوده (تا ازدواج با زینب برای او حرام باشد) و بلکه فرستاده خداوند و آخرین پیغمبران است (ورابطه او با شما رابطه نبوت و رهبری است). و خداوند از همه چیز آگاه بوده و هست). الاحزاب (٤٠)

و به یقین که این ازدواج مبنی به امر الله متعال صورت گرفته و به خواست هوای نفس و شهوت نبوده مثلی که بعضی تهمت گران و دین ستیزان می گویند.

سوم حکمت اجتماعی :

ازدواج رسول الله (ص) با دختر حضرت ابوبکر صدیق (ض) این حکمت را به وضاحت آشکار می نماید و نیز با دختر حضرت عمر (ض) ، رسول الله (ص) ارتباطش را به اساس مصاهره و نسب به هدف قوت، پخش و نشر اسلام با قریش مستحکم نمود و با چند بانوی قریشی ازدواج کرد تا نیز در بین قبایل ارتباط محمکی بار آید و از این طریق قلب ها را به سوی خود جلب نمود و بعد همه به اساس ایمان ماحول دعوتش جمع شدند.

پیامبر (ص) با حضرت عائشه دختر بهترین مردم و بزرگترین مردم از روی قدر و منزلت که همانا ابوبکر صدیق (ض) آنکه سابق ترین مردم در اسلام است و آنکه نفس ، روح و مالش را در راه دین خداوند قربانی کرده و آنکه همواره از رسول الله(ص) حمایت و پشتیبانی کرده و آنکه در راه خداوند لث کوب و تکالیفی را متحمل شده چنانچه رسول الله (ص) در موردش فرموده: بدون ابوبکر هیچ کسی نیست که بر من احسان کرده باشد مگر این که احسانش را جبران نکرده باشم از برای او بر من احسانی است که خداوند متعال آن را در روز قیامت جبران کند، و مال هیچ کسی بر من نفع نرسانده مگر مال ابوبکر و من اسلام را بر هیچ یکی پیش نکردم مگر این که نخست (اگر قبول هم کرد) نزدش مشکوک بود؛ مگر ابوبکر که بدون هیچ درنگی آن را پذیرفت، رسول الله (ص) مکافات ابوبکر را بزرگتر از این که چشمانش به ازدواج دخترش با آن حضرت(ص) و ایجاد رابطه در بین شان به اساس مصاهره و قرابت روشن گردد در دنیا نیافت، بدین اساس صداقت و روابط شان مستحکمتر شد. و نیز رسول الله (ص) با سیده حفصه بنت عمر(ض) ازدواج نموده است، پس این ازدواج باعث روشنایی چشم، صداقت ، اخلاص و قربانی دادن در راه خداوند برای پدرش عمر (ض) در اسلام شد

و حضرت عمر کسی بود که در مقابل اسلام قرار می گرفت؛ اما بعد کسی شد که خداوند متعال توسط او اسلام و مسلمین را عزت بخشید و به واسطه او چراغ دین را بر افراشت و ارتباطش با رسول الله(ص) از طریق مصاهره محکم شد و نیز در عین حال این رابطه بهترین مکافات برایش محسوب می شود به خاطر آن خدماتی که در راه اسلام انجام داده و نیز برابری و رابطه خویشاوندی بین او و بین وزیر اول حضرت ابوبکر(ض) به اساس این مصاهره بر قرار شد. و ازدواج دختران شان برای هر دو باعث عزت و مکافات بزرگی گردید و به دست آوردن شرف بزرگ نسبت به این رابطه برای شان در زندگی ممکن نبود، مسلماً

آن حضرت (ص) از سياست و وفا دارای با مخلصين دين برخوردار بود همچنان پيامبر (ص) حضرت عثمان (ض) و حضرت علی (ض) را با ازدواج دخترانش برای آنها گرامی داشت و این چهار تن بزرگان صحابه و خلفای آن حضرت (ص) بعد از رحلتش در گسترش دين و اقامه دعوتش واقعاً تلاش کرده ادای مسؤوليت نمودند .

چهارم حکمت سیاسی

پيامبر (ص) با بعضی زنان به هدف به دست آوردن قلب ها ازدواج نموده؛ چون ماحول ايشان قبایل مختلف وجود داشت و این یک چیز واضح است هنگامي انسان با دختری از یک قبیله و یا قوم ازدواج کند در بین وی و اهل آن قبیله رابطه قرابت و خویشاوندی ایجاد می شود و طبیعی است که آن ها را به کمک و حمایت خود می طلبد. و در این مورد چند مثال بیان می کنیم تا این حکمت برای ما بهتر واضح شود آن که در قبال این ازدواج ها هدف رسول الله (ص) بود.

نخست : رسول الله(ص) با سیده جویریة بنت حارث سردار بنی مصطلق ازدواج کرد این بانو با قوم خانواده اش یکجا اسیر شده بود و بعد از اسارت خواست که با برداختن فدیة خود را آزاد سازد پس نزد رسول الله (ص) آمد و از آن حضرت کمک خواست رسول خدا برایش پیشنهاد کرد این که او را آزاد سازد و بعد با او ازدواج نماید، پس او پیشنهاد رسول خدا را پذیرفت و رسول الله (ص) وی را نکاح کرد، بعد مسلمین گفتند آیا مناسب است نزد ما خویشاوندان پيامبر (ص) اسیر باشد. پس تمام اسیرانی را که زیر دست شان بود آزاد کردند و هنگامي که بنو مصطلق این شرافت ، شهامت و مراودت را دیدند تمام شان ایمان آوردند و بر این اساس به دین خدا شرف یاب شدن. پس ازدواج رسول الله(ص) به خاطر نفع رساندن و بر قرار کردن رابطه با زوجه اش و با قوم و خانواده زوجه اش بود چون این امر سبب اسلام آوردن و آزاد شدن آنها گردید و حضرت جویریة رضی الله عنها در میان قومش زن صاحب شرف و احترام بود.

و همچنان پيامبر (ص) با سیده صفیه بنت حبیبی بن اخطب که بعد از قتل شوهرش در غزوۀ خیبر اسیر شد ازدواج نمود. قبل از ازدواج آن حضرت (ص) وی را طلب نمود و در میان دو امر مخیر گردانید :

۱- اینکه آن را آزاد نماید و بعد با او نکاح کند و او زوجه آن حضرت گردد.

۲- از اسارت رهایش کند تا با نزد اهلس برگردد.

پس وی اختیار کرد این که آزاد شود و در نکاح آن حضرت (ص) قرار گیرد، و او هنگامی در این قضیه حسن خلق، حسن معامله، بزرگی و مهربانی رسول الله (ص) را که دید ایمان آورد و به ایمان آوردن وی شماری از مردم نیز ایمان آوردند.

و نیز پیامبر (ص) با ام حبیبه رمله بنت ابو سفیان ازدواج کرد و در این وقت ابو سفیان پرچم بردار شرک و از دشمنان سر سخت رسول الله (ص) حساب می شد. و به یقین که دخترش در مکه به اسلام مشرف شده بود و بعد با شوهرش به حبشه هجرت کرد و در آنجا شوهرش فوت کرد و این بانو تنها و مجرد ماند و هیچ حامی و غمخواری نداشت، هنگامی که رسول خدا از این موضوع خبر شد کسی را نزد نجاشی پادشاه حبشه فرستاد تا آن را برای پیامبر (ص) نکاح کند، نجاشی این خبر را برای ام حبیبه رساند وی بسیار خرسند شد؛ زیرا که اگر نزد پدر و اهلش بر می گشت وی را به کفر و ارتداد مجبور می کردند. نجاشی از جانب رسول خدا برای ام حبیبه رضی الله عنها چهار صد دینار مهر و بعضی هدایا پرداخت و او را به مدینه فرستاد و هنگامی وی به مدینه رسید رسول الله (ص) وی را نکاح کرد.

بعد از این که در مورد حکمت تعدد زوجات رسول الله (ص) صحبت کردیم حالا در مورد امهات المؤمنین آن پاک دامن ها که خداوند متعال از ایشان راضی باشد سخن می گوئیم: به یقین که خداوند متعال آنها را برای حبیبش محمد مصطفی (ص) اختیار کرد و آن ها را به شرف بزرگ اکرام نمود شرف نسبت به سید المرسلین و اختیار آن ها از جمع زنان و گردانیدن آنها برای مسلمین به عنوان مادران و، وجوب احترام و تعظیم و حرمت ازدواج با آنها حتی بعد از رحلت رسول الله (ص) به خاطر احترام به آن حضرت (ص) است خداوند متعال در مورد فرموده است:

ترجمه: (پیغمبر از خود مومنان نسبت به جان های شان اولویت بیشتر دارد (و اراده و خواست او در مسایل فردی و اجتماعی مومنان، مقدم بر اراده و خواست ایشان است) و همسران پیغمبر، مادران مومنان محسوبند) و باید احترام مادری آنان را از نظر به دورداشت، و یکایک ایشان را بزرگ و ارجمند شمرد) احزاب ۶

خداوند متعال ازدواج مطهرات نبی کریم (ص) را شرف بخشید این که آن ها را امهات المومنین و وجوب احترام و میره گردانید و نکاح ایشان را بر مردان حرام قرار داد پس این همه اکرام به پیامبر (ص) و شرف برای آنهاست.

مادران مومنین آنانی که رسول الله (ص) با ایشان ازدواج کرده تعداد شان از ده تن بیشتر است چنانچه هریک در ذیل معرفی گردیده است:

خداوند متعال ازواج مطهرات نبي کریم (ص) را شرف بخشید این که آن ها را امهات المؤمنین و وجوب احترام و مبره گردانید و نکاح ایشان را بر مردان حرام قرار داد پس این همه اکرام به پیامبر (ص) و شرف برای آنهاست.

مادران مؤمنین آنانی که رسول الله (ص) با ایشان ازدواج کرده تعداد شان از ده تن بیشتر است چنانچه هریک در ذیل معرفی گردیده است :

۱- أم المؤمنین خدیجه بنت خویلد رضی الله عنها

این بانو نخستین زوجه رسول الله (ص) است رسول کریم (ص) قبل از بعثت با وی ازدواج نموده و آن حضرت (ص) مرد بیست و پنج ساله بود و حضرت خدیجه رضی الله عنها زن بیوهٔ چهل ساله که نخست در نکاح اُبی هاله بن زراره بود و بعد از آن با عتیق بن عائذ ازدواج کرد و از بعد مرگ هر با رسول الله (ص) ازدواج نمود. در کتاب الإصابه آمده است و به یقین رسول خدا وی را از لحاظ محکم بودن در تصمیم و ذکاوت عالی که داشت انتخاب کرد. این ازدواج یک ازدواج حکیمانه بود؛ زیرا ناکح و منکوحه هر دو صاحب عقل و خرد بودند. و فرق سن و سال در بین میان شان اصلاً هیچ مطرح نبود؛ چون که این ازدواج مبنی به هوس و شهوت نبود، بلکه به اساس هدف بلند انسانیت بود و خداوند متعال وی را برای رسولش به خاطر مسؤولیت سنگین رسالت نصیب کرد و او بسا تکالیف دعوت شوهر را متحمل شد و به یقین که خداوند متعال برای پیامبرش این زن پرهیزگار پاک دامن و با هوش و عاقل را نصیب کرد تا وی را در مسیر راه دعوت و تبلیغ دین و نشر رسالت کمک کند و او نخستین زنی است که به پیامبر (ص) ایمان آورده است. و دلیل قوت عقل و محکم بودن نظرش این است : هنگامی حضرت جبریل علیه السلام در غار حرا نزد رسول الله (ص) با وحی الهی تشریف می آورد پیامبر (ص) در حالی که قلبش لرزه داشت نزد خانمش خدیجه رضی الله عنها بر می گرده و داخل خانه شده می گوید: مرا بپوشان مرا بپوشان و خدیجه برای آن حضرت تکیه گاهی می شود تا این که از او بیم ترس دور می شود، خدیجه از آن حضرت (ص) در مورد ماجرا می پرسد رسول الله (ص) برایش می گوید: من در مورد نفسم می ترسم حضرت خدیجه به رسول الله (ص) دل داری می دهد و می گوید: خوش باش هرگز ترا خداوند رسوا نمی کند ؛ زیرا که تو همواره صله رحمی را رعایت کردی و سخن راست گفتی و سختی را تحمل کردی و فقیر را به دادن مال کمک کردی و ضعیف را احترام کردی و همواره از حق حمایت کردی .

پیامبر (ص) ایام جوانیش را با خدیجه سپری کرد و در موجودیت وی با کسی ازدواج نکرد و هیچ یکی را به مثل او دوست نداشت و حضرت عائشه رضی الله عنها با وجود این که با او

یکجا جمع نشده بود و او را ندیده بود؛ اما باز هم با وی رشک داشت، حتی این که یک بار رسول الله (ص) از او نزد حضرت عائشه رضی الله عنها یاد آوری کرد حضرت عائشه گفت: او یک زن پیری در زمان گذشته بود به یقین خداوند برای تو از او بهتر عطاء کره مراد خودش بود، از شنیدن این کلمه رسول خدا قهر شد و برای عائشه فرمود: نخیر به خدا سوگند که خداوند از او بهتر برایم نداده است به یقین که او بر من ایمان آورد در حالی که مردم کفر می ورزید و در حالی که مردم مرا تکذیب می کرد مرا تصدیق کرد و در حالی که مردم مال های شان را از من باز می داشتند مرا به مالش معاونت کرد و خداوند متعال از وی برایم فرزند داد که از دیگر زنان مرا فرزندی نیست. گفت حضرت عائشه بعد از آن هیچ گاهی وی را به بدی یاد نکردم. شیخین از وی روایت کرده اند که گفته است: من به جز با خدیجه با هیچ یکی از بانوان رسول الله(ص) رشک نداشتم. با وجود این که او را ندیده بودم رسول خدا بسا اوقات از وی یاد می کرد و بعضی اوقات گوسفندی را از طرف او ذبح نموده برای دوستانش می فرست، و بعضی اوقات برایش می گفتم (این قدر از او تعریف می کنی) مثلی که در دنیا هیچ زنی نیست جز خدیجه بعد می فرمود: او چنین و چنان بود و از او برایم فرزندان است. حضرت خدیجه با رسول خدا بیست و پنج سال زندگی کرده پانزده سال قبل از بعثت و ده سال بعد از بعثت و پیامبر (ص) در حیات او با کس دیگری ازدواج نکرده و خداوند تمام فرزندان پیامبر (ص) جز از ابراهیم از این بانوی پاک دامن برای رسولش داده است و در هنگامی که به حق پیوست رسول خدا پنجاه سال عمر داشت و تمام ازدواج های پیامبر(ص) بعد از وفات خدیجه صورت گرفته است. به خاطر این صفات و حکمت هایش چنانچه ذکر شد جا و مسکنش جنت برین شد.

۲- ام المؤمنین سوده بنت زمعه

این بانو را رسول خدا بعد از فوت خدیجه نکاح کرد و آن بیوه سکران بن عمرو الانصاری بود و در انتخاب این بانو حکمت این است که وی نسبت به رسول خدا از لحاظ سن بزرگتر بود، او از جمله مؤمنات مهاجرات بود بعد از بازگشت هجرت دوم از حبشه شوهرش فوت شد، پس او تنها و بی کس ماند و نه حامی داشت که خرج برایش بپردازد و نه کمک کننده که یاریش کند و اگر بعد از فوت شوهرش نزد خانواده اش باز می گشت وی را جبراً به شرک می کشاندن و تعذیب می کردند تا اسلام را ترک گوید، پس از این لحاظ رسول خدا وی را نکاح کرد و کفالتش را به دوش گرفت و این نهایت احسان و تکریم آن حضرت (ص) برای او بود.

و اگر نعوذ بالله هدف پیامبر (ص) شهوت می بود مثلی که مستشرقین دروغ گویان گمان می کنند پیامبر(ص) به جای زن بیوه پنجاه و پنج ساله با دختر نو جوان ازدواج می کرد،

نخبر شهامت، و مروت رسول الله (ص) مثال زبان ها بود، و هدف ایشان از این ازدواج فقط حمایت و خیر خواهی آن نبود تا تحت کفالت رسول خدا (به دینش پا بر جا ماند).

۳- ام المؤمنین عائشه بنت ابی بکر (ض)

حضرت عائشه دختر جوان بود که رسول الله (ص) با او ازدواج کرد و از میان ازواج مطهرات فقط این یگانه کسی است که دختر باکره بود دیگر تمامی ازواج مطهرات زنان بیوه و عروسی شده بودند. حضرت عائشه صدیقه در میان امهات المؤمنین ذکاوت ترین و حافظ ترین شان بود بلکه از بیشترین مردان عالم تر بود به یقین که بسیاری از کبار علمای صحابه در مورد بعضی احکامی که به مشکل مواجه می شدند از ایشان می پرسیدند و او برای شان جواب می داد. همه کتب حدیث شاهد علم و عقل عالی و بزرگ شان اند. بدون حضرت ابو هُریره و حضرت عبدالله بن عمر هیچ کسی نسبت به او روایت بیشتر ندارد.

رسول الله (ص) وی را نسبت به همه ازواجش دوست داشت و ایشان عادت داشتند که در میان آنها به اساس عدالت نوبت می کردند و می فرمودند: ای پروردگارا این است تقسیم من آنچه که در اختیار من است و مرا در برابر چیزی که در اختیار من نیست مواخذه نکن (محبت و دوستی).

۴- ام المؤمنین حفصه بنت عمر (ض)

پیامبر (ص) با حفصه رضی الله عنها نکاح کردن در حالی که ایشان زن بیوه بودند. و قبلاً خنیس بن حذافه انصاری شوهر شان بود که در غزوه بدر بعد از پیکار و مبارزه شهید شد به یقین که از زمره مردان شجاع، قوی و مجاهد که نام های شان با خط زرین درج تاریخ است.

روایت است که پدرش حضرت عمر (ض) وی را برای حضرت عثمان (ض) بعد از وفات زوجه اش (رقیه) بنت رسول الله (ص) صلاح دید بعد از امتنای حضرت عثمان (ض) وی را رسول الله (ص) نکاح کرد. و این کار بزرگترین احسان و اکرام برای پدرش عمر بن خطاب بود.

۵- ام المؤمنین زینب بنت خزیمه

پیامبر (ص) بعد از حفصه با زینب بنت خزیمه بیوه قهرمان و پیشتاز اسلام حضرت عبیده بن حارث (ض) که در آغاز غزوه بدر شهید شد بود، به یقین این بانو در هنگام شهادت زوجش مؤظف و مصروف کمک های اولیه برای زخمیان بود و آن ها را معالجه می کرد، شهادت شوهرش وی را از این امر مهم باز نداشت، تا این خداوند متعال در اوایل معرکه، که با مشرکین درگیر شدند نصر را نصیب مؤمنین کرد. و هنگامی که رسول الله (ص) صبر و ثبات و مجاهدت زینب را در حالی که شوهرش هم شهید شده بود درک کرد خواست او را

در عصمت خود جا دهد و خاطرش جبران شود بعد از این که همدم و مونس خود را از دست داده بود، پس از او خواستگاری کرد.

۶- ام المؤمنین زینب بنت جحش

زینب دختر عمه رسول خدا بود رسول الله (ص) در حالی با زینب ازدواج کرد که او ثیبه بود وی نخست در نکاح زید بن حارثه بود بعد زید او را طلاق کرد و رسول الله (ص) به غرض حکمت بسیار بلندی که آن حکمت در ازدواج هیچ یکی از خانم های آن حضرت (ص) دیگر نبود ازدواج کرد و آن عبارت از ابطال فرزند خواندگی است چنانچه ذکر آن در حکمت تشریعی گذشت.

۷- ام المؤمنین ام سلمه هند بنت خزیمه

پیامبر (ص) با ام سلمه در حالی ازدواج کرد که او بیوه عبدالله بن عبد الاسد بود و شوهرش از پیش‌تاز در اسلام بود و عبدالله وقتی به حبشه هجرت کرد زوجه اش (ام سلمه) نیز با او به خاطر حفاظت دینش هجرت کرد و در هنگام هجرت این بانو برای شوهرش (سلمه) را به دنیا آورد. شوهرش در غزوه احد شهید شد ام سلمه با چهار فرزند یتیمش بدون کدام سر پرست و نان آوری تنها ماند، وقتی پیامبر (ص) دید که برای این زن کفیلی نیست (و شوهرش را در راه خدا از دست داده) وی را برای خود خواستگاری کرد، نخست این بانو عذرش را برای رسول خدا پیش کرد و گفت: من کلان سال و مادر چهار فرزند استم و در عین حال بسیار ننگ دارم از ازدواج. پیامبر (ص) نزدش کسی را فرستاد و جوابش را این طور ارایه کرد: یتیم هایت را با خود ضم می کنم و از خداوند می خواهم که ننگ را از دلت دور کند و من با کلان سالی و خورد سالیات کاری ندارم، بعد رسول الله (ص) وی را نکاح کرد پس از موافقه او یتیم هایش را تحت تربیه گرفت و برای آنها قلب مهربان رسول خدا باز بود تا این که کمبود پدر را احساس نمی کردند، چون خداوند بدیل پدرشان پدر مهربان تری برای شان داده بود که او رسول الله (ص) بود.

۸- ام المؤمنین ام حبیبه رمله بنت ابو سفیان

در سال هفتم هجری رسول الله (ص) با سیده ام حبیبه رضی الله عنها ازدواج کرد و این خانم بیوه عبیدالله بن جحش که در سر زمین حبشه فوت کرد بعد نجاشی وی را برای رسول الله (ص) نکاح کرد و از جانب رسول خدا برایش چهار هزار درهم مهر داد و بعد وی را با شرحبیل بن حسنه به رسول خدا فرستاد و حکمت ازدواج رسول خدا با این بانو آن بود که قبلاً بیان شد.

۹- ام المؤمنين جوړيه بنت الحارث

رسول خدا با سيده جوړيه بنت حارث بن ضرار سردار قوم بنی مصطلق ازدواج کرد و به تحقيق حکمت ازدواج رسول خدا با وی قبلاً بيان شد مثلی که ازدواج رسول خدا با صفیه بنت حیی بن اخطب در بحث حکمت سیاسی قبلاً بيان گرديد .

۱۰- ام المؤمنين ميمونه بنت الحارث الهالیه

نخست نام این بانو بره بود بعد رسول الله (ص) نام وی را ميمونه گذاشت و این آخرين زوجه رسول خدا بود حضرت عائشه در مورد او گفته است : به يقين که ایشان پرهيزگارترين ما به خداوند و با صله رحم ترين ما بودند . و او بيوه ابی رهم بن عبدالعزی بود، ازدواج با این بانو باعث شرف يابی قومش به اسلام گرديد. موضوعاتی که در این مقاله گفته شد یک جانبی از زندگی امهات المؤمنين و ازواج مطهرات رسول الله (ص) است که خداوند متعال ایشان را به صحبت و همسری رسول گراميش عزت بخشيد و ایشان را مادران مؤمنين قرار داد.

منابع:

- ۱- قرآن کریم
- ۲- تفسیر آیات احکام قرآن - محمد علی «صابونی». ترجمه غلام علی «امین» جلد دوم صفحات ۲۷۱-۲۷۳- انتشارات نعمانی کابل افغانستان - کارته پروان سال چاپ ۱۳۸۱
- ۳- محمد علی «صابونی» صفوة التفاسیر - مترجم سيد محمود طاهر حسینی - جلد سوم - صفحه ۴۷۶- ناشر - نشر احسان کتاب خانه ملی ایران سال چاپ ۱۳۸۶
- ۳- المكتبة الشاملة قره العینین شرح احادیث مختاره من الصحيحین - الشيخ سليمان بن محمد اللهمید جزء اول صفحه ۴۴
- ۴- سیرت رحیق المختوم : مولانا صفی الرحمن مبارکپوری، مترجم: عبدالله خاموش هروی صفحات ۹۰- ۶۷۹ انتشارات شیخ الاسلام احمد جام - تربت جام
- ۵- رساله رد شبهات و ابطال حول تعدد زوجات رسول خدا - محمد علی «صابونی» صفحات ۱۴- ۱۷
- ۶- تفسیر معارف القرآن: علامه مفتی محمد شفیع عثمانی دیوبندی- مترجم مولانا محمد یوسف حسین پور- جلد ۱۱- صفحه ۹۴ - انتشارات شیخ الاسلام احمد جام - تربت جام